

Η ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΣ ΑΠΟ ΤΕΧΝΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ

ὑπὸ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΧΑΡΙΛ. ΜΑΥΡΑΚΗ

Ἐπιμελητοῦ τοῦ Ε. Μ. Πολυτεχνείου

(Συνέχεια ἐκ τοῦ τεύχους 3 - 4)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 3ο v

Θεσμολογικοὶ παράγοντες

Α. - Ἡ ἀνταγωνιστικὴ μορφή τῆς ἀγορᾶς

Ἡ μορφή τῆς ἀγορᾶς, ἐντὸς τῆς ὁποίας αἱ παραγωγικαὶ μονάδες ἀναπτύσσουσι τὴν δραστηριότητά των, ἀποτελεῖ οὐσιώδη παράγοντα ἀξίσεως τῆς παραγωγικότητος. Τοῦτο δύναται νὰ αἰτιολογηθῇ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ ἔννοια τῆς ἀγορᾶς εἶναι δυναμικὴ διότι τὰ μεγέθη, ἐκ τῶν ὁποίων συντίθεται (ζήτησις, προσφορά) ὑφίστανται τοὺς ἀντικτύπους τῶν τεχνικῶν ἐπινοήσεων, τῶν οἰκονομικῶν ἐξελίξεων, τῶν ὀργανωτικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν λοιπῶν κοινωνικοοικονομικῶν μεταβολῶν (¹).

Ἀπὸ θεωρητικῆς ἀπόψεως ὑπάρχουν δύο κύρια μορφὰ ἀγορᾶς, ἡ ἀνταγωνιστικὴ καὶ ἡ μονοπωλιακὴ. Πλὴν ὅμως εἰς τὴν πρᾶξιν ὑπάρχουν καὶ ἐνδιάμεσοι καταστάσεις, ἐμφανίζουσαι χαρακτηριστικὰ ἀμφοτέρων τῶν βασικῶν κατηγοριῶν (²).

Τοιαῦται μορφὰ τῆς ἀγορᾶς εἶναι τοῦ μονοπωλιακοῦ ἀνταγωνισμοῦ, τῶν ὀλιγοπωλίων, τῶν δυοπωλίων κλπ.

Ἐνδιαφέρον, ἐν σχέσει πρὸς τὴν διαμόρφωσιν ἢ μὴ τῶν εὐνοϊκῶν προϋποθέσεων καὶ τὴν ὑπαρξίν κινήτρων ἀξίσεως τῆς παραγωγικότητος, παρουσιάζουν ὁ ἐλεύθερος (ἢ τέλειος ἢ πλήρης) ἀνταγωνισμὸς καὶ τὰ μονοπώλια.

Ὅταν ἡ ἀγορὰ εἶναι ὀργανωμένη ὑπὸ συνθήκας ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ ἐξασφαλίζονται εὐχερῶς αἱ προϋποθέσεις ἀρίστης κατανομῆς τῶν διαθέσιμων μέσων τῆς παραγωγῆς καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀξίσεως τῆς παραγωγικότητος.

Τὸ optimum ἐπίπεδον χρησιμοποίησεως ἑνὸς ἐκάστου παραγωγικοῦ μέσου ἐπιτυγχάνεται εὐχερῶς, καθ' ὅσον τοῦτο εὐρίσκεται εἰς τὸ σημεῖον τοῦ ὀριακοῦ φυσικοῦ προϊόντος ἢ, ἄλλως, τῆς ὀριακῆς παραγωγικότητος (³) τοῦ συγκεκριμένου

μέσου. Κατά συνέπειαν, ἐφ' ὅσον ἡ ὀριακὴ παραγωγικότης ἑνὸς συντελεστοῦ εἶναι μεγαλύτερα ἀπὸ μίαν ἤδη χρησιμοποιουμένην παραγωγικὴν μέθοδον (ὁμοκλαδικὴν ἢ ἑτεροκλαδικήν) τότε, ὑπὸ συνθήκας ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ, δὲν ὑφίσταται κώλυμα μετακινήσεως τούτου. Ἡ εὐχέρεια αὕτη ὑπάρχει εἰς ἐκάστην παραγωγικὴν μονάδα, ὡσάκις ἐν αὐτῇ ὑφίσταται ἰσότης μεταξύ τῶν ὀριακῶν ἐσόδων, τῶν μέσων ἐσόδων, τοῦ ὀριακοῦ κόστους καὶ τοῦ μέσου κόστους.

Τὸ πρόβλημα, λοιπὸν ἐπιλογῆς τοῦ ἀρίστου συνδυασμοῦ τῶν διαθέσιμων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς εἶναι ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐκκόλου λύσεως, δεδομένου τοῦ ὑψηλοῦ βαθμοῦ κινητικότητος τῶν παραγωγικῶν μονάδων (εἰσαγωγή νέων, ἐπέκτασις παλαιῶν, ἀποχώρησις τῶν λειτουργουσῶν ὑπὸ δυσμενεστέρας τῶν ὀριακῶν συνθήκας). Μία μορφή κινητικότητος δύναται νὰ ἐκδηλωθῇ καὶ δι' ἀναπροσαρμογῆς τοῦ ἐπιπέδου παραγωγῆς πρὸς τὰς ἐκάστοτε μεταβολὰς τῆς ζήτησεως τῶν προσφερομένων ὑπ' αὐτῶν ἀγαθῶν (⁴).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω διαπιστοῦται, ὅτι ὅταν ἡ μορφή τῆς ἀγορᾶς εἶναι ἀνταγωνιστικὴ, ἢ τελικὴ ἐπιδιώξις τῶν παραγωγικῶν μονάδων, συνισταμένη εἰς τὴν ἐπιτεῦξιν ὑψηλῶν κερδῶν, ὠθεῖ ταύτας εἰς τὴν ἐφαρμογὴν μεθόδων καὶ τὴν χρησιμοποίησιν μέσων αὐξητικῶν τῆς παραγωγικότητος (⁵). Ἡ ἐπιδιώξις ὑπαγορεύεται, καθ' ὅσον αἱ ἐπικρατοῦσαι εἰς τὴν ἀγορὰν τιμαὶ τῶν ὑφ' ἐκάστης παραγωγικῆς μονάδος προσφερομένων ἀγαθῶν εἶναι δεδομένα καὶ ἐνιαῖα (⁶). Ἐπίσης, ἡ μορφή τῆς ἀγορᾶς δὲν ἀφίνει περιθώρια ἐπηρεασμοῦ τῶν τιμῶν πρὸς τὰ ἄνω (⁷) (*). Ὡς ἐκ τούτου, ἡ μεγιστοποίησις τῶν κερδῶν ἐπιδιώκεται διὰ τῆς ἐπιλογῆς τῆς ἀρίστης τῶν παραγωγικῶν μεθόδων, ἢ ὅποια ἐλαχιστοποιεῖ τὸ κόστος (⁸).

Ἐξ ἄλλου, ἡ τάσις διαμορφώσεως σχετικῶς χαμηλοῦ ἐπιπέδου τιμῶν, ὑπαγορεύει τὸν ταχὺν ἐκσυγχρονισμόν τῶν παραγωγικῶν μονάδων διὰ τεχνικῶν μέσων καὶ τὴν υἰοθέτησιν μεθόδων παραγωγῆς, αἱ ὁποῖαι συνεπάγονται συμπίεσιν τοῦ μέσου συνολικοῦ κόστους.

Πρὸς τούτοις, ἑτέρα διέξοδος μεγιστοποιήσεως τῶν κερδῶν, ὡσάκις δὲν καθίσταται ἀμέσως εὐχερῆς ἢ ἐλαχιστοποίησις τοῦ κόστους χρησιμοποίησεως τῶν συντελεστῶν, εἶναι ἡ ἐξασφάλισις οἰκονομῶν διὰ τῆς πληθοπαραγωγῆς. Καίτοι ἡ διέξοδος αὕτη προσιδιάζει περισσότερον εἰς τὰς μονοπωλιακὰς καταστάσεις, ἐν τούτοις, ὑφίστανται αἱ ἀπαραίτητοι θεσμολογικαὶ προϋποθέσεις, νὰ ἀκολουθηθῇ καὶ εἰς τὴν ὑπὸ συνθήκας πλήρους ἀνταγωνισμοῦ ὀργανωμένην ἀγορὰν. Ἡ ὀλοσχερῆς ἔλλειψις κωλύματος χρησιμοποίησεως τεχνικῶν μέσων, ἰδρύσεως νέων παραγωγικῶν μονάδων καὶ ἐπεκτάσεως τῶν παλαιῶν, διευκολύνει καὶ ὑπαγορεύει τὸν ἐκσυγχρονισμόν καὶ τὴν προσαρμογὴν τῶν παραγωγικῶν μονάδων εἰς τὰς τεχνικὰς τελειοποιήσεις (**), διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται ὁ ἐπιδιωκτέος στόχος (***) .

(*) Ὡς συμβαίνει ἐπὶ παραδειγματι εἰς τὸν μονοπωλιακὸν ἀνταγωνισμόν διὰ τῆς διαφοροποιήσεως (πραγματικῆς ἢ φανταστικῆς) τοῦ προϊόντος καὶ εἰς τὰ μονοπώλια διὰ τοῦ περιορισμοῦ κλπ. τῶν ποσοτήτων.

(**) Τὸ πλεονέκτημα τοῦτο ἀντισταθμίζεται ἐν μέρει ἐκ τῆς προώρου, πολλάκις, καὶ ὡς ἐκ τούτου, ταχείας ἀχρηστεύσεως τῶν κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν (⁹).

(***) Ἡ ἐξυπακουμένη ὑψηλὴ στάθμη παραγωγικότητος ἐπέρχεται, καθ' ὅσον, ἐκτός

Ἐξαιτίας εἰς τὴν ἀγορὰν ἐπικρατοῦν *μονοπωλιακαὶ καταστάσεις*, αὗται εἰς πλείστας περιπτώσεις ἐπενεργοῦν ἀνασχετικῶς ἐπὶ τῆς παραγωγικότητος. Τοῦτο συμβαίνει διότι τὸ οικονομικὸν σύστημα δὲν εὑρίσκεται εἰς τὸ σημεῖον, καθ' ὃ ἐπιτυγχάνεται ὁ optimum συνδυασμὸς τῶν μέσων παραγωγῆς (ὡς συμβαίνει εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀνταγωνισμόν), ὡς ἐκ τῆς δυσκινήσιας, τὴν ὁποίαν ἐμφανίζουν ταῦτα ἀπὸ παραγωγικῆς δραστηριότητος εἰς παραγωγικὴν δραστηριότητα⁽¹¹⁾.

Ἡ ἐκτροπὴ αὕτη τοῦ οικονομικοῦ συστήματος ὀφείλεται εἰς τὸν τρόπον, διὰ τοῦ ὁποίου αἱ παραγωγικαὶ μονάδες ἐπιδιώκουν τὴν μεγιστοποίησιν τῶν κερδῶν των. Ἡ ὑπαρξὶς μονοπωλιακῶν παραγωγικῶν μονάδων σημαίνει ὅτι ἡ παραγωγή τούτων ἀποτελεῖ καὶ τὴν παραγωγὴν ὀλοκλήρου τοῦ κλάδου, εἰς τὸν ὁποῖον κατατάσσονται. Ὡς ἐκ τούτου, δύνανται εὐχερῶς νὰ ἐπιτύχουν μεγάλα κέρδη διὰ τῆς ἐπιβολῆς ὑψηλῶν τιμῶν⁽¹²⁾, ἐκμεταλλεόμενοι τὴν προνομιούχον θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκονται καὶ ὄχι διὰ τῆς ἐλαχιστοποιήσεως τοῦ κόστους παραγωγῆς. Ἐπίσης, ἔχουν εἰς τὴν διάθεσιν των τὴν δυνατότητα ἐφαρμογῆς ἐτέρων συνδυασμῶν ὡς π.χ. ἡ διαφήμισις, ὁ διαφορισμὸς τῶν τιμῶν, αἱ χωρισταὶ ἀγοραὶ, ἡ τμηματικὴ προσφορά, διὰ τῶν ὁποίων δύνανται νὰ ἐπηρεάσουν τὰς τιμὰς⁽¹³⁾.

Τὸ σχετικῶς μικρότερον ἐνδιαφέρον ἐλαχιστοποιήσεως τοῦ κόστους ὑφίσταται, διότι οἱ μονοπωλιακοὶ δὲν πιέζονται ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἐκσυγχρονισμοῦ τῶν ὑπ' αὐτῶν χρησιμοποιουμένων μέσων διὰ τῶν ἐκάστοτε τεχνολογικῶν νεωτερισμῶν, οἱ ὁποῖοι, ὡς γνωστόν, συμβάλλουν εἰς τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγικότητος⁽¹⁴⁾. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ ἔντονος κερδοσκοπικὴ τάσις, ἡ ὁποία τοὺς διακρίνει, δὲν τοὺς ἐπιτρέπει νὰ ἀναδιοργανώσουν τὰς πατροπαραδότους καὶ, πολλὰκις, πεπαλαιωμένας μεθόδους δράσεως. Περαιτέρω συνέπεια τῆς ἀδρανείας εἶναι ὅτι οἱ ὑπ' αὐτῶν χρησιμοποιούμενοι συντελεσταὶ τῆς παραγωγῆς ὑποαπασχολοῦνται, εἰς πλείστας δὲ περιπτώσεις ἡ ἀμοιβὴ των (τῶν συντελεστῶν) εἶναι μικροτέρα τῆς ὀριακῆς παραγωγικότητος των.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀνασχετικῶν ἐπιδράσεων ἐπὶ τῆς παραγωγικότητος, δὲν πρέπει νὰ παραγνωρίζονται καὶ αἱ εὐμενεῖς συνέπειαι, τὰς ὁποίας ἐπιφέρει ἡ μονοπωλιακὴ μορφή τῆς ἀγορᾶς.

Ἡ ὑπαρξὶς μονοπωλιακῶν καταστάσεων συνεπάγεται ἐξοικονόμησιν παραγωγικῶν μέσων καὶ περιστολὴν τῶν δαπανῶν (περιορισμὸς χρησιμοποιουμένων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, ἀνυπαρξία δαπανῶν διαφήμισεως, πλήρης ἀπόσβεσις ἐπενδεδυμένων κεφαλαίων), αἱ ὁποῖαι ὑπὸ συνθήκας ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ ἐπιβαρύνουν τὰς παραγωγικὰς μονάδας⁽¹⁵⁾.

Τὰ μεγάλα τεχνικὰ ἔργα ἀπαιτοῦν συσσωρευσιν κεφαλαίου εἰς ἓνα ἢ περισσότερους οικονομικοὺς φορεῖς, ὑπαγορεύοντα, κατὰ συνέπειαν, τὴν μονοπωλιακὴν ὀργάνωσιν.

Τοῦτο ἄλλωστε διαπιστοῦται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι αἱ ἐπιστημονικαὶ καὶ τεχνολογικαὶ ἐξελιξίσεις πολλάκις ἐνεφανίσθησαν καὶ ἠξιοποιήθησαν ἐντὸς κο-

τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ἐκάστοτε συγχρόνων τεχνικῶν τελειοποιήσεων καὶ ὀρθολογικῶν μεθόδων, ἀξιοποιεῖται πλήρως τὸ ἐπιχειρηματικὸν καὶ ἐργατικὸν δυναμικόν⁽¹⁶⁾.

λοσσιαίων παραγωγικῶν μονάδων. Θὰ ἡδύνατο, ὅθεν, νὰ εὐσταθήσῃ ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι δυναμικῶς ἡ παραγωγή διεξάγεται κατὰ παραγωγικώτερον τρόπον ὑπὸ συνθήκας μονοπωλιακάς, παρ' ὅ,τι ὑπὸ συνθήκας ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ.

Ὡς ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω (*), αἱ μέθοδοι πληθοπαραγωγῆς ἀκολουθοῦνται εὐκολώτερον ὑπὸ μονοπωλιακῶν καθεστῶς, κατὰ τὸ ὅποιον λειτουργοῦν μία ἢ ὀλίγαι, μεγάλου μεγέθους, παραγωγικαὶ μονάδες. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων αἰτίων (φυσικά, πραγματικά, νομικά) ἡ μορφή τῆς ἀγορᾶς διαμορφοῦται μονοπωλιακῶς ἐκ τῆς συμπράξεως ἐπιχειρήσεων (συμβατικά μονοπώλια), ἀλληλεξηρητημένων κατὰ τρόπον ἀνταγωνιστικῶν ἢ «συνεργαζόμενων». Ὅσάκις ὑφίσταται ἀνταγωνιστικὴ ἀλληλεξάρτησις (κλασσικὴ περίπτωσις αἱ κοινοπραξίαι), ἡ αὔξησις τῆς παραγωγικότητος ἐπέρχεται ὡς ἐκ' τῆς δυνατότητος χρησιμοποίησεως τῶν συγχρόνων μεθόδων παραγωγῆς, τῆς πληθοπαραγωγῆς καὶ τῆς τυποποιήσεως. Κατὰ τὴν περίπτωσιν τῆς ἀλληλεξαρτήσεως «συνεργασίας» (κλασσικὴ περίπτωσις τὸ τράστ), ἐκτὸς τῶν εὐμενῶν ἀντικτύπων τῆς πληθοπαραγωγῆς καὶ τῆς τυποποιήσεως, ἡ αὔξησις τῆς παραγωγικότητος ἐπέρχεται ὡς ἐκ τῆς δυνατότητος καθέτου ὀλοκληρώσεως τῶν παραγωγικῶν δραστηριοτήτων. Τέλος, ὑπάρχουν περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας αἱ συμπράττουσαι παραγωγικαὶ μονάδες εἶναι ἐξ ἐπόψεως προσφερόμεναι ὑπ' αὐτῶν προϊόντων συναφεῖς καὶ οὐχὶ ἀνταγωνιστικαὶ ἢ «συνεργαζόμεναι». Ἡ σχέσις «συναφείας» συνίσταται εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν παραγωγὴν ἀγαθῶν (ἕκαστον τῶν ὁποίων πληροῖ διαφορετικὴν κατηγορίαν ἀναγκῶν), τὰ ὁποῖα θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὑπαχθοῦν εἰς ἓνα εὐρύτερον, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, κύκλον. Τοῦτο δύναται νὰ συμβῆ π.χ. μετὰ τὰς αὐτοτελεῖς ἐπιχειρήσεις χυμῶν φρούτων οἰνοπνευματῶδων ποτῶν, συσκευασίας γλυκισμάτων κλπ, ἢ ἐνδυμάτων, ὑποδημάτων, οἰκιακῶν εἰδῶν κλπ. Ἡ «συναφής», οὕτως εἰπεῖν, ἀλληλεξάρτησις συμβάλλει αὐξητικῶς εἰς τὴν παραγωγικότητα, ὡς ἐκ τῶν πλεονεκτημάτων, τὰ ὁποῖα ἀπορρέουν, ἐκ τῆς δυνατότητος ὀριζοντίου ὀλοκληρώσεως τῶν ἐνουμένων παραγωγικῶν μονάδων.

B. — Ἡ κρατικὴ παρέμβασις

α. — Ἡ διάδοσις τῶν μεθόδων πρὸς αὔξησιν τῆς παραγωγικότητος

Ἡ σημερινὴ ἐξέλιξις τῆς τεχνολογίας καὶ ἡ παγιοποιηθεῖσα πλέον πεποίθησις περὶ τῆς ἀνάγκης ἐκσυγχρονισμοῦ τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας, ὑπαγορεύει τὴν διενέργειαν συνεχῶν καὶ ὀλονέν νέων πειραματισμῶν, μελετῶν καὶ ἐρευνῶν, σχετικῶν μετὰ τὴν ἐπίδρασιν τῶν διαφόρων παραγόντων ἐπὶ τῆς παραγωγικότητος. Αἱ προσπάθειαι αὗται, ἀναλόγως τῶν ἐπικρατουσῶν καὶ διαμορφουμένων συνθηκῶν, ἀναπτύσσονται εἰς διεθνῆς, ἔθνικόν, κλαδικόν ἢ ἀτομικόν ἐπίπεδον μῆς ἐπιχειρήσεως ἢ ἐνὸς τομέως. Πλὴν ὁμως, ἡ ἀποτελεσματικότης τούτων προϋποθέτει, ἐκτὸς τῆς ἐμπεριστατωμένης ἰδιωτικῆς ἐπιχειρηματικῆς δράσεως καὶ συνεργασίας, καὶ τὴν κρατικὴν συμβολήν.

Ἡ συμβολὴ αὕτη ἐκδηλοῦται διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ κράτους ἢ τῶν ἐν γένει δημο-

(*) *Ενθ. ἀνωτ. σελ. 58.

σίων ὀργανισμῶν χαρασσομένης πολιτικῆς καὶ τῶν βάσει αὐτῆς ἀναλαμβανομένων πρωτοβουλιῶν.

Ἐν προκειμένῳ, ἐφ' ὅσον αἱ δραστηριότητες τοῦ κράτους ἔχουν ὡς πρωταρχικὸν στόχον τὴν διαμόρφωσιν εὐνοϊκῶν συνθηκῶν, ἐνθαρρυνουσῶν ἐν πρόγραμμά ἰσορροποῦ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ἡ ἠξυημένη παραγωγικότης εἶναι συνέπεια μιᾶς πολιτικῆς, ἣτις ἐκδηλοῦται διὰ τῆς υἰοθετήσεως προσφόρων μέτρων τόσον οἰκονομικῆς ὅσον καὶ κοινωνικῆς σπουδαιότητος⁽¹⁶⁾. Τὰ μέτρα ταῦτα συνήθως κατευθύνονται εἰς τοὺς τομεῖς τῶν ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων ἐπενδύσεων, τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου, τῆς ἀγορᾶς χρήματος καὶ κεφαλαίου, τῆς νομισματικῆς, φορολογικῆς καὶ ἐν γένει δημοσιονομικῆς πολιτικῆς, τῆς ἀπασχολήσεως, τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης, τῆς τεχνικοεπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως καί, τέλος, τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς καὶ προνοίας.

Ἐκ παραλλήλου, ἀναθέτουν εἰς εἰδικῶς ὑπ' αὐτῶν ἰδρύμενα καὶ χρηματοδοτούμενα ἰδρύματα τὴν μέριμναν καὶ τὴν πρωτοβουλίαν ἐπὶ θεμάτων παραγωγικότητος. Τοιοῦτοτρόπως, ἀπαντᾶται εἰς πλείστας χώρας ἡ ὑπαρξὶς ἐθνικῶν κέντρων παραγωγικότητος (*) ὡς καὶ ἄλλων ὀργανισμῶν (ἐθνικῶν ἢ διακυβερνητικῶν)**). Ἡ ἀποστολὴ τούτων⁽¹⁷⁾ ἔγκειται εἴτε εἰς τὴν καταβολὴν προσπαθειῶν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀτομικῆς ἐπιχειρήσεως***), εἴτε εἰς τὴν παροχὴν συμβουλῶν καὶ τὴν ἄσκησιν, ὡς ἐκ τούτου, ἐπιρροῆς ἐπὶ συναφῶν προβλημάτων τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας****), εἴτε, τέλος, εἰς τὸν προγραμματισμὸν καὶ τὴν ὑπόδειξιν κατευθύνσεων τῆς ἐθνικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς*****).

Τὸ περιεχόμενον τῶν ἐργασιῶν τῶν κέντρων τούτων εἶναι :

- α) Ἡ διαμόρφωσις, ἀφ' ἑνός, καταλλήλου ψυχολογικοῦ κλίματος καὶ ἡ ἀνάπτυξις, ἀφ' ἑτέρου, πνεύματος συνεργασίας εἰς τομεῖς, ὅπου ἐνδείκνυται ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν τῆς παραγωγικότητος.
- β) Ἡ κατάλληλος ἐκπαίδευσις (κυρίως ἡ τεχνικοεπαγγελματικὴ) καὶ ἡ μετὰ-δοσις τῶν συγχρόνων μεθόδων διοικήσεως καὶ ὀργανώσεως.
- γ) Ἡ μελέτη καὶ ἡ ἐξεύρεσις λύσεων ἐπὶ τῶν ἀναφουομένων θεμελιωδῶν προβλημάτων (ὡς π.χ. ἀποτελεῖ ἡ προσαρμογὴ τοῦ ἐργάτου πρὸς τὰς νέας, κατόπιν

(*) Ἀναφέρομεν τὰ : Ἑλληνικὸν Κέντρον Παραγωγικότητος (ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ), British Productivity Council (B.P.C.), Canadian Productivity Council, Office Belge pour l'Accroissement de la Productivité (O.B.A.P.), Commissariat Général du Plan de la Productivité (C.G.P.), Association Française pour l'Accroissement de la Productivité (A.F.A.P.), Österreichisches Productivitäts (Ö.P.Z.), Sekretariatet for Dammarks Ehrvernsfond, Idnadarmalastofnun Islands (I.M.S.I.), Norsk Produktivitet-sinstitut (N.P.I.), Irish National Productivity Committee, Comitato Nazionale per la Productivita, Rationalisierungs - Kuratorium der Deutschen Wirtschaft (R.K.W.), Milletlerasi Iktisadi Isbirligi Teskilati (M.I.I.T.), Savezni Zavod za Productivnost Rada, Contactgroep Opvoering Productiviteit (C.O.P.), Office Luxembourgeois pour l'Accroissement de la Productivité.

(**) Instituto Nacional de Investgacao Industrial, Office Fédéral de l'Industrie, des Arts et Métiers et du Travail.

(***) Ὡς συμβαίνει εἰς χώρας τινὰς τῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου.

(****) Ὡς συμβαίνει εἰς πλείστας τῶν χωρῶν τῆς Β. Εὐρώπης.

(*****) Ὡς συμβαίνει ἐν Γαλλίᾳ.

της τεχνικής προόδου, διαμορφωθείσας συνθήκας εργασίας, ή δίκαια κατανομή των όφελιμάτων κλπ).

δ) Ἡ ὀργάνωσις διδασκαλίας καὶ ἐρευνῶν ἐπὶ τῶν κοινωνικοοικονομικῶν ἐν γένει μεταβολῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπορρέουν ἐκ τοῦ διαρκῶς ἐπιταχυνομένου ρυθμοῦ εἰσόδου τῶν τεχνικοοικονομικῶν μέσων καὶ μεθόδων.

ε) Ἡ συνεχὴς βελτίωσις τῶν γενικῶς παραδεδεγμένων μεθόδων δράσεως, πρὸς καλλιτέραν προετοιμασίαν τῶν ἐπιχειρηματικῶν μονάδων, ὅπως ἐφαρμόσων τὰ δεδομένα τῆς ἐμπειρίας καὶ τὰς σημειουμένας ἐξελίξεις εἰς τὴν τεχνικὴν⁽¹⁸⁾, καὶ

στ) Ἡ ἀποτελεσματικότερα ἀξιοποίησις τῶν δεδομένων τῆς διεθνούς πείρας καὶ ἡ ταυτόχρονος κινητοποίησις καὶ προαγωγή τῶν ἐθνικῶν δυνατοτήτων⁽¹⁹⁾.

Ἐπίσης, ἰδρύνονται καὶ λειτουργοῦν *εἰδικὰ ἰδρύματα*, ἐνισχυόμενα οἰκονομικῶς, κυρίως ὑπὸ τῶν κρατῶν ἢ τῶν ἐθνικῶν κέντρων παραγωγικότητος, τὰ ὁποῖα ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐκπόνησιν τεχνικοοικονομικῶν μελετῶν, τὴν ἐρευναν⁽²⁰⁾ ἐπὶ εἰδικῶν θεμάτων παραγωγικότητος, τὴν θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν ἐκπαίδευσιν ἐργοδοτῶν καὶ ἐργαζομένων κλπ. Τὸ κύριον ἔργον τῶν ἐν λόγῳ ἰδρυμάτων ποικίλλει, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἀσχολοῦνται ὄχι μόνον μὲ τὴν θεωρητικὴν μελέτην τῆς παραγωγικότητος, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἐξαγωγήν συμπερασμάτων καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν διαφόρων μεθόδων εἰς ἐπίπεδον τόσον ἐνὸς κλάδου παραγωγικῆς δραστηριότητος ὅσον καὶ τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας⁽²¹⁾ (*).

Ὡς ἤδη ἐλέχθη (**), ἡ κρατικὴ δραστηριότης ἀναπτύσσεται καὶ εἰς διεθνῆ ἐπίπεδα, ὅπου ἡ ἐπιδίωξις αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος ἐκδηλοῦται, κυρίως, διὰ τῶν προγραμμάτων διεθνούς συνεργασίας καὶ παροχῆς τεχνικῆς βοήθειας. Διὰ τούτων παρέχονται κεφάλαια καὶ τεχνικὰ ἐφόδια, ἀνταλλάσσονται πληροφορία καὶ ἀποστολαὶ (ἐμπειρογνομόνων ἢ ἀτόμων πρὸς μετεκπαίδευσιν), ἰδρύνονται διεθνεῖς ὀργανώσεις καὶ διευρύνονται αἱ ἀρμοδιότητες τῶν ἤδη ἐν λειτουργίᾳ εὑρισκομένων(***), ὀργανοῦνται εἰδικὰ διεθνῆ συνέδρια κλπ.

Τὴν διὰ τῆς διεθνούς συνεργασίας ἀκολουθουμένην πολιτικὴν χαρακτηρίζουν οἱ ἐξῆς στόχοι :

α) Ἡ ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων μεταξὺ τῶν κρατῶν, ἀνεξαρτήτως βαθμοῦ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ἐπὶ τῷ σκοπῷ καταρτίσεως στελεχῶν, καταλλήλως προητοιμασμένων. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου διευκολύνεται ἡ ἀντιμετώπισις τῶν ἐκάστοτε προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἀνακύπτουν ἐκ τῆς εἰσόδου τῶν νέων τεχνικῶν μέσων καὶ μεθόδων εἰς τὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν.

β) Ἡ αὐξήσις καὶ ἡ ὀρθολογικὴ χρησιμοποίησις τῶν δυνατοτήτων εἰς ἐπι-

(*) Ἡ μέτρησις τῆς παραγωγικότητος τῶν ἐπιχειρήσεων, τὰς ὁποίας, μελετοῦν ἡ ἐρευνα τοῦ κόστους, αἱ ἐπιπτώσεις ἐκ τῆς ἠύξημένης παραγωγικότητος κλπ, ἀποτελοῦν ἐνδεικτικὰ στοιχεῖα τῶν στόχων, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀποβλέπουν καὶ τῶν προσπαθειῶν, τὰς ὁποίας καταβάλλουν διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς στάθμης τῆς παραγωγικότητος.

(**) Ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 14.

(***) Ὡς εἶναι τὰ I.P.A., A.P.C. κλπ.

στημονικόν και τεχνικόν προσωπικόν, ως και ή επιδίωξις εφαρμογής πολιτικής προωθήσεως τής τεχνικοεπιστημονικής μορφώσεως, ούτως ώστε να ανταποκρίνεται εις τās ανάγκας τών συγχρόνων εξελίξεων.

γ) Ἡ ἀνταλλαγή πληροφοριῶν και πείρας, ἐν σχέσει πρὸς τās σημειουμένας ἐπιτυχίας ή ἀποτυχίας και ή ἐξαγωγή πρακτικῶν, κυρίως, συμπερασμάτων. Τοιούτοτρόπως, καθίσταται δυνατή ή ἐγκαιρος μετάδοσις και εις τās λοιπὰς χώρας τών στοιχείων και μεθόδων ως και τών υλικῶν μέσων, ἐπὶ τών ὁποίων στηρίζεται ή ἀνύψωσις τής στάθμης τής παραγωγικότητος, και

δ) Ἡ ἀπὸ κοινοῦ χρηματοδότησις και συστηματοποίησις προγραμμάτων βασικῆς και ἐφηρμοσμένης ἐρεῦνης, ἀναφερομένων, κυρίως, εις τοὺς παράγοντας οὗ ὅποιοι εἴτε προωθοῦν εἴτε ἀναστέλλουν τὴν αὐξησιν τής παραγωγικότητος.

Ἐκδήλωσιν τών εις τὸ διεθνὲς ἐπίπεδον καταβαλλομένων προσπαθειῶν αὐξήσεως τής παραγωγικότητος ἀποτελοῦν, ὡσαύτως, τὰ διάφορα προγράμματα *τεχνικῆς βοήθειας*, τὰ ὁποῖα καταρτίζονται και ἐφαρμόζονται, κυρίως, εις τās οικονομικῶς καθυστερημένας χώρας, ἐκ μέρους διεθνῶν ὀργανώσεων (*) και προηγμένων κρατῶν (**).

Ἡ σπουδαιότης τής τεχνικῆς βοήθειας, παρ' ὅλας τās δυσχερείας περὶ τῶν κριτηρίων ἐπιλογῆς και τῶν ἐφαρμοστέων μεθόδων εἶναι σημαντικῆ. Διὰ ταύτης ἐξασφαλίζονται εις τās χώρας, εις τās ὁποίας χορηγεῖται, τεχνικαὶ και οικονομικαὶ δυνατότητες, αἱ ὁποῖαι ἀφ' ἑνὸς ἐλλείπουν και ἀφ' ἑτέρου εἶναι ἀπαραίτητοι. Αἱ δυνατότητες αὐτὰ, παραλλήλως πρὸς τὴν γνῶσιν τῶν ἀποτελεσμάτων ἐκ τής ἀξιοποιήσεώς των, καθιστοῦν ἐφικτὴν τὴν ἀξιολόγησιν τής σκοπιμότητος (ή μή) τής συνεχίσεως τής τεχνικῆς βοήθειας εις οἰονδήποτε τομέα, ὁ ὁποῖος ἔχει ἤδη ἀποτελέσει ἀντικείμενον προσοχῆς και ἐμφανίζει ἐνδιαφέρον ἀπὸ ἀπόψεως παραγωγικότητος.

Ἡ εὐδῶσις τῶν καταρτιζομένων προγραμμάτων τεχνικῆς βοήθειας ἐνισχύεται διὰ τής λήψεως τῶν ἀκολουθῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα ἐπιδροῦν εὐνοϊκῶς ἐπὶ τής ἀνόδου τής παραγωγικότητος.

α) Παρέχονται πιστώσεις δι' ἐρεῦνας ἐπὶ τῶν δυνατοτήτων πληρεστέρας ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἔθνικοῦ πλοῦτου τῶν οικονομικῶς καθυστερημένων χωρῶν

β) Παρέχονται τὰ ἀναγκαῖοντα υλικά μέσα και ἐφόδια διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν πορισμάτων τῶν ὡς ἄνω ἐρευνῶν, και

γ) Λαμβάνεται εἰδικὴ μέριμνα διὰ τὸν συντελεστὴν «ἐργασία». Ἡ μέριμνα αὕτη ἐκδηλοῦται διὰ τῶν ἀποστολῶν εἰδημόνων πρὸς κάλυψιν τῶν κενῶν, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει ή ποιοτικῆ, κυρίως, σύνθεσις τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ τής

(*) ὡς εἶναι αἱ τῆς σελ. 62 (***) και U.N., I.L.O., U.N.E.S.C.O., O.E.C.D., I.D.A., Παγκόσμιος Μετεωρολογικὸς Ὄργανισμός, Διεθνῆς Ὄργανισμὸς Ἀτομικῆς Ἐνεργείας κλπ.

(**) Η.Π.Α., Δυτ. Γερμανία Μεγάλη Βρετανία, Ἴταλία, Ὀλλανδία, Σουηδία, Ἐλβετία, Ἑλλάς.

βοηθουμένης χώρας. Ἐτέραν μορφήν ἐκδηλώσεως μερίμνης ἀποτελεῖ ἡ παροχὴ εὐκαιριῶν εἰς τὸ ἐργατικὸν δυναμικὸν τῆς βοηθουμένης χώρας, ὅπως ἀποκτήσῃ τὰς ἀναγκαιούσας γνώσεις (διὰ φοιτήσεως ἢ μετεκπαιδεύσεως εἰς τὴν ἀλλοδαπήν), τὰς ὁποίας ἀπαιτοῦν αἱ σύγχρονοι ἐξελίξεις εἰς τὸν τεχνικὸν καὶ τὸν ἐπισημονικὸν τομέα. Αἱ εὐκαιρία αὗται προσφέρονται διὰ τῆς ἐπισήμου ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐπιμορφώσεως (ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς τόπους ἐργασίας) καὶ διὰ τῆς παραλλήλου, σὺν τοῖς ἄλλοις, αὐξήσεως καὶ ἐκσυγχρονισμοῦ τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα καθιστοῦν ἐφικτὴν τὴν κατάρτισιν εἰδικευμένων ἐργατῶν, προσωπικοῦ μέσου μορφωτικοῦ ἐπιπέδου καὶ στελεχῶν ἀνωτάτης ἐπιστημονικῆς καὶ τεχνικῆς στάθμης.

β. — Ὁ προγραμματισμὸς

Ὁ προγραμματισμὸς ἀποτελεῖ δευτερογενῆ ἔννοιαν, πηγάζουσαν ἐκ τοῦ βασικοῦ χαρακτηριστικοῦ τῆς οἰκονομίας, τουτέστι τῆς ἀνεπαρκείας τῶν διαθεσίμων εἰς ἐκάστην παραγωγικὴν προσπάθειαν μέσων.

Ὡς ἐκ τούτου, καθίσταται ἐπιτακτικὴ ἢ ὀρθολογικὴ χρησιμοποίησις τῶν μέσων δι' ἑνὸς συνόλου σκέψεων, καθοριστικῶν τοῦ τρόπου κατανομῆς των, μεταξὺ τῶν διαφόρων χρήσεων, ἐπὶ τῇ βάσει προκεκαθωρισμένων κριτηρίων ἀξιολογήσεως⁽²²⁾.

Ὁ προγραμματισμὸς ἀποτελεῖ ἓνα ἐκ τῶν γενικωτέρων, ἀλλὰ καὶ ἀποφασιστικωτέρων, θεσμῶν τῆς δημοσίας οἰκονομικῆς δράσεως, ἀναπτυχθεὶς μὲ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς ἰδέας τοῦ κρατικοῦ παρεμβατισμοῦ⁽²³⁾ εἰς τὰ μεγέθη, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουν μίαν ἀστικὴν οἰκονομίαν (εἰσόδημα, τιμαί, κατανάλωσις, ἐμπόριον, πίστις, ἐπενδύσεις κλπ). Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοιούτων μέτρων, ἢ ἐπιδιώξεις ἀξιοποιήσεως τῶν πλουτοπαραγωγικῶν δυνατοτήτων εὐοδοῦται ὡς ἐκ τῆς βελτιώσεως τῆς οἰκονομίας, ἐν γένει, καὶ τοῦ εὐνοικοῦ ἐπιηρεασμοῦ τῆς ἐξελίξεως ἑνὸς ἐκάστου τῶν παραγόντων, οἱ ὁποῖοι διαμορφώνουν τόσον τὸ χρηματικὸν ὅσον καὶ τὸ πραγματικὸν κόστος τῆς παραγωγῆς.

Καὶ ἐν προκειμένῳ, ὁ τελικὸς στόχος συνίσταται εἰς τὴν ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτεραν καὶ σταθεροτέραν ἄνοδον τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων. Αὕτη ἐπιτυγχάνεται ἀσφαλέστερον, ἐφ' ὅσον καθορισθῇ ἐκ τῶν προτέρων ὁ ρυθμὸς ἰσορροποῦ ἀναπτύξεως (κατακορύφου καὶ ὀριζοντίου)⁽²⁴⁾, διαχωρισθοῦν μὲ σαφήνειαν αἱ δημόσιαι καὶ ἰδιωτικαὶ ἀρμοδιότητες, ἐπιλεγθοῦν τὰ κριτήρια κατανομῆς τῶν διαθεσίμων ἀποταμιευτικῶν κεφαλαίων μεταξὺ καταναλωτικῶν καὶ κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν⁽²⁵⁾, ἐξυρευθῇ ὁ κατάλληλος τρόπος καθοδηγήσεως καὶ ἐνισχύσεως τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας καὶ, τέλος, καταρτισθοῦν τεχνικοοικονομικαὶ μελέται ἐκτελέσεως εἰδικῶν προγραμμάτων κλαδικῆς ἢ τοπικῆς σημασίας.

Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ κράτους κατάρτισιν ἑνὸς προγράμματος, τρεῖς παράγοντες συνήθως προσδιορίζουν τὰ πλαίσια, ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ ἀναπτυχθῇ ἡ δρᾶσις: Αἱ ἐπικρατοῦσαι κοινωνικοοικονομικαὶ συνθήκαι, ἡ ὑφισταμένη διοικητικὴ ὀργάνωσις καὶ ὁ βαθμὸς, εἰς τὸν ὁποῖον εὐρίσκεται ἀνεπτυγμένη ἡ ἰδιωτικὴ πρωτο-

βουλία. Καθ' ὃ μέτρον οἱ ἐν λόγῳ παράγοντες εἶναι μειονεκτικοί, τόσον ἐπιτακτικώτερα καθίσταται ἡ κρατική παρέμβασις καὶ ἰδιαιτέρως ὁ προγραμματισμός, ἢ διενέργεια ἐπενδύσεων εἰς ἔργα οἰκονομικῆς ὑποδομῆς καὶ ἡ καθιέρωσις κινήτρων διευρύνσεως τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας⁽²⁶⁾.

Ἡ ἀνάπτυξις δραστηριότητος πλήρους ἀξιοποιήσεως τῶν δυνατοτήτων, τὰς ὁποίας ἔχουν τὰ κράτη, ὑποβοηθεῖται διὰ τῆς ἐκπονήσεως ἐφαρμοσίμων προγραμμάτων, στηριζομένων ἐπὶ ὀρισμένων ἀρχῶν, μεταξύ τῶν ὁποίων ἀναφέρονται αἱ ἑξῆς :

α) Ἡ ἐπιστημονικὴ μεθοδολογία, ἥτις ἀκολουθεῖ ἐξειλιγμένας τεχνικοοικονομικὰς μεθόδους καὶ εἰδικευμένους φορεῖς. Τοιοῦτοτρόπος, ἢ μεγιστοποίησης τῆς χρησιμότητος τῶν διαθέσιμων πλουτοπαραγωγικῶν δυνατοτήτων ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἐμπεριστατωμένης ἐκπονήσεως καὶ ὀρθολογικῆς ἐφαρμογῆς τῶν προγραμμάτων.

β) Ἡ ψυχολογικὴ προετοιμασία τοῦ πληθυσμοῦ διὰ τὴν ὑποδοχὴν μετ' ἐμπιστοσύνης τοῦ προγράμματος καὶ ἡ καλλιέργεια εἰς αὐτὸν πνεύματος κατανοήσεως καὶ συνεργασιμότητος ἐν σχέσει πρὸς τὴν σκοπιμότητα καὶ εὐδόσιν τοῦ ἔργου.

γ) Ἡ σαφήνεια, μετὰ τῆς ὁποίας θὰ ἐμφανισθοῦν οἱ ἀντικειμενικοὶ στόχοι καὶ ἡ ποσοτικὴ, ποιοτικὴ καὶ χρονικὴ κλιμάκωσις αὐτῶν.

δ) Ἡ ἱεράρχησις καὶ ἀξιολόγησις ἐκ μέρους τῶν ἀρμοδίων φορέων τῶν ἐκάστοτε ἐπιδιωκομένων στόχων ὡς καὶ τοῦ βαθμοῦ ἀλληλεξαρτήσεως αὐτῶν, καὶ

ε) Ἡ συστηματικὴ ἀνάλυσις (μετὰ τὴν βοήθειαν κυρίως τῆς οἰκονομετρικῆς) τῶν βασικῶν παραμέτρων τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας.

Διὰ ταύτης λαμβάνονται συγκεκριμένα ποσοτικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ὑποβοηθοῦν εἰς τὴν ἐξαγωγήν ἀσφαλῶν συμπερασμάτων ἐπὶ τῶν διανοιγομένων προοπτικῶν τῶν ἐπὶ μέρους τομέων καὶ μεγεθῶν καὶ τῆς ὑπαγορευομένης τακτικῆς.

Ἐφ' ὅσον διαμορφοῦνται αἱ ἀνωτέρω καταστάσεις, αἱ δυνατότητες αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος εἶναι μεγάλαι, καθ' ὅσον ὑπονοεῖται καταβολὴ προσπαθειῶν ἐνισχύσεως τῶν παραγωγικῶν μονάδων μετὰ ὀργανωτικὰς ἰκανότητας καὶ ὕλικὰ μέσα. Ἐπίσης, διασκεδάζονται ἀφ' ἑνὸς αἱ τυχόν ἐπιφυλάξεις ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ὑπὸ ἐπένδυσιν κεφαλαίου καὶ τὴν ὑπαρξίν εὐνοικῶν τεχνικῶν προϋποθέσεων, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἄγνοια ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐπικρατούσας εἰς τὴν ἀγορὰν συνθήκας καὶ τὰς δυνατότητας ἐπηρεασμοῦ αὐτῶν⁽²⁷⁾.

Ὡς ἐκ τούτου, ὁ ὀρθὸς προγραμματισμὸς ἀποτελεῖ ἀσφαλῆ μέθοδον καθοδηγήσεως, τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, ἐν σχέσει πρὸς τὰς διαμορφωθησομένας συνθήκας εἰς τὰ μεγέθη τῆς ἀγορᾶς (ζήτησις, τιμαὶ καὶ ἐπάρκεια συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς), τὰς ἐκάστοτε ἐπινοουμένας τεχνολογικὰς μεθόδους καὶ μέσα, καὶ τὴν στάσιν, τὴν ὁποίαν θὰ τηρήσῃ τὸ κράτος. Ἐπίσης, μειοῦται ἡ συνυφασμένη μετὰ τὴν ἐπιχειρηματικὴν δρᾶσιν ἀβεβαιότης καὶ δημιουργοῦνται αἱ συνιστώσαι τὴν ἀπαραίτητον ὑποδομὴν καταστάσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ἕκαστη προσπάθεια, ἀποσκοποῦσα εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγικότητος.

Τέλος, δεόν νὰ σημειωθῇ ὅτι ὑφίσταται εὐθεῖα σχέσις μεταξύ τοῦ βαθμοῦ ἀναπτύξεως τῆς ἀνταγωνιστικότητος μιᾶς οἰκονομίας καὶ τῆς στάθμης, τῆς ἐν

αὐτῆ ὑφισταμένης παραγωγικότητας. Διὰ τοῦ προγραμματισμοῦ εἰς τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν ἐπιδιώκεται ἡ διαμόρφωσις συνθηκῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ ἀσκήσουν ἐπίδρασιν εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν ἀμοιβῶν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, εἰς τοιαῦτα ὕψη, οὕτως ὥστε νὰ μὴ ἐξουδετερωθῇ ἡ ἐπιτυγχανομένη μείωσις τοῦ πραγματικοῦ κόστους καὶ καταστῆ στάσιμος ἡ ἀνταγωνιστικότης. Τοῦτο δὲ διότι ὑφίσταται ἄμεσος ἐξάρτησις τῶν τιμῶν τῶν προϊόντων ἐκ τοῦ χρηματικοῦ κόστους παραγωγῆς, τὸ ὁποῖον, ὡς γνωστόν, συνθέτουν τὸ πραγματικὸν κόστος καὶ αἱ ἀμοιβαὶ τῶν χρησιμοποιηθέντων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς.

Ὅσα ἀνεπτύχθησαν ἀνωτέρω ἀφοροῦν εἰς τὸν κρατικὸν παρεμβατισμὸν, ὅστις ἀναπτύσσεται, ἐκεῖ ὅπου ἡ οἰκονομία εἶναι ὠργανωμένη κατὰ τὸ διευθυνόμενον σύστημα, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ὠρισμένοι ἀρχαὶ τοῦ ἀκραιφνοῦς ἀτομιστικοῦ συστήματος ἔχουν ἀλλοιωθῆ διὰ προσμίξεως στοιχείων ἀναφερομένων εἰς τὰ κοινωνιστικά δόγματα. Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ὁ προγραμματισμὸς καλεῖται «ἐνδεικτικὸς», ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὸν «ἐπιτακτικόν», ὅστις ὑπῆρξεν ἡ ἀρχικὴ μορφή, ὑπὸ τὴν ὁποίαν τὸ πρῶτον ἐφηρμόσθη ὑπὸ τῶν κοινωνιστικῶς ὠργανωμένων οἰκονομιῶν (Ε.Σ.Σ.Δ. καὶ ἄλλαι σοσιαλιστικαὶ χῶραι) (28).

Παρ' ὅλον ὅτι εἰς ἀμφοτέρας τὰς ὡς ἄνω μορφάς τοῦ ὁ προγραμματισμὸς ἔχει τὸν αὐτὸν τελικὸν στόχον, ἐν τούτοις, ὑφίσταται οὐσιώδης διαφορὰ ἐν σχέσει πρὸς τὸν τρόπον ἀσκήσεως τῆς «ἄνωθεν ὠθήσεως». Ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τοῦ «ἐνδεικτικοῦ», οἱ περιορισμοὶ καὶ αἱ λοιπαὶ δεσμεύσεις τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας εἶναι ἐλάχισται. Αὗται πολλάκις καθίστανται ἀνεπαίσθητοι ὡς ἐκ τῆς ἐκ τῶν προτέρων καταλλήλου ψυχολογικῆς προετοιμασίας τῶν κατοίκων, ἀφ' ἐνός, καὶ τῆς δημιουργίας κινήτρων, ἀφ' ἑτέρου (29). Τουναντίον, ἡ δέσμευσις τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας τῶν ἀτόμων κατὰ τὸν «ἐπιτακτικόν» εἶναι σημαντικὴ, μὴ ἐπιτρέπουσα τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, πέραν τῶν ὑπὸ τοῦ προγράμματος καθοριζομένων πλαισίων.

γ. — Αἱ δημόσιαι ἐπενδύσεις οἰκονομικῆς ὑποδομῆς

Τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγικότητας ἐπηρεάζει ἀποφασιστικῶς τὸ ὕψος τῶν ὑπὸ τοῦ δημοσίου διατιθεμένων κεφαλαίων δι' ἐπενδύσεις οἰκονομικῆς ὑποδομῆς (*). Αὗται ἀπαμβλύνουν, κατ' ἀρχὴν, τὰς δυσχερείας, αἱ ὁποῖαι ἐνυπάρχουν εἰς ἐκάστην παραγωγικὴν μονάδα, ἐν σχέσει ἀφ' ἐνός πρὸς τὰς δυνατότητας ταχείας ἐνημερώσεως ἐπὶ τῶν ἐξελίξεων καὶ τῶν ἐφαρμογῶν τῶν τεχνολογικῶν ἐπινοήσεων καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς τὴν χρηματοδότησιν τῶν ἀρχικῶν δαπανῶν ἐγκαταστάσεως. Ἡ ἀπάμβλυνσις ἐπιτυγχάνεται, ἐφ' ὅσον αἱ ἐπενδύσεις κατευθύνονται ἀφ' ἐνός εἰς τὴν ἴδρυσιν νέων καὶ τὴν τελειοποίησιν τῶν παλαιῶν ἐξωτερικῶν οἰκονομιῶν, ὁ ρόλος τῶν ὁποίων συνίσταται εἰς τὴν λήψιν μέτρων προωθητικῶν τῆς

(*) Ἐν προκειμένῳ αἱ διενεργούμεναι ἐπενδύσεις οἰκονομικῆς ὑποδομῆς ὑπονοοῦν δημοσίας δαπάνας, κατευθυνομένας εἰς κοινωνικοοικονομικὸν ἀποτέλεσμα (παραγωγικὸν ἢ ὀποδοτικὸν) (30).

παραγωγικότητας, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν οικονομικὴν ἀνακούφισιν τῶν κλάδων κατὰ τὰ πρῶτα στάδια τῆς λειτουργίας των, καθ' ὃ μέτρον ὑπαγορεύουν αἱ περιστάσεις.

Τοιαῦται ἐξωτερικαὶ οἰκονομίαι δύναται νὰ ἀναφερθῶν τὰ ἰνστιτοῦτα ἐρευῶν καὶ αἱ πρότυποι μονάδες, ἡ ἀγορὰ εἰδικευμένης ἐργασίας, ἡ εὐρύτης τῆς ἀγορᾶς τῶν παραγομένων ἀγαθῶν, αἱ καλῶς ὀργανωμένοι διοικητικαὶ ὑπηρεσίαι, αἱ συγκοινωνίαι καὶ αἱ ἐπικοινωνίαι, ἡ ἐνέργεια, τὰ ἔργα ἐγγείου βελτιώσεως κλπ. Ἡ ἀνάγκη λειτουργίας τῶν ἐν λόγῳ οἰκονομιῶν εἶναι ἐπιτακτικώτερα ὅσον χαμηλότερα ἐμφανίζεται ἡ ἀνταγωνιστικότης τῆς οἰκονομίας ἐνὸς κράτους, ἡ δὲ οἰκονομικὴ πρόοδος τούτου ἀπαιτεῖ τὴν ὑπαρξιν ἐνὸς καταλλήλως διαμορφωμένου θεσμικοῦ περιβάλλοντος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου θὰ στηρίξουν τὴν δρᾶσιν των αἱ κατ' ἰδίαν παραγωγικαὶ μονάδες.

Ἡ ἐπιδιώξις αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος εὐοδοῦται, ἐφ' ὅσον ἡ οἰκονομία εἶναι ἐνισχυμένη διὰ τῶν συνεχῶν τεχνολογικῶν ἐξελιξέων, αἱ ὁποῖαι, ὡς ἤδη ἔχει λεχθῆ, ὑποβοηθοῦν εἰς τὴν ποσοτικὴν αὐξήσιν, τὴν ποιοτικὴν καλλιτέρευσιν καὶ τὴν, ἀπὸ ἀπόψεως ποικιλιῶν, διεύρυσιν τῶν παραγωγικῶν δυνατοτήτων. Εἰδικώτερον, ἡ προώθησις ὡς καὶ ἡ διάδοσις τῶν μεθόδων καὶ μέσων αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ ἀπορροφητικότητος τῆς συγκεκριμένης χώρας, τὸν ὁποῖον ἐνισχύει ἡ ὑπ' αὐτῆς ὀργάνωσις καὶ ἐξάπλωσις τῆς ἐφηρμοσμένης ἐρεῦνης. Πρὸς τούτοις, ἰδρύνονται ἢ χρηματοδοτοῦνται ὑπὸ τοῦ κράτους ἰνστιτοῦτα ἐρευῶν καὶ πρότυποι μονάδες. Ἡ ἀποστολὴ τούτων συνίσταται εἰς τὴν ὑποβολὴν ἠτιολογημένων προτάσεων, ἐν σχέσει πρὸς τὰς δυνατότητας καὶ τὴν μεθοδολογίαν εἰσαγωγῆς ἐκσυγχρονισμένων συστημάτων παραγωγικῆς δράσεως καὶ εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως. Ἡ αὐξησις, ἐν προκειμένῳ, τῆς παραγωγικότητος ἐπιδιώκεται διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης ἐπὶ τῇ βάσει καθοδηγητικοῦ σχεδίου, ἐνηρμονισμένου πρὸς τὰς τεχνικοοικονομικὰς καὶ τὰς κοινωνικοοικονομικὰς συνθήκας τῆς χώρας. Ὁ κεντρικὸς στόχος τῶν ἰνστιτούτων ὡς καὶ τῶν προτύπων μονάδων συνίσταται ἐκτὸς εἰς τὴν ὑπὸ τῶν ἰδίων ἀνάληψιν πρωτοβουλιῶν οἰκονομικοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ εἰς τὴν παροχὴν εὐκαιριῶν ἐκπαιδεύσεως τοῦ τεχνικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ δυναμικοῦ. Ἐπίσης, δὲν παραγνωρίζεται καὶ ἡ σκοπιμότης ὑποβοηθήσεως τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρηματικῆς πρωτοβουλίας (ὁσάκις αὕτη ἐμφανίζει ἐρευνητικὰς διαθέσεις) διὰ χρηματοδοτήσεως τῶν δι' ἐρεῦνας δαπανῶν τῆς ἢ καὶ δι' ἐνισχύσεως τῆς δι' ὕλικῶν ἐφοδίων καὶ εἰδικευμένου προσωπικοῦ.

Διὰ τῆς διενεργείας ἐπενδύσεων τοιαύτης σκοπιμότητος ἐξασφαλίζεται ὁ ἀπαραίτητος μηχανισμὸς ταχείας μεταφορᾶς τῶν θεωρητικῶν γνώσεων καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν πειραματισμῶν, ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῆς βασικῆς εἰς τὴν τοιαύτην τῆς ἐφηρμοσμένης ἐρεῦνης.

Ἡ ὑπαρξίς ἀγορᾶς εἰδικευμένης ἐργασίας ἐνισχύεται ἀποφασιστικῶς, ἐκτὸς διὰ τῶν εἰς προηγούμενα κεφάλαια ἀναφερθέντων μέτρων(*) καὶ διὰ τῆς λειτουργ-

γίας ιδρυμάτων, ίκανών νά αναπροσαρμόζουν τήν στάθμην τῆς τεχνικῆς καταρτίσεως τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ εἰς τὰς ἐκάστοτε σημειουμένας ἐξελίξεις. Ἡ αὐξησις, ὅθεν, τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας εἶναι βεβαία, ἐφ' ὅσον τὰ ἱδρύματα τεχνικοεπαγγελματικῆς καταρτίσεως καὶ ἀναπροσαρμογῆς τῶν ἀπασχολουμένων ὡς καὶ τὰ ἀσχολούμενα μὲ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν εἶναι ἀφ' ἑνὸς ἐφωδιασμένα διὰ τοῦ ἐκάστοτε ἐκσυγχρονισμένου τεχνικοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐπηρεαζόμενα δι' ἱκανοποιητικοῦ ἀριθμοῦ ἀτόμων, ὑψηλῆς στάθμης καταρτίσεως.

Διὰ τῆς διενεργείας ἐπενδύσεων ἐπέρχεται *διεύρυνσις τῶν τοπικῶν ὁρίων τῆς ἀγορᾶς* καὶ διαμόρφωσις συνθηκῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐξασφαλίζεται ἡ προσφορά προϊόντων καὶ ὑπηρεσιῶν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου διευκολύνεται ἡ ἀναπροσαρμογὴ τῶν παραγωγικῶν μονάδων εἰς τοὺς τεχνολογικοὺς νεωτερισμοὺς. Ἐν προκειμένῳ, δέον νά σημειωθῇ ὅτι ἡ λειτουργία μιᾶς ἀποτελεσματικῆς μορφῆς καὶ ἐκσυγχρονισμένης ὀργανώσεως ἀγορᾶς, ἡ ὁποία ἐγγυᾶται τὸν ἀνωτέρω ἐπὶ μέρους στόχον, προϋποθέτει τὴν ὑπαρξίν δικτύου ὑποδομῆς, συντιθεμένου ἐκ τοῦ ἀναγκαίου ἐξοπλισμοῦ μεταφορᾶς τῶν προϊόντων, τῶν ἀπαραιτήτων τεχνικῶν ἐγκαταστάσεων, ἐνὸς ἐκτεταμένου, πλήρους καὶ ἀκριβοῦς μηχανισμοῦ πληροφορήσεως κλπ.

Ὁ δημόσιος τομεὺς, ἐξ ἄλλου, ἐκτὸς τῶν λοιπῶν δυνατοτήτων ἀμέσου ἢ ἐμμέσου ἐπηρεασμοῦ τῆς παραγωγικότητος, ἐπενεργεῖ ἐξισοροπητικῶς ἐπὶ τῶν συνθηκῶν δράσεως τῶν διαφόρων παραγωγικῶν μονάδων, διὰ τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν ἀπαραιτήτων προϋποθέσεων ἐνὸς ὑγιοῦς ἀνταγωνισμοῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου πραγματοποιεῖται ἐξοικονόμησις παραγωγικῶν μέσων. Ἡ *στελέχωσις τῶν ἀρμοδίων ὑπηρεσιῶν διὰ τῶν καταλλήλων προσώπων* συντελεῖ εἰς τὴν δημιουργίαν πλήρως ὀργανωμένου συστήματος πληροφοριῶν, ἐν σχέσει πρὸς τὰς διακυμάνσεις τῶν μεγεθῶν τῆς ἀγορᾶς καὶ προωθεῖ τὴν τοποθέτησιν τῶν παραγομένων προϊόντων εἰς τὴν διεθνή, κυρίως, ἀγορὰν διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς προπαγάνδας καὶ τῆς καταρτίσεως μελετῶν σκοπιμότητος καὶ δυνατοτήτων.

Τὴν οικονομικὴν καὶ κοινωνικὴν πρόοδον καὶ ὡς ἐκ τούτου τὴν ἄνοδον τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων μιᾶς χώρας ὑποβοηθεῖ καὶ ἡ *ὑπαρξὶς πλήρους καὶ ὀργανωμένου δικτύου συγκοινωνιῶν καὶ ἐπικοινωνιῶν*. Εἰς τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν ἡ συστηματοποίησις καὶ ὀργάνωσις τῶν διαφόρων μέσων (ὁδικῶν, σιδηροδρομικῶν, θαλασσίων καὶ ἀναερίων) καὶ τῶν φορέων τούτων (ιδιώται, δημόσιοι ἐπιχειρήσεις) ὑποβοηθοῦν τὴν ἐπὶ ὀρθολογικῶν βάσεων δρᾶσιν τῶν ἐπιχειρηματικῶν μονάδων τόσον κατὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν παραγωγικῶν μέσων ὅσον καὶ κατὰ τὴν διάθεσιν τῶν παραχθέντων ἀγαθῶν. Ἡ ὑποβοήθησις συνίσταται εἰς τὰς παρεχομένας ὑπ' αὐτῶν ὑπηρεσίας, αἱ ὁποῖαι συμβάλλουν διττῶς εἰς τὴν ἐπιχειρηματικὴν ἐπικέρδειαν, τούτεστι διὰ τῆς ἐλαχιστοποιήσεως τοῦ κόστους χρησιμοποίησεως τῶν συντελεστῶν καὶ διὰ τῆς μεγιστοποιήσεως τῆς ἀνταγωνιστικότητος τῶν παραχθέντων ἀγαθῶν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται σαφῆς ὁ βαθμὸς τῆς ἀλληλεξαρτήσεως «συνερ-

γασία» τῶν μεταφορῶν καὶ τῶν λοιπῶν παραγωγικῶν κλάδων. Ὁ συντονισμός, ὅθεν, καὶ ἡ ὀργάνωσις τῶν συγκοινωνιῶν ὑπαγορεύει τὴν κατεύθυνσιν τῶν ἐπενδύσεων εἰς τὰς ἀπαραιτήτους ἀρτηρίας, διὰ τῶν ὁποίων συνδέονται τὰ σημαντικώτερα κέντρα παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως, τὴν κατασκευὴν ὀδικῶν κυκλωμάτων περιφερειακοῦ ἐπιπέδου, τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων εἰδικῆς ὑποδομῆς κλπ.

Ἡ αὐξησις τῆς παραγωγικότητος ὑποβοηθεῖται, ἐπίσης, καὶ ἐκ τῶν ὑφισταμένων μέσων ἐπικοινωνίας (τηλεφωνία, ταχυδρομεῖα, τηλεόρασις, ραδιόφωνον). Ἡ ὀργάνωσις τοῦ τρόπου λειτουργίας αὐτῶν ὡς καὶ ἡ ἐπάρκεια καὶ ὁ ἐκσυγχρονισμὸς τῶν μέσων καὶ τῶν κτιριακῶν ἐγκαταστάσεων τῶν, συνεπάγονται ταχύτητα διεκπεραιώσεως καὶ, ὡς ἐκ τούτου, μείωσιν τοῦ κόστους τῶν συναλλαγῶν.

Ἐξ ἄλλου, αἱ ἐπενδύσεις οἰκονομικῆς ὑποδομῆς θέτουν ὡς στόχον καὶ τὴν *ἐξασφάλισιν ἀφθόνου καὶ εὐθηγῆς ἐνεργείας*. Ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῆς προϋποθέσεως ταύτης ἐπέρχεται σημαντικὴ μείωσις τοῦ συνολικοῦ κόστους καί, κατὰ συνέπειαν, τῆς ἐπιβαρύνσεως τῆς μονάδος τῶν παραγομένων προϊόντων, ἰδιαίτερος δὲ τῶν παραγωγικῶν μονάδων, αἱ ὁποῖαι στηρίζουν τὴν συνέχισιν τῶν ἐργασιῶν τῶν εἰς τὸ χαμηλὸν κόστος ἐνεργείας.

Τέλος, μέρος τῶν ἐπενδύσεων διατίθεται καὶ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυσικῶν πόρων, ἵτις ἐπιδιώκεται κυρίως διὰ τῆς *ἐκτελέσεως ἔργων ἐγγείου βελτιώσεως*.

Ἡ ἐπιδίωξις, ἐν προκειμένῳ, δημιουργίας ἐξωτερικῶν οἰκονομιῶν, αἱ ὁποῖαι συντελοῦν εἰς τὴν αὐξησιν τῆς παραγωγικότητος, ἐπηρεάζονται εὐνοϊκῶς διὰ μιᾶς ἐμπεριστατωμένης, ἐκ παραλλήλου χωροταξικῆς καὶ κλαδικῆς, κατανομῆς τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος ὡς καὶ διὰ τῆς συστηματικῆς ἐπεξεργασίας καὶ ἐφαρμογῆς τῶν εἰς ἐκάστην περιφέρειαν⁽³¹⁾ καὶ εἰς ἕκαστον κλάδον προσιδιαζόντων μέτρων. Ἐφ' ὅσον αἱ ἀνωτέρω συνθήκαι διαμορφωθοῦν ἐπιτυχῶς, ἄρκετοὶ παραγωγικοὶ κλάδοι ἐκάστης περιφέρειας ἔχουν ἐξησφαλισμένας σοβαρὰς προϋποθέσεις διὰ νὰ ἀναπτυχθοῦν εἰς τὸ μέλλον. Ἡ ὑπάρξις, ὅθεν, ἐξωτερικῶν οἰκονομιῶν βραχυχρονίως μὲν δημιουργεῖ τοπικὰς ἐξωτερικὰς οἰκονομίας, ἐνθαρρυντικὰς τῆς ἰδρύσεως νέων ἢ ἐπεκτάσεως τῶν παλαιῶν παραγωγικῶν μονάδων, μακροχρονίως δὲ ἐξασφαλίζει τὴν παραγωγικωτέραν ἀξιοποίησιν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν δυνατοτήτων, καθ' ὃ μέτρον προσδιορίζουν τὰ ὑπὸ δυναμικὴν ἔννοιαν ὑπάρχοντα συγκριτικὰ στοιχεῖα τῆς περιφέρειας ἢ τοῦ κλάδου.

δ.—*Τὰ κίνητρα*

Διὰ τῆς θεσπίσεως κινήτρων ἐπιδιώκεται, παραλλήλως πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ κράτους ἀναλαμβανομένην πρωτοβουλίαν, ἡ ἔμμεσος κατεύθυνσις τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος εἰς ἐπενδύσεις τομέων, οἱ ὁποῖοι ἀξιοποιοῦν ἱκανοποιητικῶς τὰς ἐκάστοτε διαμορφουμένας καταστάσεις⁽³²⁾. Αἱ καταστάσεις αὗται, διαθέτουσαι ἤδη ἄρκετὸν παραγωγικὸν κεφάλαιον, εὐνοοῦν τὴν αὐξησιν τῆς παραγωγῆς καὶ τὴν βελτίωσιν τῆς παραγωγικότητος, ὡς ἐκ τῆς ὑπάρξεως

εὐνοϊκῶν προϋποθέσεων ἐφαρμογῆς τῶν πλέον ἀποδοτικῶν μεθόδων καὶ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ἐκάστοτε τεχνολογικῶν μέσων.

Τοιαύτης σκοπιμότητος κίνητρα, ἐνισχυτικά ἢ συμπληρωματικά τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

α) Τὰ *φορολογικά*, διὰ τῶν ὁποίων τελικῶς ἐπέρχεται μείωσις τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιβαρύνσεων τοῦ κόστους παραγωγῆς. Τοιοῦτοτρόπως, ἐνδυναμοῦται ἡ ἔφεσις τῶν παραγωγικῶν μονάδων νὰ διενεργήσουν ἐπενδύσεις εἰς τομεῖς, οἱ ὁποῖοι προσιωνίζουσι ὑψηλὸν βαθμὸν παραγωγικότητος. Ἐπίσης, ἐπηρεάζεται τὸ μέγεθος καὶ ἡ διάρθρωσις τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως τοῦ κεφαλαίου καὶ τῶν λοιπῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Τοιαῦτα κίνητρα ὑπάρχουσι π.χ. ὡς ἄκις ἐφαρμόζεται ἐν ἀπλοποιημένον φορολογικὸν σύστημα εὐνοϊκῆς μεταχειρίσεως τῶν κερδῶν, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἐξ ἐπενδεδυμένων κεφαλαίων εἰς ἐπιθυμητοὺς τομεῖς, εἴτε ὡς ἄκις περιορίζεται ἡ χρονικὴ διάρκεια ἀποσβέσεως τοῦ παγίου κεφαλαίου⁽³³⁾.

Ἐν προκειμένῳ, ἰδιαιτέρας σημασίας εἶναι τὰ *δασμολογικά* κίνητρα. Διὰ τούτων ἀποσκοπεῖται ἡ ἐνίσχυσις τῆς ἀνταγωνιστικότητος τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ εἰσαγομένου κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ ἀπὸ τὰς οἰκονομικὰς ἐπιβαρύνσεις, τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς ἀγορᾶς ἐκ τῶν τεθειμένων περιορισμῶν καὶ τῆς ἐξαλείψεως τῶν ὑφισταμένων προνομιῶν μεταχειρίσεων εἰς ὀρισμένους τομεῖς (*).

Ἡ συμβολὴ τῶν δασμολογικῶν κινήτρων εἰς τὴν κρατικὴν προσπάθειαν αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος ἀποβαίνει ἀξιόλογος, ὡς ἄκις πρόκειται περὶ εὐνοϊῶν κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν ἡμικατεργασμένων προϊόντων ἢ πρώτων ὑλῶν (ἄμεσον δασμολογικὸν κίνητρον). Τὸ κόστος τῶν ἀγαθῶν τούτων, ὡς γνωστὸν, ἐκπροσωπεῖ σημαντικὸν ποσοστὸν τοῦ συνολικοῦ κόστους τῶν παραγομένων ἐτοιμῶν ἀγαθῶν, ἐνῶ, παραλλήλως, λαμβάνεται μέριμνα διὰ τὴν προστασίαν τῶν τελικῶν προϊόντων, ὡς καὶ ὅταν ταῦτα ἤθελον ἐξαχθῆ, ὅποτε ἐπιστρέφονται οἱ τυχόν καταβληθέντες δασμοὶ (ἔμμεσον δασμολογικὸν κίνητρον).

β) Τὰ *πιστωτικά*, διὰ τῶν ὁποίων εξασφαλίζεται ἡ χρηματοδότησις τοῦ παγίου κεφαλαίου εἰς ἐπαρκῆ βαθμὸν καὶ ὑπὸ εὐνοϊκοὺς ὅρους (χρονολογικὴ κλιμάκωσις ἐπιστροφῆς, ὕψος τόκου κλπ). Τοιοῦτοτρόπως, διευκολύεται ἡ εὐρυτέρα χρησιμοποίησις τῶν τελειοτέρων τεχνικῶν μέσων. Ὡς ἐκ τούτου, διὰ τῆς διαμορφώσεως καταλλήλων προϋποθέσεων, ἡ ἐπιχειρηματικὴ πρωτοβουλία κατευθύνεται εἰς παραγωγικωτέρας δραστηριότητας, ἀπὸ ἀπόψεως κόστους λειτουργίας τοῦ τεχνικοῦ τῆς ἐξοπλισμοῦ.

γ) Αἱ *ἐπιδοτήσεις*. Αὗται συνίστανται εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ κράτους ἀνάληψιν μέρους τῆς συνολικῆς δαπάνης (διὰ τὴν ἴδρυσιν, πρὸ τῆς ἰδρύσεως καὶ κατὰ τὴν

(*) Τοιαύτην ἐπίδρασιν, ἐπὶ παραδείγματι, δύναται νὰ ἀσκήσουσι, ἐκτὸς τῶν ἄλλων κατηγοριῶν καὶ οἱ «διαπαιδαγωγικοὶ» δασμοὶ⁽³⁴⁾.

λειτουργίαν), ή όποία απαιτείται διά τήν διενέργειαν επενδύσεων εις τομείς εμφανίζοντας ένδιαφέρον από άπόψεως παραγωγικότητας. Έκδήλωσιν του τοιούτου κινήτρου αποτελούν αί υπό ώρισμένης προϋποθέσεις τιμαιο ασφαλείας, ή καταβολή μέρους των χρημάτων, των απαιτουμένων διά τήν αγοράν κτιριακών εγκαταστάσεων, τήν προμήθειαν μηχανικού εξοπλισμού κλπ. (35) (*).

Γ. - Βιβλιογραφία

- 1) Δ. Ί. Δελιβάνη : Παραδόσεις Θεωρητικής Πολιτικής Οικονομίας, 'Αθήναι 1964, σελ. 86.
- 2) Περί των μορφών τής αγοράς ίδε :
Β. Θ. Βογιατζή : Μορφαί αγοράς και σχηματισμός τιμών, Θεσσαλονίκη 1953.
» Εισαγωγή εις τήν Θεωρητικήν Οικονομικήν, Θεσσαλονίκη 1967, σελ. 125 έπ.
- 3) Π. Κ. Δημητρακοπούλου : 'Η θεωρία τής παραγωγικότητας ('Αρχαιο παραγωγικής πολιτικής), 'Αθήναι, άνω χρον., σελ. 27.
- 4) Δ. Καραγιώργα : «Συναγωνισμός (ή άνταγωνισμός)», «Τυπογραφικού 'Οργανισμού 'Αθηνών», Οικονομική και Λογιστική 'Εγκυκλοπαιδεία, τόμ. Θ', 'Αθήναι 1961, σελ. 407 έπ.
- 5) Μ. Olson and D. McFarland, «The Restoration of Pure Monopoly and the Concept of the Industry», The Quarterly Journal of Economics, Vol. LXXVI, Nov. 1962, No 4, p. 617.
- 6) Μ. P o w e l s, Οικονομική των 'Επιχειρήσεων ('Ανάυσις τής 'Εκμεταλλεύσεως), 'Απόδοσις εις τήν έλληνικήν υπό Μ. Γεωργιάδου, 'Αθήναι 1956, σελ. 10.
- 7) Β. Θ. Βογιατζή : 'Ευθ. άνωτ. σελ. 132.
- 8) Δ. Ί. Δελιβάνη : 'Ευθ. άνωτ. σελ. 89.
- 9) Σ. Ί. 'Αγαπητίδη : Μαθήματα Πολιτικής Οικονομίας, 'Αθήναι 1964, σ. 113.
- 10) Ζ. 'Ε. Ζολώτα : Νομισματική 'Ισορροπία και Οικονομική 'Ανάπτυξις, 'Αθήναι 1964, σελ. 193 - 194.
- 11) Δ. Καραγιώργα : 'Ευθ. άνωτ. σελ. 414.
- 12) R. H. Bork, «The Goals of Antitrust Policy», The American Economic Review, Vol. LVII, May 1967, No 2, p. 252.
- 13) Μ. Shubik, «Objective Functions and Models of Corporate Optimization», The Quarterly Journal of Economics, Vol. LXXV, Aug. 1961, No 3, p. 348.
- 14) Β. Θ. Βογιατζή : Παραδόσεις 'Εφηρμοσμένης Κοινωνικής Οικονομικής, Θεσσαλονίκη 1966, σελ. 109.

(*) 'Ενδέχεται ή ιδιωτική πρωτοβουλία να εμφανισθή άπρόθυμος, καίτοι ό δημόσιος τομέυς έχει θεσπίσει κίνητρα ώς τά άνωτέρω. 'Η άπροθυμία αύτη πολλάκις προέρχεται λόγω του απαιτουμένου ύψηλου κόστους των τεχνικοοικονομικών μελετών, τής ανεπαρκείας των ύπηρεσιών, των προσφερομένων υπό των έξωτερικών οικονομιών, τής αδυναμίας συγκεντρώσεως μεγάλου κεφαλαίου, τής έξ άντικειμένου βεβαιότητας μη άμέσου άποδόσεως κλπ. 'Εν προκειμένω, διότι έχει διαπιστωθή, κατόπιν ειδικών και άναμφισβητήτων διά τήν όρθότητά των μελετών, άφ' ένός ή άποδοτικότης και άφ' έτέρου ή έθνικοοικονομική σκοπιμότης, ή ιδιωτική πρωτοβουλία ύποκαθίσταται υπό του κράτους (36) ή υπό τινος δημοσίου οργανισμού, ό όποίος άναλαμβάνει τήν ίδρυσιν και τήν λειτουργίαν συγκεκριμένου τομέως (37). Τοϋτο είναι άσυνήθες χαρακτηριστικόν πολλών ύπαναπτύκτων χωρών (38).

- 15) Μ. Έ. Γεωργιάδου : Οικονομική τών 'Επιχειρήσεων, Γενικόν Μέρος, 'Αθή-
 ναι 1964, σελ. 56.
- 16) Π. Β. Δερτιλῆ : 'Εγχειρίδιον Δημοσίας Οικονομικής, τεύχος Δ', τμήμα Α',
 Θεσσαλονίκη, 1968, σελ. 87.
- 17) Περί τοῦ σκοποῦ κλπ. τοῦ ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ. ἴδε :
 (α) Ν.Δ. (Ἰδρυτικόν) 2473/23.7.1953.
 (β) International Cooperation Administration, Technical Cooperation Divi-
 sion, U.S.R.O., European Productivity and Technical Assistance
 Programmes, A summing up (1948 - 1958), Paris, p. 191 - 199.
- 18) ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ., «'Η ἔννοια τῆς παραγωγικότητος καὶ οἱ ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ τῶν 'Εθνι-
 κῶν Κέντρων», Παραγωγικότης, τεύχ. 34, 1958, σελ. 460.
 I. L. O., «The Preparation, Organization and Execution of National Pro-
 ductivity Programmes», International Labour Review, Vol. LXXX,
 No 2, Aug. 1959, p. 112 - 114.
- 19) 'Α. Καλογερά : «Βοήθεια τῶν Κέντρων Παραγωγικότητος διὰ τὴν ἐπίλυσιν
 τῶν προβλημάτων εἰς τὰς ὑπὸ ἀνάπτυξιν χώρας», Παραγωγικότης, τεύχ. 54,
 1961, σελ. 200.
- 20) Περί τῶν κρατικῶν δαπανῶν διὰ χρηματοδότησιν ἐρευνητικῶν προσπαθειῶν ἴδε :
 J. B. Guinn, «Technological Competition. Europe - U.S.», Harvard Busi-
 ness Review, Jul. - Aug. 1966, p. 129.
- 21) Κ. Γ. Λάσκαρη : Παραγωγικότης καὶ Διεθνῆς Κοινωνικοὶ Θεσμοί, 'Αθήναι 1956,
 σελ. 29 - 30.
- 22) Κλ. Μπανταλούκα : 'Οργανωτικὴ τῶν 'Επιχειρήσεων, Διοικητικὴ, 'Επι-
 τελικὴ. Πειραιεὺς 1964, σελ. 128.
- 23) Περί τῆς κρατικῆς παρεμβάσεως ἴδε :
 Μ. Νεγρεπόντη - Δελιβόνη : Οικονομικὴ 'Ανάλυσις, Μικρο - Μακροοικο-
 νομικὴ 'Ανάλυσις, 'Αθήναι 1963, κεφ. V.
- 24) Σ. 'Ι. 'Αγαπητίδης : Προβλήματα Οικονομικῆς 'Αναπτύξεως, 'Αθήναι 1967,
 σελ. 27 - 30.
- 25) Περί τοῦ τρόπου κατανομῆς τῶν ἐπενδύσεων ἴδε :
 Π. Μαλινδρέτου : «Προγραμματισμὸς Οικονομικῆς 'Αναπτύξεως» ('Ανάτυπον
 ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Σπουδαί» τῆς Α.Β.Σ.Π., τόμος ΙΔ', τεύχος 3), Πειραιεὺς
 1964, σελ. 6 - 7.
- 26) Ζ. 'Ε. Ζολώτα : Νομισματικὴ 'Ισορροπία καὶ Οικονομικὴ 'Ανάπτυξις, 'Αθήναι
 1964, σελ. 198 ἐπ.
- 27) Δ. Π. Καραγιωργα : Παραδόσεις Δημοσιονομικῆς Πολιτικῆς, τεύχος Α', 'Αθή-
 ναι 1967, σελ. 72 - 73.
- 28) Σ. 'Ι. 'Αγαπητίδης : "Ενθ. ἀνωτ., σελ. 18 - 20.
- 29) Κλ. Β. Μπανταλούκα : Φορολογικὰ κίνητρα δι' οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν,
 Πειραιεὺς 1961, σελ. 7 ἐπ.
- 30) Περί τῶν διαφόρων κριτηρίων διακρίσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν ἴδε :
 Π. Β. Δερτιλῆ : 'Εγχειρίδιον Δημοσίας Οικονομικῆς, τεύχος Δ', τμήμα Α', Θεσ-
 σαλονίκη 1968, σελ. 31 ἐπ.
- 31) Π. Β. Δερτιλῆ : 'Εγχειρίδιον Δημοσίας Οικονομικῆς. τεύχος Πρῶτον, Θεσσαλονίκη
 1966, σελ. 266 ἐπ.
- 32) 'Αντ. Ν. Δαμασκηνίδου : Νομισματικὴ Πολιτικὴ, Θεσσαλονίκη 1966, σελ.
 76 - 77.
- 33) Π. Β. Δερτιλῆ : 'Εγχειρίδιον Δημοσίας Οικονομικῆς, τεύχος Πρῶτον, Θεσσαλονίκη
 1966, σελ. 269, 275.
- 34) Β. Θ. Βογιατζῆ : Παραδόσεις 'Εφηρμοσμένης Κοινωνικῆς Οικονομικῆς, Θεσ-
 σαλονίκη 1966, σελ. 278 - 282.

- 35) Δ. Π. Καράγιωργα : "Ενθ. άνωτ., σελ. 77 - 78.
 36) Δ. Ή. Δελιβάνη : Παραδόσεις Έφηρμοσμένης Πολιτικής Οικονομίας Θεσσαλονίκη 1960, σελ. 97, 103.
 37) Κ.Ε.Π.Ε. : Σχέδιον Προγράμματος Οικονομικής Άναπτύξεως τής Ελλάδος (1966 - 1970), Άθηναι 1965, σελ. 125 - 126.
 38) D. J. Delivanis, «L'έconomie sous - développée», Paris 1962, p. 195.
 Π. Β. Δερτιλή : Έγχειρίδιον Δημοσίας Οικονομικής, τεύχος Δεύτερον, Θεσσαλονίκη 1967, σελ. 134.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΕΚ ΤΗΣ ΑΥΞΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 4ο v

Οικονομικαί συνέπειαι

A. - Έη τεχνική πρόοδος ώς προωθητικός παράγων τής οικονομικής ανάπτυξεως

Έη παραγωγική δραστηριότης έκάστης οικονομούσης κοινωνίας έμφανίζει άπαραιτήτως ώρισμένα κοινά χαρακτηριστικά, συνιστάμενα εις τήν αναγκαιότητα υπάρξεως τών βασικών συντελεστών τής παραγωγής και ένός minimum τεχνικών γνώσεων και μέσων, άπαραιτήτων διά τόν συνδυασμόν και τήν κατεύθυνσιν τών συντελεστών τούτων εις τι παραγωγικόν άποτέλεσμα.

Έκ τής διαπιστώσεως άκριβώς ταύτης ή έννοια τής οικονομικής ανάπτυξεως δύναται νά θεωρηθί ώς ή συμπεριφορά μιάς έθνικής οικονομίας κατά τήν υπό ταύτης επιδίωξιν βελτιώσεως του παραγωγικού της δυναμικού, ούτως ώστε νά εξασφαλισθοϋν αί προϋποθέσεις αύξήσεως του προϊόντος της (1). Έφ' όσον αί έν λόγω βελτιώσεις συντελοϋνται μεθοδικώς, άδιακόπως και ταχέως, σημειοϋται τελικώς άνοδος του βιοτικού επιπέδου, κατ' έξοχήν χαρακτηριστικόν γνώρισμα του φαινομένου τής συγχρόνου οικονομικής ανάπτυξεως.

Έη τελική επιδίωξις τής οικονομικής πολιτικής τών συγχρόνων κοινωνιών, συνισταμένη, ώς άνωτέρω, εις τήν άνοδον του βιοτικού επιπέδου, επιτυγχάνεται διά τής εντάξεως ταύτης έντός ένός σαφούς και συγκεκριμένου προγράμματος. Τοϋτο περιλαμβάνει τās δεούσας κατευθύνσεις συστηματικής εκμεταλλεύσεως και αξιοποιήσεως τών πλουτοπαραγωγικών δυνατοτήτων και σταθεράς αύξήσεως τών εισοδημάτων.

Δεδομένου ότι αί διαθέσιμοι ποσότητες πλουτοπαραγωγικών πόρων, επί τών όποιων μία οικονομία στηρίζει τήν ανάπτυξιν της, δυνατόν άφ' ένός νά παραμένουν άνεκμετάλλευτοι, άφ' έτέρου νά σπανίζουν, ή τεχνική διά τών μέσων και μεθόδων, τās όποιās εισάγει, συντελεϊ εις τήν πληρεστέραν αξιοποίησιν τούτων. Έν προκειμένω, τήν τεχνικήν ύποβοηθοϋν ή παράλληλος ύπαρξις τών κάτωθι τρόπων ένεργείας.

α) Ἡ ὥς ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν τῆς παραγωγικότητος ἀποτελεσματικῆ κινήτοποιησις καὶ διοχέτευσις εἰς δραστηριότητας ἐνισχυτικὰς τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

β) Ἡ κατάλληλος προσαρμογὴ εἰς τομεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους περιορίζεται εἰς τὸ ἐλάχιστον τὸ ἐνδεχόμενον ἐμφάνισεως διαταρρακτικῶν φαινομένων, ἱκανῶν νὰ ἐπιδράσουν ἀνασχαιτικῶς εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν, καὶ

γ) Ἡ ἐκτέλεσις συμπληρωματικῶν, πλὴν ὅμως ἀπαραιτήτων, ἔργων οἰκονομικῆς ὑποδομῆς, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ἡ ἀνάπτυξις τῶν παραγωγικῶν τομέων καὶ ἡ παράλληλος κατανομὴ καὶ διάρθρωσις τῶν ἐπενδύσεων εἰς παραγωγικὰ ἔργα, μέσφ τῶν ὁποίων ἀξιοποιοῦνται πλήρως τὰ διαθέσιμα χρηματικὰ κεφάλαια.

Διὰ τῶν ὑπὸ τῆς τεχνολογικῆς προόδου σημειουμένων ἐξελίξεων εἰς τὰς ἀκολουθουμένας τεχνικὰς μεθόδους καὶ τὰ χρησιμοποιούμενα τεχνικὰ μέσα τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας, ὡς καὶ διὰ τῆς ἐπινοήσεως μιᾶς εὐρείας ποικιλίας προϊόντων (²), τὰ ὅποια οὐδεμίᾳ καταβολῇ προσπαθειῶν ἢ πηγῇ πλοῦτου θὰ ἦτο εἰς θέσιν πρότερον νὰ παράγῃ, ἐνδυναμοῦται εἰς σημαντικὸν βαθμὸν ἡ οἰκονομικὴ δραστηριότης (³). Κατόπιν τούτου, αἱ νέαι χρησιμότητες, αἱ ὁποῖαι σήμερον ὑπάρχουν, παρέχονται ὑπὸ τὰς εὐνοϊκωτέρας συνθήκας καὶ ἰδιαιτέρως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἄποψιν τοῦ κόστους χρησιμοποίησεως τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς (⁴).

Ἡ ἐνίσχυσις τῆς οἰκονομικῆς δράσεως διὰ τῶν τεχνολογικῶν ἐπινοήσεων δὲν ἀποτελεῖ διακριτικὸν γνώρισμα τῆς συγχρόνου ἐποχῆς, ἐφ' ὅσον ἀπὸ παλαιωτάτων χρόνων τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐπέτυχε σταδιακῶς τὴν εἰσαγωγὴν ἐνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ τεχνολογικῶν βελτιώσεων. Αἱ ἐν λόγφ βελτιώσεις ἀποτελοῦν τὴν βάσιν τῶν συγχρόνων τελειοποιήσεων, τὰς ὁποίας χαρακτηρίζουν τὰ κάτωθι σημεῖα :

α) Ἡ ἀλματώδης, συστηματικὴ καὶ συνεχὴς ἐξέλιξις καὶ ὄχι ἡ βραδεῖα, ἀνάμωλος καὶ σποραδικὴ τοιαύτη τοῦ παρελθόντος.

β) Ἡ ἐξάρτησις ἐξ ἐπιστημονικῶν δογμάτων καὶ θεωριῶν.

γ) Ἡ συσσώρευσις κεφαλαίων, τὰ ὅποια ἐνισχύουν τὰς ὑπαγορευόμενας μεταβολὰς εἰς τὸ μέσον μέγεθος τῶν ἐπιχειρηματικῶν μονάδων καὶ τὴν τεχνικο-επαγγελματικὴν κατάρτισιν τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, καὶ

δ) Ἡ κατάλληλος προετοιμασία τῶν κοινωνικῶν ἀντιλήψεων εἰς περιοχὰς, ὅπου αὗται εἰσάγονται.

Πλὴν τῶν βελτιώσεων, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὰς τεχνολογικὰς ἐπινοήσεις, τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν ἐπηρεάζουν καὶ ἕτεροι παράγοντες (πληθυσμὸς, φυσικαὶ ὕλαι, συσσώρευσις κεφαλαίου), οἱ ὅποιοι ὑφίστανται ἐπίσης τὴν ἐπίδρασιν τῆς τεχνικῆς προόδου.

Ὁ πληθυσμὸς μιᾶς χώρας παρέχει, ὡς γνωστὸν, εἰς τὴν οἰκονομίαν τὰς ἀναγκαίουσας ποσότητας τοῦ βασικοῦ συντελεστοῦ τῆς παραγωγῆς, τὴν ἐργασίαν, ἢ ὁποῖα, ὡς ἐκ τούτου, ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον μέσον ἐν τῇ ἐπιδιώξει αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος. Ἡ σχέσις μεταξύ αὐξανομένου πληθυσμοῦ

και οικονομικης αναπτύξεως δέν είναι άπλη, ως εμφανίζεται εκ πρώτης όψεως. Η πληθυσμιακή αύξησης επιφέρει μέν αύξησης του συνολικού προϊόντος, πλην όμως αυξάνει και τον αριθμόν των κεφαλών, εις τας οποίας πρέπει να διανεμηθῆ τοῦτο και συνεπώς δέν μεταβάλλεται μόνον ο αριθμητής της σχέσεως ταύτης αλλά και ο παρονομαστής.

Περαιτέρω, ο βαθμός της επιδράσεως της πληθυσμιακής καταστάσεως επί της οικονομικης αναπτύξεως μιας χώρας προσδιορίζεται και εκ της συνθέσεως του πληθυσμού και ιδιαιτέρως εκ της κατά ηλικίας τοιαύτης. Κατόπιν τούτου, ἐφ' ὅσον πρόχει το κλιμάκιον των ὀρίμων ἢ, τουλάχιστον, των νέων, ἡ οικονομία δύναται να θεωρηθῆ ως αναπτύξιμος. Ἐν προκειμένῳ, και παραλλήλως πρὸς τὴν κατά ηλικίας σύνθεσιν, αποφασιστικῶς ἐπιδρᾷ ἡ μορφωτικὴ στάθμη του πληθυσμοῦ και αἱ ὑφιστάμεναι εὐκαιρία τεχνικοεπαγγελματικῆς κατάρτισεως. Ἀπαιτοῦνται, τούτέστιν, ἐπαρκῶς κατηρτισμένα στελέχη ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιστημονικῆς και τεχνικῆς μορφώσεως ὡς και ἐξειδικευμένον ἐργατικὸν δυναμικὸν πρὸς ἐξυπηρέτησιν των νεωτέρων και συνεχῶς βελτιουμένων ἐπινοήσεων της τεχνικῆς, ἐπὶ των ὁποίων στηρίζεται ἡ οικονομικὴ ἀνάπτυξις των χωρῶν (5).

Κατὰ τὴν ἐξέτασιν της συμβολῆς των πληθυσμιακῶν ἐξελίξεων ἐπὶ της οικονομικῆς ἀναπτύξεως, οὐσιώδους σημασίας εἶναι ἡ ὑφισταμένη σχέσης των φυσικῶν ὑλῶν και των κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν πρὸς τὸν αυξανόμενον πληθυσμόν, ὡς και αἱ ἐν δεδομένη στιγμῇ ὑφιστάμεναι δυνατότητες ὑποκαταστάσεως τούτων ὑπὸ πλέον ἀποτελεσματικῶν μεθόδων και μέσων κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν των λοιπῶν διαθέσιμων παραγωγικῶν μέσων.

Τέλος, ἐπὶ της οικονομικῆς ἀναπτύξεως ἐπιδρῶν και αἱ διανοιγόμεναι, ἐν τῇ ἐξελίξει του πληθυσμοῦ, προοπτικαὶ ἐξασφαλίσεως των προϋποθέσεων διενεργείας ἐπενδύσεων εις κεφαλαιουχικά εἶδη. Ταῦτα, ἀφ' ἐνὸς παρέχουν τὰ ἀπαιρήματα μέσα διαβιώσεως, ἀφ' ἑτέρου αυξάνουν τὰς εὐκαιρίας ἀπασχολήσεως εις τοσαύτην ἔκτασιν, οὕτως ὥστε να ἀπασχολῆται πλήρως ὁ ἀπασχολήσιμος πληθυσμὸς και να ἀποτρέπεται τὸ ἐνδεχόμενον της ἐμφανίσεως καταστάσεων ὑποἀπασχολήσεως.

Αἱ φυσικαὶ ὑλαι διαδραματίζουν ἐπίσης οὐσιώδη ρόλον εις τὴν οικονομικὴν ἀνάπτυξιν, δεδομένου ὅτι τὸ προϊόν μιας ἐθνικῆς οικονομίας ἐξαρτᾶται και ἐκ των ὑπαρχόντων εἰδῶν, των διαθέσιμων ποσοτήτων και των χρησιμοποιουμένων ποικιλιῶν ὡς και ποιοτήτων τούτων.

Ἡ διαπίστωσις ὅτι ἡ χρησιμότης των φυσικῶν ὑλῶν ἐγκειται ἐν τῇ χρησιμοποίησει τούτων και ὅτι διὰ της παρόδου των ἐτῶν ἡ οικονομία στερεῖται του βασικοῦ τούτου συντελεστοῦ, συνεπεία της ἐξαντλήσεως των διαθέσιμων γνωστών ποσοτήτων και της μὴ ἐπαρκοῦς ὁμοιογενοῦς ἀντικαταστάσεως τούτων (*), δέν ἀποτελεῖ ἀνησυχητικὸν φαινόμενον της οικονομικῆς πορείας. Αἱ σημειωθεῖσαι

(*) Τοῦτο προφανῶς ἀναποκρίνεται εις τὴν πραγματικότητα, ὅσον ἀφορᾷ εις τὸν ὀρυκτὸν πλοῦτον, ὅστις μὲ τὴν πάροδον των ἐτῶν ἐξαντλεῖται, τὰ δάση, τὰ ὁποία εἴτε ἐξ ἀκουσίων εἴτε ἐξ ἐκούσιων ἐνεργειῶν ἀποψιλοῦνται ὡς και διὰ τὸ ἔδαφος, τὸ ὁποῖον χάνει τὴν εὐφορίαν του, συνεπεία των συνεχῶν και μὴ προσηκουσῶν μεθόδων ἐκμεταλλεύσεως.

μέχρι σήμερα εξελίξεις οφείλονται περισσότερο εις τὰς ἀνακαλύψεις καὶ ἐπινοήσεις νέων ὑλῶν, αἱ ὁποῖαι βαδίζουν παραλλήλως πρὸς τὴν τεχνικὴν καὶ οἰκονομικὴν πρόοδον.

Ὡς ἐκ τούτου, παρὰ τὴν ὑφισταμένην ἀβεβαιότητα, ἐν σχέσει πρὸς τὰς μελλοντικὰς δυνατότητας ἀνακαλύψεως ἢ ἐπινοήσεως νέων φυσικῶν ὑλῶν, ἡ διανοιγομένη προοπτικὴ, συνεπεία τῆς ὁλονὲν ἐντονωτέρας συμβολῆς τῆς τεχνικῆς εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν, πρέπει νὰ ἀναμένεται ὅτι θὰ περιορίσῃ τὴν σημασίαν τῶν φυσικῶν ὑλῶν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν ἢ, ἄλλως, θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν μείωσιν τῆς ἐξαρτήσεως τῆς οἰκονομίας ἐκ τῆς φύσεως (6). Ἡ προσδοκία αὕτη στηρίζεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι οἱ τεχνολογικοὶ νεωτερισμοὶ μεταβάλλουν συνεχῶς τὴν φύσιν τῶν ὑλῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ζωτικῆς σημασίας διὰ τὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν (*).

Ἡ συσσώρευσις κεφαλαίου ἐπιδρᾷ ἀποφασιστικῶς ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Ἡ σπουδαιότης ταύτης εἶναι εὐρέως ἀνεγνωρισμένη, ἐφ' ὅσον ἀποτελεῖ τὸ μέσον συγκρίσεως τῶν ἀναπτυσσομένων παραγωγικῶν δραστηριοτήτων καὶ τὸ κριτήριον διακρίσεως τῶν χωρῶν εἰς πλουσίας καὶ πτωχάς.

Ἡ διὰ τῆς συσσώρευσεως κεφαλαίου ἐπιδιώξις οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ὑφισταμένων δυνατοτήτων καταλλήλου ἐπιλογῆς καὶ ἰσορροπού κατανομῆς τῶν ἐπενδύσεων εἰς τομεῖς παραγωγῆς κεφαλαιουχικῶν καὶ καταναλωτικῶν ἀγαθῶν. Τόσον εἰς μίαν ἀναπτυσσομένην ὅσον καὶ εἰς μίαν ἀνεπτυγμένην οἰκονομίαν εἶναι ἀπαραίτητος ἡ χρησιμοποίησις τῶν πλέον συγχρόνων ἀλλὰ καὶ τελείων τεχνικῶν μέσων καὶ μεθόδων παραγωγῆς, αὐξητικῶν τῶν τομέων παραγωγῆς κεφαλαιουχικῶν καὶ καταναλωτικῶν ἀγαθῶν. Ἡ ἕκτασις, ὅθεν, κατὰ τὴν ὁποῖαν θὰ στραφοῦν οἱ διαθέσιμοι πόροι εἰς τομεῖς τῆς πρώτης, ὡς ἄνω, κατηγορίας ἀγαθῶν ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τῆς ὑφισταμένης ἐπαρκειᾶς εἰς ἀγαθὰ τῆς δευτέρας τοιαύτης. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ συσσώρευσις κεφαλαίου δὲν πρέπει νὰ συμβάλλῃ εἰς τὴν ταχύτεραν διεύρυσιν τῶν τομέων παραγωγῆς κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν, ἐν σχέσει πρὸς τοὺς τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν τοιούτους, ἐφ' ὅσον εἰς τοὺς τελευταίους δὲν σημειοῦται αὐξήσις τῆς παραγωγικότητος, συνεπεία παραγωγίσεως τῆς σημασίας τούτων.

Τέλος, ἡ συσσώρευσις κεφαλαίου ἀσκεῖ μίαν πολὺπλευρον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἔθνικου προϊόντος καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, τὴν ὁποῖαν ἐνισχύουν οἱ ἐξῆς λόγοι :

α) Ὁ στενὸς σύνδεσμος μετὰ τὰς διαμορφουμένας δυνατότητας ἐπελεύσεως μεταβολῶν εἰς τὴν τεχνικὴν διαδικασίαν τῆς παραγωγῆς, αἱ ὁποῖαι ἐνισχύουν τὴν παραδοχὴν οἰκονομικῶς συμφερούσων μεθόδων, καὶ

(*) Τῶ ὄντι, ἡ ἀλματώδης ἐξέλιξις τῆς βιομηχανίας πετρελαιοειδῶν, ἡ σημειωθεῖσα ἐπανάστασις εἰς τὴν χρησιμοποίησιν συνθετικῶν ὑλῶν, ἡ ἀνακάλυψις τῆς πυρηνικῆς ἐνεργείας κλπ ὑποδηλοῦν τεχνολογικὰς ἐξελίξεις, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἐπηρεάσει καὶ ἀναμένεται νὰ ἐπιδράσῃ ἀποφασιστικῶς εἰς τὴν διαμόρφωσιν μιᾶς διαφορετικῆς, ἐν σχέσει πρὸς τὸ παρελθόν ἀντιλήψεως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν σπουδαιότητα τῶν κατ' ἴδιαν ὑλῶν.

β) Ὁ εὐχερῆς ἐφοδιασμός τῶν οἰκονομουσῶν μονάδων διὰ συγχρόνων καὶ ἀπαραιτήτων τεχνικῶν μέσων. Τοιουτοτρόπως, ἅπαντα τὰ εἶδη τῶν ἐργασιῶν, τὰ ὁποῖα ἐξετελοῦντο πρότερον, κυρίως διὰ τῆς καταβολῆς χειρωνακτικῶν προσπαθειῶν, διεξάγονται διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ἐκάστοτε νεωτέρων μηχανικῶν καὶ ἐν γένει τεχνικῶν ἐπινοήσεων. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ παραγωγικότης, κυρίως τῆς ἐργασίας, ἀποτελεῖ τὴν κατ' ἐξοχὴν ἀπόρροιαν τῆς διαθέσεως εἰς τὴν παραγωγὴν περισσοτέρων κεφαλαιουχικῶν στοιχείων.

B. — Οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις καὶ παραγωγικότης

Αἱ ἔννοιαι τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς παραγωγικότητος συνδέονται λίαν στενῶς, καθ' ὅσον ἡ πρώτη προϋποθέτει, κατὰ κύριον λόγον, τὴν ἐφαρμογὴν μεθόδων προωθουσῶν τὴν παραγωγικότητα, ὡς τοῦτο συνέβη εἰς τὰς οἰκονομικῶς προηγμένας χώρας (7).

Αἱ διάφοροι μέθοδοι, διὰ τῶν ὁποίων προωθείται ἡ παραγωγικότης, ἔχουσαι ὡς κεντρικὴν ἐπιδίωξιν τὴν πληρεστέραν ἀξιοποίησιν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, συμβάλλουν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰς τὴν ἄνοδον τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου (8).

Παραλλήλως, διὰ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς συγκροτήσεως παραγωγικῶν μονάδων, αἱ ὁποῖαι χρησιμοποιοῦν σύγχρονα τεχνικὰ μέσα καὶ μεθόδους, ἐξασφαλίζονται αἱ προϋποθέσεις ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν τῆς παραγωγικότητος.

Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις, ἔχουσα ἀνάγκην ἐξειδικευμένων καὶ ὑψηλῆς στάθμης φορέων, προωθείται διὰ τῆς υἱοθετήσεως τῶν ἀρχῶν τῆς παραγωγικότητος μέσῳ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἡ ἀρίστη κατανομή τῶν ἐπενδύσεων καὶ καθορίζεται ἡ οἰκονομικότερα, ἀπὸ ἀπόψεως κόστους, χρησιμοποίησις τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς.

Τοιουτοτρόπως, ἡ αὐξήσις τῆς παραγωγικότητος δεόν νὰ θεωρῆται ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν οἰκονομικῶς ἀνεπτυγμένων χωρῶν, καθ' ὅσον :

α) Ἡ συνεχῆς αὐξήσις τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος, ἡ κατ' ἄτομον δικαιότερα κατανομή τούτου καὶ αἱ ἐπὶ σαφῶς προδιαγεγραμμένων σχεδίων διαμορφωμέναι σταθεραὶ συνθήκαι λειτουργίας μιᾶς ἀνεπτυγμένης οἰκονομίας, ἐνισχύουν τὴν ροπὴν πρὸς ἀποταμίευσιν καὶ διευκολύνουν τὴν συγκέντρωσιν καὶ, ἐν συνεχείᾳ, τὴν κατεύθυνσιν τῶν ἀποταμιευομένων κεφαλαίων εἰς ἐπενδυτικὰς δραστηριότητας ἠνωτέρου τεχνολογικοῦ ἐπιπέδου (9). Ἐνταῦθα, διὰ τῆς ἐπιτυγχανομένης πρὸς τὰ ἄνω μετατοπίσεως τῆς καμπύλης ὀριακῆς ἀποδοτικότητος τοῦ κεφαλαίου, ἐνισχύεται ἡ παραγωγικότης τῶν τομέων, οἱ ὁποῖοι ἐμφανίζουν ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον(10).

Παραλλήλως, λόγῳ τῶν ὑψηλῶν εἰσοδημάτων, τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τοῦ καταναλισκομένου τμήματος τούτων διατίθεται διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἀγαθῶν ἱκανοποιούντων οὐχὶ βασικὰς ἀνάγκας. Συνεπεία τῶν διαμορφουμένων καταστάσεων καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς δυνατότητος τῆς προσφορᾶς νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς

τὴν ἠῤῥημένην ζήτησιν τῶν ὡς ἄνω ἀγαθῶν, καθίσταται ἐπιτακτικὴ ἢ διεύρυνσις τῶν ἐργασιῶν τῶν ἤδη ἐν λειτουργίᾳ εὑρισκομένων ἢ ἢ ἴδρυσις νέων μεγάλων παραγωγικῶν μονάδων, αἱ ὁποῖαι εὐχερῶς δύναται νὰ χρησιμοποιήσουν σύγχρονον τεχνικὸν ἐξοπλισμὸν καὶ νὰ ἀκολουθήσουν τεχνικὰς μεθόδους αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος ⁽¹¹⁾.

β) Λαμβάνονται κατάλληλα μέτρα καὶ ἐφαρμόζονται ἀποτελεσματικὰ συστήματα ἀποφυγῆς τῆς ἐμφανίσεως ὀργανικῶν ἀνωμαλιῶν τῆς οἰκονομίας, κυρίως δὲ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπάρκειαν εἰς πρόσωπα μὲ ἐπιχειρηματικὴν πρωτοβουλίαν καὶ ἰκανότητα καὶ τὴν χρησιμοποίησιν ἐξειδικευμένων ἐργατῶν. Πρὸς τοῦτοις, θεσπίζονται ὁλονὲν καὶ τελειότεραι μέθοδοι ὀργανώσεως τῆς παραγωγικῆς δραστηριότητος, καθιεροῦνται ἀποτελεσματικὰ κίνητρα καὶ βελτιοῦται ἡ τεχνικοεπαγγελματικὴ ὡς καὶ ἡ ἐν γένει μορφωτικὴ στάθμη τοῦ πληθυσμοῦ.

γ) Αἱ ὑφιστάμεναι εὐκαιρίαι παροχῆς καὶ ἀποκτήσεως τεχνικῶν καὶ ἐπαγγελματικῶν γνώσεων ἀναβιβάζουν τὴν μορφωτικὴν στάθμην τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἐξασφαλίζουν ἐπαρκῶς κατηρτισμένα τεχνικοεπαγγελματικῶς στελέχη. Ἡ ὕπαρξις ἀνεπτυγμένου ὀργανωτικῶς διοικητικοῦ μηχανισμοῦ καὶ καταλλήλων φορέων προγραμματισμοῦ τῆς παραγωγικῆς δράσεως, ἀπὸ κοινοῦ πρὸς τὰς εὐκαιρίας τεχνικοεπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως, προωθοῦν ὄχι μόνον τὴν παραγωγικότητα τῆς ἐργασίας ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς.

δ) Ἡ ὕπαρξις διαθεσίμων χρηματικῶν κεφαλαίων καὶ τὸ ἄρτιον καὶ εὐρέως διαδεδομένον τεχνολογικὸν δυναμικόν, ὑποβοηθοῦν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἐπαρκῶν καὶ ὠλοκληρωμένων ἐργῶν ὑποδομῆς. Μέσφ τούτων ἀξιοποιοῦνται πλήρως αἱ ἐνυπάρχουσαι εἰς τὴν ἐν λόγφ οἰκονομίαν πλουτοπαραγωγικαὶ δυνατότητες.

ε) Αἱ δυνατότητες εὐρείας χρηματοδοτήσεως τῶν λειτουργούντων ποικίλων ἐπιστημονικῶν ἐρευνητικῶν ἰδρυμάτων καὶ ἐνθαρρύνσεως τῆς ἰδρύσεως νέων τοιούτων, ἐξασφαλίζουν τὰς προϋποθέσεις δυναμικῆς ἐξειλίξεως τῆς οἰκονομίας, διότι ἀξιοποιοῦν ταχέως τὰ ἐπιστημονικὰ ἐπιτεύγματα, τὰ ὁποῖα βελτιώνουν τὴν παραγωγικότητα ⁽¹²⁾.

στ) Δεδομένου, ἐξ ἄλλου, ὅτι ἐμφανίζονται σημαντικαὶ διαφοραὶ εἰς τὴν παραγωγικότητα ὄχι μόνον μεταξὺ τῶν τομέων τῆς παραγωγῆς ἀλλὰ καὶ τῶν κλάδων ἐκάστου τομέως :

αα) Ὑφίσταται ἡ δυνατότης ἀνακατανομῆς τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς ἀπὸ τομεῖς ἢ κλάδους ὀλιγώτερον παραγωγικοὺς εἰς τοιούτους, ἀντιστοίχως, ἐμφανίζοντας προοπτικὰς ὑψηλοτέρας παραγωγικότητος, καὶ

ββ) Λόγφ τῆς ὑφισταμένης ἀλληλεξαρτήσεως «συνεργασίας» ἀσκεῖται μία «πίεσις» ὑπὸ τῶν μονάδων, τῶν ὁποίων ἡ παραγωγικότης ἐμφανίζεται ὑψηλότερα ἐπὶ τῶν λοιπῶν, προωθουμένης τοιουτοτρόπως καὶ ἐνδοκλαδικῶς τῆς διαδικασίας βελτιώσεως τῆς παραγωγικότητος ⁽¹³⁾.

Γ.—Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις ὡς προϋπόθεσις καὶ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκβιομηχανίσεως

Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις μιᾶς χώρας καὶ ἡ συνεπεία ταύτης αὐξήσις τῶν εἰσο-

δημάτων συντελεί εις τὴν αὔξησιν τῆς ζητήσεως βιομηχανικῶν εἰδῶν, ἱκανοποιούντων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀνάγκας τὸ πρῶτον ἐμφανιζομένας (14). Ἡ εἰσοδηματικὴ ἐλαστικότητα τῆς ζητήσεως βιομηχανικῶν εἰδῶν ἐμφανίζεται, ὅθεν, ἐξελισσομένη εἰς ἐντονότερον βαθμὸν μεγαλυτέρα τῆς μονάδος, ὅσον διὰ τῆς συνεχοῦς χρησιμοποίησεως τελειότερων τεχνικῶν μέσων προωθείται ἢ ἐκβιομηχάνισις καὶ σημειοῦται αὔξεις τῶν εἰσοδημάτων (15).

Ἡ διὰ τῆς ἐκβιομηχάνισεως προώθησις τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως δέον ὅπως ἀποδίδεται κατὰ κύριον λόγον εἰς τὰς διαμορφουμένας εὐνοϊκὰς συνθήκας (*), αἱ ὁποῖαι ἐπιδροῦν αὔξητικῶς ἐπὶ τῆς παραγωγικότητος τῶν ὑπὸ τῶν βιομηχανιῶν χρησιμοποιουμένων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Εἰδικότερον :

α) Αὐξάνει τὸ μέσον μέγεθος τῶν βιομηχανικῶν μονάδων καὶ ὡς ἐκ τούτου διευκολύνεται ἡ χρησιμοποίησις ἐξειδικευμένου, ἐκσυγχρονισμένου καὶ ποιοτικῶς ἀνωτέρου κυρίου καὶ συμπληρωματικοῦ ἐξοπλισμοῦ. Οὗτοι, ὡς ἐκπροσωπῶν τὰς ἐκάστοτε τελευταίας ἐξελίξεις τῆς τεχνικῆς, ἀνεξαρτοποιεῖ τὰς βιομηχανίας ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβάλλοντος καὶ ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως (17).

β) Διενεργεῖται λελογισμένη κατανομή τοῦ δι' ἐπενδύσεις εἰς κεφαλαιουχικὸν ἐξοπλισμὸν διατιθεμένου ἀποταμιευτικοῦ κεφαλαίου μεταξὺ τῶν διαφόρων βιομηχανικῶν κλάδων (**).

(*) Τὸ ἐπίπεδον τῆς ἐκβιομηχάνισεως μιᾶς χώρας προσδιορίζουν οἱ κάτωθι παράγοντες :

(α) Ἡ ὑφισταμένη διάρθρωσις τῶν βιομηχανικῶν μονάδων, ἡ κατανομή τούτων μεταξὺ τῶν συναφῶν κλάδων ὡς καὶ ὁ ρυθμὸς αὐξήσεώς των ἐν σχέσει πρὸς τὸ μέσον μέγεθος. Ἐπίσης, ἡ ἀνά παραγωγικὴν μονάδα ἀντιστοιχοῦσα μηχανικὴ ἰσχύς καὶ ὁ βαθμὸς ἐξειδικεύσεως τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς δυνατότητος συγκεντρώσεως τῶν προσπαθειῶν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ὠρισμένων κλάδων, οἱ ὁποῖοι ὑπερέχουν ἔναντι τῶν λοιπῶν ἀπὸ ἀπόψεως παραγωγικότητος.

(β) Ἡ σύνθεσις τοῦ παραγομένου βιομηχανικοῦ προϊόντος καὶ ἡ συμβολὴ τούτου εἰς τὸ συνολικὸν ἐθνικὸν προϊόν ὡς καὶ τό, ἀπὸ ἀπόψεως κλάδου, μέγεθος τῶν βιομηχανικῶν μονάδων, ἐκ τῶν ὁποίων παράγεται τοῦτο.

(γ) Αἱ ὑφιστάμεναι καὶ διαμορφούμεναι διαρθρωτικαὶ συνθήκαι ἀπασχολήσεως τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, τούτέστιν ἡ σχέσις ἀπασχολησίμου πρὸς ἀπασχολούμενον πληθυσμὸν, ἡ κατανομή τῶν ἀπασχολουμένων εἰς τὸν βιομηχανικὸν ἐν σχέσει πρὸς τοὺς λοιποὺς τομεῖς, ὁ βαθμὸς κινητικότητος τούτου ἀπὸ παραγωγικοῦ εἰς παραγωγικὸν τομέα καὶ ἀπὸ βιομηχανικοῦ εἰς βιομηχανικὸν κλάδον καί, τέλος, ἡ σύνθεσις τούτου κατὰ ἡλικίαν, ἐπάγγελμα, εἰδικευσιν κλπ.

(δ) Τέλος, διάφοροι ἄλλοι παράγοντες, ἀναφερόμενοι κυρίως εἰς τὰς ἐπικρατούσας συνθήκας τῆς ἀγορᾶς βιομηχανικῶν προϊόντων. Ὡς τοιοῦτους, ἐνδεικτικῶς ἀναφέρονται τὰ ὑφιστάμενα εἰσοδηματικὰ περιθώρια καὶ τὸν βαθμὸν ἐξαρτήσεως τῆς ἐγχωρίου καὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἀγορᾶς ἐκ διαφόρων κατηγοριῶν τούτων, τὴν σχέσιν μεταξὺ εἰσαγωγῶν καὶ δυνατοτήτων τῆς ἐθνικῆς προσφορᾶς ὡς καὶ τὴν ἐκάστοτε διαμορφουμένην ὀργάνωσιν τῆς ἀγορᾶς ἀπὸ ἀπόψεως βαθμοῦ ὀλοκληρώσεως, παραγωγικῆς διαφοροποιήσεως καὶ ἐν γένει θεσπίσεως κινήτρων (16) καὶ ἀναπτύξεως συστημάτων (δασμολογικὸν καθεστῶς, δημοσιονομικὴ πολιτικὴ, πηγαὶ χρηματοδοτήσεως, διοικητικὴ ὀργάνωσις, ἔργα ὑποδομῆς κλπ). ἔπηραζόντων τὴν ἴδρυσιν καὶ λειτουργίαν τῶν βιομηχανικῶν μονάδων καὶ ἐνισχυόντων τὴν ἀνάπτυξιν τούτων.

(**) Ἡ συμπεριφορὰ ἀκριβῶς αὕτη ἀποτελεῖ μίαν τῶν βασικῶν ἐπιδιώξεων τῆς βιομηχανικῆς πολιτικῆς ὡς πρὸς τὰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις (18).

γ) Βελτιούνται ταχέως αί μέθοδοι τῆς παραγωγικῆς δραστηριότητος, παρὰ λήλως πρὸς τὰς μεταβαλλομένας τεχνολογικὰς καὶ ὀργανωτικὰς τοιαύτας. Ἐπίσης, σημειοῦνται διαρθρωτικαὶ μεταβολαὶ εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν διαφόρων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, καὶ

δ) Μειοῦται τὸ κόστος προμηθείας, διακινήσεως καὶ ἐπεξεργασίας τῶν πρώτων ὑλῶν, μέσφ τῶν καταλλήλων προσαρμογῶν εἰς βελτιωμένας παραγωγικὰς καὶ ὀργανωτικὰς μεθόδους καὶ ἰδιαίτερος τῆς ἐπεκτάσεως τῆς κλίμακος παραγωγῆς τῶν βιομηχανικῶν μονάδων.

Τοιουτοτρόπως, ἡ ἐκβιομηχάνισις συντελεῖ εἰς τὴν ἐπίτευξιν καὶ διατήρησιν ἑνὸς ὑψηλοῦ ρυθμοῦ αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς καὶ τῶν εἰσοδημάτων, ἔνεκα τῆς ἐμφάνισεως μεγάλου μεγέθους παραγωγικῶν μονάδων καὶ τῆς ὑπὸ τούτων παραγωγῆς ἀγαθῶν ἀνά μονάδα συγκριτικῶς μεγαλύτερας ποσότητος παγίου καὶ κυκλοφοροῦντος κεφαλαίου. Συνεπεῖα τῆς εὐχεροῦς ἐφαρμογῆς μεθόδων καὶ τῆς χρησιμοποίησεως μέσων, προωθούντων τὴν παραγωγικότητα ταύτης, παράγονται ἠϋξημένοι καὶ ὑπὸ συνθήκας χαμηλοτέρου κόστους ποσότητες βιομηχανικῶν εἰδῶν, διὰ τῶν ὁποίων ὑποβοηθεῖται ἀποφασιστικῶς ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις (*).

Αἱ δυνατότητες ἐκβιομηχάνισεως μιᾶς χώρας καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐπιλύσεως τῶν ἀναφυομένων προβλημάτων ἐκ τῆς περαιτέρω οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ἐξαρτῶνται ἐκ παραγόντων, οἱ ὅποιοι χαρακτηρίζουν μίαν οἰκονομικῶς προηγμένην κοινωνίαν ⁽¹⁹⁾ ἤτοι :

α) Οἱ διαθέσιμοι *πλουτοπαραγωγικοὶ πόροι*, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ ἀναπτυσσόμεναι βιομηχαναὶ λαμβάνουν τὰς πρὸς ἐπεξεργασίαν ἀπαιτούμενας ποσότητας πρώτων ὑλῶν. Ἐν προκειμένφ, ἔχουν πλήρη ἐφαρμογὴν αἱ μορφαὶ τῆς ἀλληλεξαρτήσεως, ἐφ' ὅσον κρίνεται ὡς ἀναγκαία, κατ' ἀρχήν, ἡ προσφυγὴ εἰς τὸν πρωτογενῆ τομέα τῆς παραγωγῆς, ἐκ τοῦ ὁποίου θὰ ληφθοῦν αἱ ἀπαραίτητοι βιομηχανικαὶ πρῶται ὕλαι ⁽²⁰⁾.

Ὡς ἐκ τούτου, ἡ διάρθρωσις τοῦ ἀγροτικοῦ τομέως μιᾶς χώρας δύναται νὰ ἔχῃ ἀμέσους ἀντικτύπους ἐπὶ τῆς ἐκβιομηχάνισεως ταύτης, καί, ὑπὸ τὴν ἐξεταζομένην σκοπιάν, ἐμμέσους ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Διὰ τῆς αὐξήσεως δὲ τῆς παραγωγικότητος τούτου, συνεπεῖα τῆς χρησιμοποίησεως μηχανικῶν κλπ μέσων καλλιιεργείας, ἀποδεσμεύονται ἐκτὸς τῶν ἐργατικῶν χειρῶν καὶ ἐδαφικαὶ

(*) Ἐκτὸς τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος τοῦ πρωτογενοῦς τομέως εἰς εἶδη βιομηχανικῶν πρώτων ὑλῶν, αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ ἠϋξημένη παραγωγικότης, ἐπιφέρουσα αὐξήσιν καὶ τῶν γεωργικῶν εἰσοδημάτων, ἀποτελεῖ ἕνα ἐκ τῶν κυρίων προσδιοριστικῶν παραγόντων τοῦ μεγέθους τῆς ἀγορᾶς βιομηχανικῶν προϊόντων καὶ ὡς ἐκ τούτου τῆς ἐκβιομηχάνισεως. Ἐπίσης, ἡ παραγωγικότης τῶν κλάδων τῆς τριτογενοῦς παραγωγῆς (π.χ. μεταφοραὶ, ἐμπόριον) ἐξυπηρετεῖ τὰς βιομηχανίας διὰ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ μεγέθους τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν ὑφισταμένων δυνατοτήτων περαιτέρω ἐκβιομηχάνισεως. Διὰ τῆς ἀναπτύξεως λ.χ. ἐπαρκοῦς συστήματος μεταφορῶν, ἐμπορίου καὶ διανομῆς τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων δὲν ὑποχρεοῦται ἡ βιομηχανία νὰ ἀσχολεῖται εἰς δραστηριότητος, μὴ προϊσδιάζουσας εἰς τὸν προορισμὸν τῆς καὶ δὲν ἐπιβαρύνεται μὲ περιττὰ ἔξοδα, ὡς εἶναι τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν διαφύλαξιν ἀποθεμάτων πρώτων ὑλῶν καὶ ἐτοίμων ἀγαθῶν κλπ.

εκτάσεις, αί όποια εΐναι δυνατόν νά διατεθοϋν εις τήν παραγωγήν βιομηχανικῶν πρώτων ὑλῶν (21).

Ἐφ' ὅσον ὁ φυσικός πλοϋτος μιᾶς χώρας εΐναι ἀνεπαρκής, ὥστε νά ἀνταποκρίνεται εις τὰς ἠϋξημένας ἀνάγκας τῆς ἐκβιομηχανίσεως, ἡ ἀνεπάρκεια αὕτη δέν ἀποτελεῖ τροχοπέδην εις τήν περαιτέρω οἰκονομικήν ἀνάπτυξιν. Αἱ ἀναγκαιοῦσαι ποσότητες βιομηχανικῶν πρώτων ὑλῶν δύνανται νά ἐξευρεθοῦν διὰ τῆς προσφυγῆς εις τὰς εἰσαγωγάς ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς(22) καί εις τὰς συνθετικάς ὕλας.

Πλήν ὁμως, εἶναι ζωτικῆς σημασίας τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐπάρκεια εις φυσικοὺς πόρους ὡς καί αἱ δυνατότητες ἐκμεταλλεύσεως τούτων ἀποτελοῦν ἐνισχυτικοὺς παράγοντας ἀναπτύξεως τῶν βιομηχανικῶν κλάδων. Διὰ τῆς ὑποκαταστάσεως ἢ τοῦ περιορισμοῦ τῶν εἰσαγομένων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ βιομηχανικῶν πρώτων ὑλῶν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐκβιομηχανίσεως ὑπὸ ἐγκωρίως παραγομένας τοιαύτας, περιστέλλονται δαπάναι καί οὕτως ἐξευρίσκονται κεφάλαια, τὰ ὅποια δύνανται νά ἐπενδυθοῦν εις ἄλλους τομεῖς (23) (*).

β) Ὁ ἐξειδικευμένος *κεφαλαιουχικός ἐξοπλισμός*, εις τὸν ὁποῖον ἐνσωματοῦνται αἱ ὑψηλῆς στάθμης τεχνολογικαὶ ἐξελίξεις καί ἡ ἐκμετάλλευσις τούτου ὑπὸ τὰς πλεόν οἰκονομικῶς συμφερούσας συνθήκας. Ἡ αὔξησις τῆς παραγωγικότητος τῶν χρησιμοποιουσῶν τούτων βιομηχανικῶν μονάδων (25), ἀπαιτεῖ εις εὐρεΐαν κλίμακα συσσώρευσιν ἀποταμιευτικοῦ κεφαλαίου καί ὀρθολογικήν κατανομήν τούτου εις χρηματοδοτήσεις ἐπενδύσεων, αἱ ὅποια ἐμφανίζουν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἐκβιομηχανίσιν(**). Αἱ ἐπενδύσεις εις σύγχρονον κεφαλαιουχικὸν ἐξοπλισμὸν ὑψηλῆς παραγωγικότητος καί εις ὀρθολογικάς μεθόδους παραγωγῆς ἐπιδρῶν εὐνοϊκῶς ἐπὶ τῆς λειτουργίας τῶν βιομηχανικῶν μονάδων καί παρέχουν δυνατότητα περαιτέρω ἀναπτύξεώς των (26).

γ) Ἡ ἐπάρκεια εις *ἐργατικὸν δυναμικὸν* ὡς καί ἡ τεχνικοεπαγγελματικὴ κατάρτισις. Τὴν ἐκβιομηχανίσιν ἐνισχύει ἐπίσης ὁ βαθμὸς ἀφ' ἐνὸς τῆς κινητικότητος καί ἀφ' ἐτέρου τῆς προσαρμοστικότητος τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ. Ἡ κινητικότης μεταξὺ τῶν παραγωγικῶν τομέων καί ἰδιαίτερός ἀπὸ τὸν πρωτογενῆ, ὅπου ἐκτοπίζονται ἐργατικά χεῖρες (συνεπεία τῆς ἐφαρμογῆς τελειότερων μεθόδων καί τῆς χρησιμοποίησεως μηχανικῶν μέσων ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἐδαφῶν) ἐπανδρῶνει τὰς διευρυνόμενας δραστηριότητας τῶν δευτερογενοῦς καί τριτογενοῦς τομέων (27). Ἐπίσης, τὸ πρόβλημα τῆς προσαρμοστικότητος ἀντιμετωπίζε-

(*) Ἡ ἐκβιομηχανίσις, κατὰ τινάς, ὀδηγεῖ εις αὔξησιν τῆς ἐξαρτήσεως ἐξ εἰσαγωγῶν βιομηχανικῶν προϊόντων, συνεπεία τῶν ὡς ἐκ τῶν σταθερῶς ἀνερχομένων εἰσοδημάτων ἠϋξημένων ἀναγκῶν τοῦ τομέως τῆς βιομηχανίας εις κεφαλαιουχικὸν ἐξοπλισμὸν καί πρώτας ὕλας, μὴ παραγομένας εις τὸ ἐσωτερικόν. Κατ' ἄλλην ἄποψιν ἡ ἐκβιομηχανίσις συντελεῖ εις βαθμιαίαν μείωσιν τῆς ὡς ἀνω ἐξαρτήσεως, καθ' ὅσον διὰ τῆς συνεχῶς ἀναπτυσσομένης ἐγκωρίου βιομηχανικῆς παραγωγῆς καλύπτονται αἱ ἀνάγκαι εις βιομηχανικά εἶδη, τὰ ὅποια ἄλλως θὰ εἰσῆγοντο ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς (24).

(**) Πλήν τῆς δυνατότητος ἐπενδύσεων εις κεφαλαιουχικά εἶδη, ἡ ὑπαρξίς διαθέσιμων χρηματικῶν κεφαλαίων καθιστᾷ εὐχερῆ τὴν ἀπάμβλυσιν τῆς τυχόν ὑπαρχούσης στενότητος εις φυσικὸς πρώτας ὕλας διὰ τῆς ἐκ τῆς τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀγορᾶς προμηθείας τούτων.

ται διὰ τῆς καταλλήλου ἐπιμορφώσεως ὡς καὶ τῆς εἰδικεύσεως, ἀναλόγως τῶν προδιαγραφομένων ἀναγκῶν.

Τέλος, ἡ ὑψηλὴ στάθμη τῆς ἐπιχειρηματικῆς καὶ διοικητικῆς ἰκανότητος τῶν τομέων, συμβάλλει εἰς τὴν ἐπιτυχή ἀνάληψιν ρισποκινδύνων, πολλάκις, πρωτοβουλιῶν καὶ τὴν ὁμαλὴν διευθέτησιν τῶν ἐκάστοτε ἀναφυομένων προβλημάτων μιᾶς προοδευούσης βιομηχανικῆς μονάδος ⁽²⁸⁾.

Δ.—Βιβλιογραφία

- 1) Ἀντ. Ν. Δαμασκηνίδου : Μεταπολεμικαὶ προσπάθειαι πρὸς οικονομικὴν ἀνάπτυξιν τῶν καθυστερημένων χωρῶν, Θεσσαλονίκη 1950, σελ. 5.
- 2) E. Lederer. «Technical Progress and Unemployment», International Labour Review, Vol. XXVIII, July 1933, p. 4 - 5.
- 3) Ἀντ. Ν. Δαμασκηνίδου : Νομισματικὴ Πολιτικὴ, Θεσσαλονίκη 1964, σελ. 72.
- 4) H. Kowalska, «Productivity in the Planned Economies of Eastern Europe», International Labour Review, Vol. LXXIV, No 2, Aug. 1956, p. 159.
R. T. Gill, Economic Development. Past and Present, New Jersey, 1963, p. 17.
- 5) Περὶ τῆς σημασίας τῆς ἐξειδικεύσεως, ὡς καὶ περὶ τῶν προσπαθειῶν, αἰτίαι καταβάλλονται πρὸς ἐπίτευξίν τῆς, ἴδε :
O. C. D. E., Adaptation des Travailleurs au Progrès Technique au niveau de l'Entreprise, Conférence International, Amsterdam 15 - 18 nov. 1966, Paris 1967.
R. Grégoir, L'éducation professionnelle, Paris 1967.
- 6) Σ. Ἰ. Ἀγαπητῖδης : Μαθήματα Πολιτικῆς Οἰκονομίας, Ἀθῆναι 1954, σελ. 42.
Τοῦ ἰδίου : Στοιχεῖα Πολιτικῆς Οἰκονομίας, Ἀθῆναι 1962, σελ. 110.
Τοῦ ἰδίου : Τεχνικὴ καὶ Οἰκονομία, τεῦχος Α', Γενικὸν μέρος, Ἀθῆναι 1963, σελ. 22 - 23.
Στ. Κ. Πουλόπουλος, Θεωρητικὴ Οἰκονομικὴ Γεωγραφία, Θεσσαλονίκη 1968, σελ. 127.
- 7) Y. Brossen, «Research, Technology and Productivity», I.R.R.A. Industrial Productivity, N.Y., 1951 p. 26.
A. L. Giltow, «An Economic Evaluation of the Gains and Costs of Technological Change», I.R.R.A. op. c., p. 175, 177.
- 8) Γ. Δ. Κατζουράκη : «Ἡ Οἰκονομικὴ Ἀνάπτυξις καὶ ἡ Παραγωγικότης», Ε.Ε.Ο.Ε. Εἰσηγήσεις ἐπὶ τῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος (1ον Συνέδριον 21 - 22 Ἀπριλίου 1960), Ἀθῆναι 1962, σελ. 136 καὶ 143.
- 9) H. S. Ellis, Industrial Capital in Greek Development, Athens 1964, p. 29 - 30.
- 10) Σ. Ἰ. Ἀγαπητῖδης : «Παρέμβασις ἐπὶ τοῦ θέματος Πληθυσμιακῶν Πρόβλημα καὶ Οἰκονομικὴ Ἀνάπτυξις» Ε.Ε.Ο.Ε. : Αἱ συζητήσεις ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος (1ον Συνέδριον 21 - 22 Ἀπριλίου 1960), Ἀθῆναι 1961, σελ. 106.
Δ. Ἰ. Δελιβάνη : «Προγραμματισμὸς καὶ Οἰκονομικὴ Ἀνάπτυξις», Ε.Ε.Ο.Ε. : Εἰσηγήσεις ἐπὶ τῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος, ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 46 ἐπ.

- Ξεν. Ζολώτα : Οικονομική 'Ανάπτυξις και Τεχνική 'Εκπαίδευσις, 'Αθήναι 1959, σελ. 8.
- 11) 'Αντ. Ν. Δαμασκηνίδου : «'Η έκ τῆς ἐφαρμογῆς νεωτέρων και τελειότερων μεθόδων παραγωγῆς ἀσκουμένη ἐπὶ τῆς ἀπασχολήσεως τῆς ἐργασίας ἐπίδρασις», Δελτίον 'Εμπορικοῦ - Βιομηχανικοῦ 'Επιμελητηρίου Θεσσαλονίκης, 1959, τεῦχος 7 - 9, ὑπόσημ. 5, σελ. 368 - 369.
 - 12) R. S. I s e n s o n, Proceeding of the Conference on Technology Transfer and Innovation, Washington, D.C., National Foundation, forthcoming, 1967.
 - 13) Ν. Π. Κωνσταντινίδη : «Παραγωγικότης και Δημοσία Οικονομία», Σπουδαί, τόμος ΙΣΤ', τεῦχος 3, 'Αθήναι 1965 - 1966, σελ. 379.
 - 14) 'Αντ. Ν. Δαμασκηνίδου : Νομισματική Πολιτική, Θεσσαλονίκη 1964, σελ. 72.
 - 15) P h. T a f t, Organized Labor and Technical Changes, G. G. Sommers etc., Adjusting to Technological Change, N.Y. 1963, p. 29.
 - 16) M. D. B r y c e, Policies and Methods for Industrial Development, N.Y. 1965, p. 201 cont.
 - 17) A. K. C a i m e r o s s, Factors in Economic Development, London 1963, p. 186.
 - 18) Δ. 'Ι. Δελιβάνη : Παραδόσεις 'Εφηρμοσμένης Πολιτικῆς Οικονομίας, Θεσσαλονίκη 1960, σελ. 98 - 99.
 - 19) Γ. Θ. Κουτσομάρη : 'Η Μορφολογία τῆς 'Ελληνικῆς Βιομηχανίας, 'Αθήναι, 1963, ὑπόσημ. σελ. 23.
 - 20) Ch. P. K i n d l e b e r g, ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 68 - 73.
 - 21) U n i t e d S t a t e s, Bureau of Labour Statistics, Productivity in Agriculture, 1949, p. 1.
 - 22) F. D. G r a h a m, The Theory of International Values, Princeton 1948, p. 235.
 - 23) R. N u r s k e, Capital Formation in Underdeveloped Countries, Oxford 1955, p. 61 - 65.
 - S. K u j n e t s, «Economic Growth of Small Nations», E.A.G. Robinson Economic Consequences of the Size of Nations, London 1960, p. 18 - 20.
 - 24) Δ. Χαλικιά : 'Η 'Εκβιομηχάνισις τῆς 'Ελλάδος, 'Αθήναι 1958, σελ. 78 - 79.
 - E. A. G. R o b i n s o n, The Structure of Competitive Industry, Cambridge 1958, p. 142 - 143.
 - 25) Ξεν. Ζολώτα : 'Η 'Ελλάς εἰς τὸ Στάδιον τῆς 'Εκβιομηχάνισεως, 'Αθήναι 1964, σελ. 91 ἐπ.
 - 26) 'Ι. Κ. Παπακωστοπούλου : 'Η οικονομικότης τῆς ἐργασίας, Δελτίον 'Εμπορικοῦ και Βιομηχανικοῦ 'Επιμελητηρίου 'Αθηνῶν, τεῦχος 6ον, 'Ιούνιος 1966, σελ. 31.
 - 27) M. D. B r y c e, Op. c., p. 101 - 102.

Κοινωνικοὶ ἀντίκτυποι

Α. — Ἡ ἀνοδος τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου

Ἡ αὔξησις τῆς παραγωγικότητος ἐπιδρᾷ εὐνοϊκῶς ἐπὶ τῶν προσδιοριστικῶν παραγόντων τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων μιᾶς χώρας, τουτέστιν ἐπὶ τοῦ ὕψους καὶ τῆς διανομῆς τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, τῆς ἐντάσεως τῆς καταβαλλομένης προσπαθείας πρὸς ἀπόκτησίν του, τοῦ κύκλου τῶν δι' αὐτοῦ ἱκανοποιουμένων ἀναγκῶν καὶ τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου.

Αἱ χῶραι, εἰς τὰς ὁποίας ἡ στάθμη τῆς παραγωγικότητος εὑρίσκεται εἰς ὑψηλὰ ἐπίπεδα (Η.Π.Α., κράτη Δυτ. Εὐρώπης), χαρακτηρίζονται ἐκ τοῦ μεγάλου μεγέθους τόσον τοῦ ἐθνικοῦ ὅσον καὶ τοῦ ἀντιστοιχοῦντος κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος. Ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος θεμελιούται, ἄλλως τε, ἐπὶ ὄσων ἤδη ἀνεφέρθησαν (Κεφάλαιον 4ον), ὅπου τὰ οικονομικῶς ἀνεπτυγμένα κράτη ἐξασφαλίζουν εἰς τοὺς κατοίκους τῶν ὑψηλὰ εἰσοδήματα.

Ἡ αὐξανόμενη παραγωγικότης συντελεῖ εἰς τὴν βαθμιαίαν καὶ σταθερὰν ἀπάμβλυσιν τῶν εἰσοδηματικῶν διαφορῶν (¹). Τοῦτο, ἄλλως τε, ἐπιβεβαιούται καὶ ἐκ τῆς ἀποστάσεως, ἣτις ὀφίσταται μεταξὺ μικροτέρων καὶ μεγαλυτέρων εἰσοδημάτων εἰς τὰς οικονομικῶς προηγμένας καὶ εἰς τὰς καθυστερημένας χώρας. Εἰς τὰς πρώτας, ἡ τεχνικὴ πρόοδος, παραλλήλως πρὸς τὸ εὐνοϊκὸν κλίμα διεκδικήσεως καὶ ἐφαρμογῆς μέτρων κοινωνικῆς πολιτικῆς, ὑπαγορεύει τὴν σκοπιμότητα ἐξελιξεως τῶν εἰσοδημάτων τῶν κατωτέρων στρωμάτων με ἐντονώτερον ρυθμὸν ἐκεῖνου τῶν ἀνωτέρων. Δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἡ τοιαύτη κατανομή τῶν ὠφελιμάτων ἐκ τῆς ἠϋξημένης παραγωγικότητος, ἐκτὸς τῆς κοινωνικῆς σκοπιμότητος, ἐξυπηρετεῖ καὶ τὴν οικονομικὴν, ὡς ἀποτελοῦσα ἐν προληπτικὸν μέτρον κατὰ τῆς ἐμφανίσεως πληθωριστικῶν φαινομένων (²).

Πλὴν ὅμως, ἡ διαμόρφωσις τῶν εἰσοδημάτων ὑπὸ τὰς δεδομένας καταστάσεις δὲν προϋποθέτει καταβολὴν προσπαθειῶν τῆς αὐτῆς ἐντάσεως, ὡς ἐξυπακούοντο εἰς προηγούμενας περιόδους ἢ ἀπαιτοῦνται εἰς χώρας, ὅπου ἡ στάθμη τῆς παραγωγικότητος εὑρίσκεται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εἰς χαμηλὰ ἐπίπεδα. Ἡ εἰσαγωγή τῶν τελειοποιημένων τεχνικῶν ἐπινοήσεων, αἱ ἀκολουθούμεναι ἐκάστοτε τεχνολογικαὶ μέθοδοι, ἡ ποιοτικὴ καλλιτέρευσις τῶν χρησιμοποιουμένων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ συστηματικὴ ὀργάνωσις τούτων ἐν τῇ παραγωγικῇ διαδικασίᾳ, παραλλήλως πρὸς τὴν κατὰ τὰς περιστάσεις ἀσκουμένην ὑπὸ τοῦ κράτους παρεμβατικὴν πολιτικὴν, διαμορφώνουν ἀνευτάρας, ἢ ἄλλοτε, συνθηκὰς ἀπασχολήσεως.

Ὡς ἐκ τούτου, ἔχει σημειωθῆ σημαντικὴ πρόοδος εἰς τὴν διὰ τῶν μηχανῶν ὑποκατάστασιν τῶν βαρειῶν ἐργασιῶν, αἱ ὁποῖαι προηγούμενως ἐξετελοῦντο διὰ τῆς καταβολῆς σωματικῆς δυνάμεως. Ἐπίσης, ἔχει συντηθῆ ἡ χρονικὴ διάρκεια

ήμερησίας, εβδομαδιαίας και ετησίας εργασίας, καίτοι αἱ ἀμοιβαὶ ἔχουν διαμορφωθῆ εἰς ὑψηλότερα ἐπίπεδα. Πλὴν ὅμως, ἡ ἀντίρροπος αὐτὴ ἐξέλιξις τῶν ὄρων καὶ τῆς διαρκείας ἀπασχολήσεως ἀφ' ἑνός, καὶ τοῦ ὕψους τῶν ἀμοιβῶν ἀφ' ἑτέρου, δὲν ἀποτελεῖ μονομερῆ κοινωνικὴν συνέπειαν, εὐνοοῦσαν τὴν τάξιν τῶν ἐργατῶν, εἰς βῆρος κυρίως τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ συμφέροντος. Τοῦτο συμβαίνει διότι τὰ κέρδη τῶν ἐπιχειρηματικῶν μονάδων συνεχῶς διευρύνονται (παρὰ τὴν μεγαλυτέραν ποσοστιαίαν ἐπιβάρυνσιν τοῦ κόστους παραγωγῆς διὰ τῶν ηὔξημένων κοινωνικῶν δαπανῶν), ὡς ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ ὄγκου παραγωγῆς, ὑπὸ συνθήκας χαμηλοτέρου μέσου συνολικοῦ κόστους, τῆς βελτιώσεως τῆς ποιότητος, τῶν ὑπ' αὐτῶν παραγομένων προϊόντων, τῆς διευρύνσεως τῶν ἀγορῶν, τῆς μεγαλυτέρας δυναμικότητος τοῦ καταναλωτικοῦ κοινῶ κλπ (³).

Τέλος, αἱ ηὔξημέναι ποσότητες, αἱ βελτιωμέναι ποιότητες καὶ ἡ διεύρυνσις τῆς ποικιλίας τῶν ἱκανοποιουμένων ἀναγκῶν, ἀπηχοῦσαι καταστάσεις ὑψηλοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου, ἔχουν ἐπιτευχθῆ, καθ' ὃ μέτρον ἔχει ἐπέλθει ἄνοδος τῆς παραγωγικότητος. Ἡ ἄνοδος τῶν ὀνομαστικῶν μισθῶν, τὰ μεγαλυτέρα περιθώρια ἐπιχειρηματικοῦ κέρδους καὶ τὰ ἐν γένει ὑψηλότερα εἰσοδήματα, ἐπιτρέπουν ἀφ' ἑνός τὴν πλήρη ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν ὑπάρξεως καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν συνεχῶς διάθεσιν μεγαλυτέρου ποσοστοῦ τῶν πραγματοποιουμένων εἰσοδημάτων, εἰς εἶδη ἱκανοποιούντα ἀνάγκας πολιτισμοῦ (ἀπλᾶς κοινωνικᾶς καὶ ἐπιδείξεως). Ἐπίσης, ἡ μείωσις τῶν τιμῶν τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, συνεπεῖα τῆς ἐν τῇ παραγωγικῇ διαδικασίᾳ ἐπιδιωκομένης ἀρχῆς ἐλαχιστοποιήσεως τοῦ κόστους, καὶ τῶν διαμορφουμένων ἀνταγωνιστικῶν καταστάσεων εἰς τὴν ἀγοράν (ἐθνικὴν καὶ διεθνῆ), συνεπάγονται αὐξήσιν τῶν πραγματικῶν μισθῶν(⁴).

Τοιοιούτρόπως, ἀποδεσμεύεται ἀγοραστικὴ ἱκανότης, ἡ ὁποία ἀπὸ κοινῶ μετὰ τὴν ἐνισχυμένην, διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν ὀνομαστικῶν μισθῶν, δημιουργοῦν μίαν «τριτογενῆ», οὕτως εἰπεῖν, καταναλωτικὴν συμπεριφορὰν δι' εἶδη λίαν ἐλαστικῆς ζητήσεως. Ἡ ἔλιξις τῶν εἰδῶν αὐτῶν ὀφείλεται εἰς τὴν εὐνοϊκὴν, ἀπὸ ἀπόψεως κόστους, λειτουργίαν τῶν παραγουσῶν ταῦτα μονάδων, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐφωδιασμέναι μετὰ τεχνικὰ μέσα καὶ ἀκολουθοῦν μεθόδους ἐνισχυτικᾶς τῆς παραγωγικότητος.

Ἐκτὸς τῆς δυνατότητος τῶν κατ' ἰδίαν παραγωγικῶν κλάδων προσφορᾶς ὑπὸ εὐνοϊκοὺς ὄρους (δι' ἑαυτοὺς καὶ τὴν κατανάλωσιν) εἰδῶν, τὰ ὁποῖα παρήγοντο καὶ πρότερον, σήμερον ἔχει ἐπινοηθῆ μεγάλη ποικιλία νέων ἀγαθῶν. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ σύγχρονος ἐποχὴ χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς ποικιλομορφίας τῶν τεχνολογικῶν ἐπινοήσεων (πέραν τοῦ παραγωγικοῦ τομέως) καὶ εἰς τὸν καταναλωτικὸν τομέα, διὰ τῆς ἐμφανίσεως ἀγαθῶν ἐξασφαλιζόντων ἀνεωτέρας συνθήκας διαβίωσης (εἶδη ἐφαρμογῆς ἠλεκτρισμοῦ δι' οἰκιακὴν χρῆσιν, συγκοινωνιακὰ μέσα, τηλεόρασις ὡς καὶ ἄλλα μέσα ἐπικοινωνίας κλπ).

Ἡ ἄνοδος τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου ἀποτελεῖ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐπακόλουθον τῆς, συνεπεῖα τῆς χρησιμοποίησεως τῶν τεχνικῶν μέσων καὶ μεθόδων, αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος. Αὕτη, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, συνίσταται ἀφ'

ένος εις τὴν εὐρύτεραν ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἀνωτέρας βιοτικῆς στάθμης καὶ ἀφ' ἑτέρου εις τὴν ἐξασφάλισιν κοινωνικῶν ὄρων, ὑποβοηθούτων τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος καὶ τὴν τοποθέτησιν ταύτης ἐντὸς τοῦ ἀρμόζοντος περιβάλλοντος.

Ἐν πρώτοις, ἡ παροχὴ ὑπηρεσιῶν πολιτιστικοῦ περιεχομένου, διευκολύνεται διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν τελειοποιημένων ἢ τὸ πρῶτον ἐπινοουμένων τεχνικῶν μέσων καὶ μεθόδων(*). Ἐπίσης, αἱ δαπάναι ἀποκτήσεως τῶν ζητούμενων ὑπηρεσιῶν, καίτοι ἐν τῶν συνόλῳ τῶν ἐκπροσωποῦν τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τοῦ διατιθεμένου διὰ καταναλωτικὸς σκοποὺς εἰσοδήματος, εἶναι σχετικῶς μικρότεραι, ὡς ἐκ τῶν χαμηλῶν τιμῶν, τὰς ὁποίας συνεπάγεται ἡ ἠϋξημένη παραγωγικότης.

Ἐξ ἄλλου, ἡ ὑπαρξὶς ἐνοικῶν καταστάσεων, ἀπὸ ἀπόψεως ὑλικῆς στάθμης τῆς ζωῆς, ὡς ἤδη ἀνεφέρθησαν εἰς τὰς ἀμέσως προηγουμένας παραγράφους, ἀποτελεῖ σημαντικὸν ὑπόβαθρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται ἡ ἀνέλιξις τῆς πνευματικῆς τοιαύτης. Ἐκ παραλλήλου, ὁμως, ἀπαιτεῖται καταβολὴ συντονισμένων προσπαθειῶν (5), βάσει ἐμπεριστατωμένου προγράμματος, μὴ διαπνεομένου ὑπὸ στενῶν τεχνοκρατικῶν ἀντιλήψεων, ἀλλὰ διαπεποτισμένου ὑπὸ εὐρύτερων κοινωνικοπολιτιστικῶν τοιούτων, ἀξιολογουσῶν τὴν σκοπιμότητα τὸν ὄψεως τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος, ὡς κοινωνικοῦ ὄντος.

Κατὰ συνέπειαν, ἡ αὐξήσις τῆς παραγωγικότητος καὶ τὰ ἐκ ταύτης ἀπορρέοντα εὐμενῆ ἀποτελέσματα(**), ἀφ' ἑνὸς καθιστοῦν εὐχερῆ τὴν ὑπὸ τῶν ἀτόμων ἀνάπτυξιν δραστηριοτήτων μὴ βιοποριστικοῦ ἀλλὰ πνευματικοῦ ἐνδιαφέροντος(***), ἀφ' ἑτέρου παρέχουν τὰς δυνατότητας διαμορφώσεως καταστάσεων, χαρακτηριστικῶν ἐνὸς πεπολιτισμένου περιβάλλοντος(****).

B. - Δημογραφικὸ ἀντίκτυπο

Ἐκ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος σημειοῦνται *εὐμενεῖς δημογραφικαὶ ἐπιδράσεις*, συνιστάμεναι εἰς τὴν πτώσιν τῆς θνησιμότητος, τὴν ἐπιμήκυνσιν τῆς μέσης διαρκείας ζωῆς, τὴν ἀπάμβλυσιν τῶν δυσαρέστων καταστάσεων ἐκ τῶν πληθυσμιακῶν πιέσεων καὶ κενῶν καὶ τέλος εἰς τὴν μετατόπισιν τοῦ optimum ἐπέδου τοῦ πληθυσμοῦ εἰς ὑψηλοτέραν ἐκάστοτε στάθμην.

(*) Ὅργανα διδασκαλίας μετὰ ἢ ἀνευ διδασκάλου, ραδιοφωνικαὶ ἀκροάσεις, μαγνητοταινίαι, ἐκπομπαὶ τηλεοράσεως, συγκοινωνιακὰ μέσα, φάρμακα, χειρουργικὰ ἐργαλεῖα, ὑλικά οἰκοδομῶν, ἐξοπλισμὸς οἰκιῶν δι' εἰδῶν ἐφαρμογῆς ἠλεκτρισμοῦ κλπ.

(**) Ὡς εἶναι, ἐπὶ παραδείγματι, ἡ ἐπιμήκυνσις τοῦ ἐλευθέρου χρόνου, αἱ ἄνετοι συνθῆκαι ἀπασχολήσεως, ἡ ἠϋξημένη ἀγοραστικὴ δύναμις τῶν εἰσοδηματιῶν κλπ.

(***) Ὡς εἶναι ἡ ἐκπαίδευσις, ἡ εὐρύτερα μὀρφωσις, τὰ ἀναγνώσματα, τὰ θεάματα, αἱ καλλιτεχνικαὶ κλπ ἐπιδόσεις καὶ ἐκδηλώσεις, τὰ ταξίδια κλπ.

(****) Τελειότεροι ὄροι διαβιώσεως, ἀρτίως ὄργανωμένοι κρατικαὶ ἢ ἡμικρατικαὶ ὑπηρεσίαι κοινωνικῆς πολιτικῆς, κοινωνικαὶ συναναστροφαὶ κλπ.

Ἡ *θνησιμότης* ἐσημείωσε πτωκτικὴν πορείαν, λόγῳ τῆς ἐκ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας σμικρύνσεως τῆς χρονικῆς διαρκείας ἀπασχολήσεως καὶ τῆς διευρύνσεως τοῦ διαθεσίμου χρόνου ἀναπαύσεως. Ἡ ὑψωσις τῶν μισθῶν, *παραλλήλως* πρὸς τὴν μείωσιν τῶν τιμῶν καὶ τὴν καλλιτέρευσιν τῆς ποιότητος τῶν εἰδῶν διατροφῆς, ἐνισχύουν τὴν ποσοτικὴν καὶ ποιοτικὴν πλευρὰν τῆς καταναλώσεως δι' ἰκανῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως. Ἡ σημειουμένη, ὅθεν, αὐξήσις τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος καὶ ἡ εὐχέρεια ἀποκτήσεως ὑπηρεσιῶν ἀνέσειως, ἐξουδετερώνει τὰς δυσμενεῖς συνθήκας διαβιώσεως (ὑποσιτισμός, νοσηρότης, ἐπιδημιαὶ κλπ) καὶ περιορίζει τοὺς θανάτους. Εἰς τοῦτο συντελοῦν, ἀφ' ἐνὸς αἰ διηυρυσμένα οἰκονομικὰ δυνατότητες τῶν τεχνικοοικονομικῶς προωδευμένων χωρῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπιτρέπουν τὴν χρηματοδότησιν ἐρευνῶν διαγνώσεως καὶ θεραπείας τῶν διαφόρων ἀσθενειῶν ὡς καὶ τὴν λῆψιν μέτρων κοινωνικῆς πολιτικῆς (ἐπιδόματα εἰς πολυτέκνους καὶ ἀνέργους, συνταξιοδοτήσεις, ἀσφαλίσεις, στεγάσεις κλπ) (⁶) καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀποτελεσματικὴ διάδοσις ἀνὰ τὸν κόσμον τῶν ἐπιτευγμάτων τῶν προηγμένων χωρῶν, ὡς πρὸς τὴν πρόληψιν καὶ τὴν καταστολὴν τῶν διαφόρων ἀσθενειῶν.

Ἄπαντα τὰ ἀνωτέρω αἷτια πτώσεως τῆς θνησιμότητος συνέβαλον εἰς τὴν *ἐπιμήκυνσιν τῆς μέσης διαρκείας ζωῆς*, μετατεθείσης οὕτω πρὸς τὰ ἄνω τῆς προσδοκίας ἐπιβιώσεως κατὰ τὴν γέννησιν. Ἐπίσης, ἡ μεγαλύτερα διάρκεια ζωῆς καὶ ὁ περιορισμὸς τῶν θανάτων δὲν ἐξουδετέρωσαν μόνον τὴν σημειωθείσαν πτῶσιν τῆς γεννητικότητος ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπερηκόντησαν, με ἀποτέλεσμα τὸν διπλασιασμὸν τοῦ καθαροῦ ποσοστοῦ ἀναπαραγωγῆς ἐντὸς τοῦ αἰῶνος, τὸν ὁποῖον διαλύομεν.

Παρά τὴν σημαντικὴν, ὡς ἀνωτέρω, αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ, ἡ ὑψουμένη στάθμη τῆς παραγωγικότητος, συνεπεῖα τῆς ἐφαρμογῆς συγχρόνων τεχνολογικῶν ἐπινοήσεων, συμβάλλει εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ εἰσοδήματος τῶν ἀτόμων εἰς ὑψηλὰ ἐπίπεδα (⁷).

Αἱ δυσάρεστοι πλευραὶ τῶν πληθυσμιακῶν πιέσεων εὐρίσκουν συνήθως διέξοδον εἰς τὰς *μετατοπίσεις*. Τοιουτοτρόπως, συντελεῖται κάποια προσέγγισις εἰς τὰ μεγέθη τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως ἐργασίας, ἡ σχέσις τῶν ὁποίων, ἐφ' ὅσον ἄνευ τῆς διεξόδου ταύτης δὲν θὰ εὐρίσκετο ἐν ἰσορροπία, θὰ ἀπέβαινε, σὺν τοῖς ἄλλοις, πρόξενος κοινωνικῶν ἀνωμαλιῶν.

Περιοχαί, αἱ ὁποῖαι εἶναι εἰς θέσιν νὰ ὑποδεχθοῦν τὸ πλεονάζον ἐργατικὸν δυναμικὸν εἶναι, κατ' ἀρχὴν, ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἐπιτύχει μίαν ἰκανοποιητικὴν, τουλάχιστον, στάθμην τῆς παραγωγικότητος. Ὁ εἰσρέων πληθυσμὸς εἰς τὰς περιοχὰς ταύτας πληροῖ τὰ ὑφιστάμενα κενά, τὰ ὁποῖα ἄλλως θὰ ἠμπόδιζον τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγικότητος διὰ τῆς πλήρους ἀξιοποιήσεως τῶν διαθεσίμων ἀψύχων συντελεστῶν (⁸).

Ἐξ ἄλλου, αἱ τροφοδότηραι περιοχαὶ εἶναι κατὰ κανόνα ἐκεῖναι τῶν ὁποίων τὸ μέσον κατὰ κεφαλὴν παραγόμενον προϊόν εἶναι χαμηλόν, συνεπεῖα, σὺν τοῖς ἄλλοις, καὶ τῆς κατὰ τρόπον παρασιτικὸν ὑποαπασχολήσεως τοῦ ἐργατικοῦ δυ-

ναμικοῦ. Διὰ τῆς μετακινήσεως τῶν πλεοναζόντων, τὸ παραγόμενον ὑπὸ τῶν παραμεινόντων κατοίκων ἀποτέλεσμα εἶναι τὸ ἴδιον ἂν ὄχι καὶ μεγαλύτερον καὶ ἀντιστοιχεῖ εἰς ἕκαστον, πλέον, μεγαλύτερα ἀναλογία ἐκ τοῦ συνολικῆς παραγομένου προϊόντος.

Ἐν προκειμένῳ, ἐξισορροπητικὸν ρόλον διαδραματίζουν αἱ ἐσωτερικαὶ ἢ ἐξωτερικαὶ μετατοπίσεις τοῦ πληθυσμοῦ (ἀστυφιλία ἢ μετανάστευσις). Συνήθως, τὸ μετακινούμενον ρεῦμα κατευθύνεται, κατὰ κύριον λόγον, πρὸς τοὺς τόπους, ὅπου ἡ παραγωγικότης εὐρίσκεται εἰς ὑψηλὴν στάθμην καὶ εἶναι εὐκόλος ἢ αὐτόθι ἀπορρόφησις του(⁹). Δὲν σπανίζουν ὁμως καὶ αἱ περιπτώσεις τῆς κατευθύνσεως καὶ ἐκεῖ, ὅπου διανοίγονται προοπτικαὶ αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος. Τουναντίον, σπανίζουν αἱ πληθυσμιακαὶ μετατοπίσεις πρὸς τὴν ἀντίθετον κατευθύνσιν. Τὰ δυσμενῆ ἐπακόλουθα, τὰ ὅποια ἐπέρχονται ἐκ τῶν τοιούτων μεταβολῶν, ἐνδέχεται βραδύτερον νὰ ἐξουδετερωθοῦν, ἐφ' ὅσον οἱ μετακινήθεντες ἐπιστρέψουν εἰς τοὺς τόπους προελεύσεώς των, ἐφωδιασμένοι, πλέον, μὲ πνευματικὰ (κατάρτισις, ἐμπειρία) καὶ ὑλικά μέσα (κεφάλαια, τεχνικά μέσα), ἐνισχυτικὰ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος.

Τὸ *optimum επίπεδον τοῦ πληθυσμοῦ* εὐρίσκεται εἰς ὁμόρροπον σχέσιν πρὸς τὴν στάθμην τῆς παραγωγικότητος. Εἰς προηγουμένης ἐποχᾶς ἐπιστεῦτο, ὅτι ὅσον ἀραιοκατωκειμένη ἦτο μία περιοχὴ τόσοσον περισσοτέρας δυνατότητος διέθετε διὰ νὰ ἐξασφαλίζῃ καλυτέρους ὄρους διαβιώσεως εἰς τοὺς κατοίκους της. Πλὴν ὁμως, αἱ διὰ τῆς τεχνικῆς προόδου διαμορφούμεναι σήμερον προϋποθέσεις αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος μεταβάλλουν τὰ δεδομένα τοῦ προβλήματος. Χῶραι, μὲ ὑψηλὴν στάθμην παραγωγικότητος, καίτοι εἶναι πυκνοκατωκειμένα, ἐξασφαλίζουν ἀφ' ἑνὸς ἄνετον διαβίωσιν εἰς τοὺς κατοίκους των, ἀφ' ἑτέρου ἀξιοποιοῦν ἱκανοποιητικῶς τὰς πλουτοπαραγωγικὰς τῶν δυνατότητας, ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλας, εἰς τὰς ὁποίας συμβαίνει τὸ ἀντίθετον. Τοῦτο συμβαίνει, καθ' ὅσον δὲν μεταβάλλεται ἡ ἰσότης μεταξὺ τῶν ποσοστῶν ἀποδόσεως τῶν διενεργουμένων ἐπενδύσεων, ἀφ' ἑνὸς πρὸς τὸν αὐξανόμενον πληθυσμὸν καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς τὸ σχηματιζόμενον πραγματικὸν κεφάλαιον. Βεβαίως, ὁ ἀνωτέρω διαφορισμὸς ἀνάγεται εἰς τὴν φύσιν τοῦ δεσπόζοντος τομέως τῆς παραγωγῆς ἐντὸς τῆς ἐθνικῆς οικονομίας, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀφ' ἑνὸς ἐξαρτᾶται ἡ περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον ἀποδοτικὴ χρησιμοποίησις τῶν συγχρόνων τεχνολογικῶν μέσων καὶ μεθόδων καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐξασφαλίζεται ὑψηλὴ ὑλικὴ καὶ πνευματικὴ στάθμη εἰς τοὺς κατοίκους (*).

Γ. — Δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις

Ἡ αὐξήσις τῆς παραγωγικότητος, ἐκτὸς τῶν εὐμενῶν κοινωνικῶν συνεπειῶν,

(*) Ἐπὶ παραδείγματι, ἀναφέρομεν τὰς ἐπικρατούσας συνθήκας εἰς τὸ Βέλγιον καὶ τὴν Ὀλλανδίαν, ἀφ' ἑνὸς καὶ τὴν Τουρκίαν, ἀφ' ἑτέρου. Εἰς μὲν τὰς πρώτας δύο χώρας κυριαρχοῦν ἡ βιομηχανία καὶ αἱ ὑπηρεσίαι, εἰς δὲ τὴν τρίτην ἡ γεωργία, ἡ ὁποία, ὡς γνωστόν, δὲν ἀφίνει μεγάλα περιθώρια ἀποκτήσεως εισοδημάτων (¹⁰).

συνεπάγεται και ώρισμένες δυσμενείς τοιαύτας. Ή έπερχομένη, όμως, αλλαγή εις τας κοινωνικάς συνθήκας δέν είναι εις την προκειμένην περίπτωσηιν αληθώς δυσμενής. Όσάκις αυτή, αντικειμενικώς εξεταζομένη, παρουσιάζει ώρισμένα τρατά, ταυτα ευκόλως εξουδετερούνται, έν πάση δέ περιπτώσει δέν διαρκούν επί μακρόν. Ός εκ τούτου, έν μέρει μόνον δύναται νά ευσταθήσῃ ό ίσχυρισμός, ότι ή επέλευσις κοινωνικών αναταραχών και ή ύπαρξις συναφών δυσεπιλύτων προβλημάτων αποτελεϊ «άναγκαϊον κακόν», πηγάζον εκ τῆς επιτυχανομένης ύψηλης παραγωγικότητος.

Μερικαί από τας κατ' άρχήν βασίμους επιφυλάξεις, έν σχέσει πρὸς τοὺς κοινωνικοὺς άντικτύπους, αναφέρονται εις την τεχνολογικὴν άνεργίαν(*), τὴν άστυφιλίαν, τὴν αύξῆσιν τοῦ κοινωνικοῦ κόστους και τὴν μονοτονίαν.

Ή αύξῆσις τῆς παραγωγικότητος οδηγεί, κατά τινας, εις άνεργίαν, εκ τοῦ λόγου ότι τὰ εισαγόμενα νέα τεχνικά μέσα εις την παραγωγικὴν διαδικασίαν εκτοπίζουν εργατικὰς χεϊρας. Κατ' άρχήν, ό ίσχυρισμός οὗτος δέν άμφισβητεϊται, διότι πράγματι οί τεχνολογικοί νεωτερισμοί προκαλοῦν άναστάτωσιν εις την άπασχόλησιν. Πλήν όμως, σημειοῦται ποιοτική, παροδική, εύκαμπος και τοπικώς περιορισμένη άναταραχή και όχι ποσοτική, χρονία, άκαμπος και τοπικώς εξαπλωμένη μεταβολή τῆς διαρθρώσεως τοῦ ένεργοῦ πληθυσμοῦ. Πολλάκις μάλιστα είναι και προβλέψιμος, και ως εκ τούτου, έφ' όσον ληφθοῦν έγκαίρως τὰ κατάλληλα συναφή μέτρα (έπαγγελματικὸς προσανατολισμός, τεχνικοεπαγγελματικὴ κατάρτισις), άποτρέπεται ή επέλευσις δυσμενῶν κοινωνικῶν επιπτώσεων.

Οί εκάστοτε εκτοπιζόμενοι δύναται ευκόλως νά εύρουν εις άλλον τομέα ή κλάδον άπασχόλησιν, υπό τὴν προϋπόθεσιν όμως ότι έχουν τὴν ευχέριαν νά άναπροσαρμοσθοῦν εις τὰς διαφορετικὰς άπαιτήσεις τοῦ τομέως, εκ τοῦ όποιου εξετοπίσθησαν είτε τοῦ πρώτον εμφανιζομένου εις την οίκονομίαν. Τοῦτο άλλως τε επιβεβαιοῦται εκ τοῦ ότι ή τεχνολογικὴ άνεργία συνήθως δέν άπαντᾶται εις τὰς χώρας, εις τὰς όποιὰς ή στάθμη τῆς παραγωγικότητος εύρίσκεται εις ύψηλόν επίπεδον, ή όσάκις εμφανίζεται, αυτή είναι πρόσκαιρος, γνωστὴ με τὴν όρολογίαν «άνεργία τριβῆς» (**). Τουναντίον, εις τὰς οικονομικώς καθυστερημένας χώρας, εις τὰς όποιὰς ένδεχομένως δέν ύπάρχει εμφανῆς άνεργία, ή άνυπαρξία αυτή δημιουργεϊ ψευδῆ εικόνα, καθ' όσον άπαντῶνται μόνιμα και γενικὰ φαινόμενα ύποαπασχολήσεως και ίδια μερικῆς άπασχολήσεως (ως συμβαίνει π.χ. με τὴν ελληνικὴν ύπαιθρον), παρασιτισμοῦ (επίδοσις εις περιττὰ ή κεκορεσμένα έπαγ-

(*) Αί περί τοῦ βασίμου τῆς τεχνολογικῆς άνεργίας διατυπωθεϊσαι αντίθετοι άπόψεις είναι γνωσταί με τὰς θεωρίας τῆς εκτοπίσεως ή τοῦ παραμερισμοῦ (ύπέρ) και τῆς έπανορθώσεως ή αντίσταθμίσεως (κατά) (11).

(**) Ή μορφή αυτή τῆς τεχνολογικῆς άνεργίας, καλουμένη και άνεργία δυσκαμψίας, όφείλεται εις τὸ γεγονός ότι άπαιτεϊται παρέλευσις χρονικοῦ τινος διαστήματος, μέχρις ότου ή προσφορά εργασίας άποκτήσει τὴν εξειδίκευσιν, τὴν όποιαν ύπαγορεύουν οί τεχνολογικοί νεωτερισμοί (έπαγγελματικὴ δυσκαμψία) ή μετακινηθῆ εις περιοχάς, αί όποιαί εκ τῆς εισαγωγῆς νέων τεχνικῶν μέσων έχουν ανάγκην χρησιμοποίησεως νέων εργατικῶν χειρῶν (τοπικὴ δυσκαμψία) (12).

γέλυμα) καὶ πλήρους ἀνεργίας (ἀργόσχολοι, ἐπαῖται, ἄποροι κλπ). Ὅσακις, τέλος, ἡ ἄμεσος ἀναπροσαρμογὴ δὲν καθίσταται δυνατὴ, οἱ ἀντίκτυποι καταστέλλονται ἢ ἀπαμβλύνονται, ἀφ' ἑνὸς διὰ τῆς ἀσκουμένης συναφοῦς κοινωνικῆς πολιτικῆς, ἐκδηλουμένης διὰ τῆς χορηγήσεως συντάξεων καὶ ἐπιδομάτων, καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τῆς διαμορφώσεως εὐνοϊκῶν, ἐν γένει, συνθηκῶν διαβιώσεως ὡς ἐκ τῆς ἐπερχομένης πτώσεως τῶν τιμῶν, τῆς αὐξήσεως τῶν ζητουμένων ποσοτήτων καὶ ποικιλιῶν καὶ τῆς δημιουργίας νέων εὐκαιριῶν ἀπασχολήσεως⁽¹³⁾.

Αἱ ὑφιστάμεναι, ἀνωτέρω, συνθήκαι διαβιώσεως εἰς περιοχάς, ὅπου ἡ παραγωγικότης εἶναι συγκριτικῶς ἀνωτέρα, ἀσκοῦν ἐλκυστικὴν πρὸς αὐτάς ἐπιρροὴν εἰς τὸν πληθυσμόν. Δεδομένου ὅτι αἱ περιοχαὶ αὗται εἶναι αἱ συγκεντροῦσαι τὸν ἀστικὸν πληθυσμόν, ἡ ἔλξις ἀσκεῖται ἐπὶ τοῦ ἡμιαστικοῦ καὶ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ δημιουργουμένη, ὅθεν, κίνησις, ἐφ' ὅσον ἀναπτύσσεται ἐντὸς τοῦ ἐθνικοῦ ἐδαφικοῦ χώρου συνιστᾷ τὸ φαινόμενον τῆς ἀστυφιλίας. Παραλλήλως, συνεπεία τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος εἰς τὰς ἡμιαστικὰς καὶ τὰς ἀγροτικὰς περιοχάς, ἀποδεσμεύονται ἐργατικαὶ χεῖρες, αἱ ὁποῖαι κατευθύνονται ἐπίσης πρὸς τὰς ἀστικὰς, ὅπου ὑπάρχουν περισσότεραι εὐκαιρίαι ἀπασχολήσεως (ὡς ἐκ τῆς αὐτόθι ἐντόνου ἐξελιξέως τῶν δευτερογενοῦς καὶ τριτογενοῦς παραγωγικῶν τομῶν), ἀσκουμένης οὕτω καὶ μιᾶς ἀποθητικῆς ἐπιρροῆς.

Ἡ ἐγκατάλειψις, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν συνέβαλον ἀποθητικὰ αἷτια, συνεπάγεται ἀδυναμίαν τῆς περιοχῆς προελεύσεως τοῦ ἀστυφιλοῦντος ρεύματος πλήρους ἐκμεταλλεύσεως τῶν τοπικῶν οἰκονομικῶν δυνατοτήτων καὶ διατάραι τῆς κανονικῆς ἐξελιξέως ὀρισμένων δημογραφικῶν μεγεθῶν (ὀλίγοι γάμοι, μειωμένοι γεννήσεις, ἠξυμένοι ἀριθμοὶ θανάτων κλπ). Ἐπίσης, οἱ τόποι προορισμοῦ ἀντιμετωπίζουν προβλήματα ἐξασφαλίσεως εἰς τοὺς ἀστυφιλοῦντας εὐκαιριῶν ἀπασχολήσεως, κατοικιῶν, δημοσίων κοινωφελῶν ὑπηρεσιῶν (ἐκπαίδευσις, περίθαλψις, ὑγιεινὴ κλπ) καὶ ἐν γένει ἀνέτων συνθηκῶν διαβιώσεως. Οἱ δυσμενεῖς ἀντίκτυποι τῶν ἀνωτέρω προβλημάτων εἶναι περισσότερο ἐντονοὶ, ὅσακις μετακινεῖται μεγαλύτερος τοῦ πλεονάζοντος (ἢ τοῦ ἀναγκαίου) ἀριθμοῦ ἀτόμων.

Ἡ μειονεκτικὴ αὕτη ἐκδήλωσις δύναται νὰ ἀπαμβλυνθῇ, ἐφ' ὅσον παρέχονται αἱ δυνατότητες αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος τῶν ἐγκαταλειπομένων περιοχῶν καὶ βελτιοῦνται αἱ κοινωνικαὶ συνθήκαι αὐτῶν. Ὅσακις τὸ ρεῦμα τῆς ἀστυφιλίας τροφοδοτεῖται ἐκ τῆς συνεπεία τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος δημιουργουμένης ἀνεργίας, ὡς ἀνασταλτικὰ τῆς μετακινήσεως μέτρα εἶναι ὁ ἐμπλουτισμὸς τῆς περιοχῆς προελεύσεως διὰ παραγωγικῶν δραστηριοτήτων, ἱκανῶν νὰ ἀπορροφήσουν τὸ πλεονάζον ἐργατικὸν δυναμικόν. Ἡ βελτίωσις, ἐξ ἄλλου, τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν, ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς παροχῆς ἀνέσεων, ἐφαμίλλων τῶν ὑφισταμένων εἰς τὰς πόλεις (ἐξηλεκτρισμὸς, θεάματα, ἐκπαίδευσις κλπ).

Ἄλλη συνέπεια ἐκ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος εἶναι ἡ αὐξήσις τοῦ κοινωνικοῦ κόστους, ἡ ὁποία προέρχεται ἐκ τῶν μεγαλυτέρου ὕψους δαπανῶν, διὰ λόγους καθαρῶς κοινωνικῆς πολιτικῆς⁽¹⁴⁾. Ἡ συμμετοχὴ μάλιστα τῶν κοινω-

νικῶν δαπανῶν εἶναι σήμερον μεγαλυτέρα, μέ τάσιν περαιτέρω αὐξήσεώς της. Ἐνῶ διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος ἐπιτυγχάνεται μείωσις τῆς δαπάνης διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἀψύχων, κυρίως, συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς εἰς τὸ συνολικὸν κόστος, ὡσάκις ἡ αὐξήσις πραγματοποιηθῆ (ἢ διὰ τὴν πραγματοποιηθῆ αὕτη), ἀπαιτοῦνται ἠδὲξημένοι δαπάναι, αἱ ὁποῖαι δὲν κατευθύνονται ἀμέσως εἰς τοὺς ἀπασχολομένους, ἀλλὰ ἐμμέσως, μέσῳ τῶν ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας χρηματοδοτοῦν. Τοιοῦτου εἴδους θυσίαν διὰ τὸ κοινωνικὸν σύνολον ἀποτελεῖ ἡ πρόωρος συνταξιοδότησις τῶν ἐργατῶν, καίτοι οὗτοι δύνανται νὰ προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας των, πολλῶ δὲ μᾶλλον, ἐφ' ὅσον ἡ χρησιμοποίησις τῶν τεχνικῶν ἐπινοήσεων δύναται νὰ πραγματοποιηθῆ καὶ ὑπὸ ἀσθενεστέρων δυνάμεων. Ἐξ ἄλλου, λόγῳ τῆς πρόωρου, ἀφ' ἑνός, συνταξιοδότησεως καὶ τῆς ἐπιμηκύνσεως τῆς μέσης διαρκείας ζωῆς, ἀφ' ἑτέρου, ἡ ἐπιβάρυνσις αὕτη διαρκεῖ ἐπὶ μακρότερον χρονικὸν διάστημα. Ἐπιβάρυνσιν ἔχομεν διὰ τὸν ἴδιον λόγον, ὡσάκις, συνεπείᾳ τῆς ἠδὲξημένης παραγωγικότητος, περιορίζονται αἱ ὥραι ἀπασχολήσεως, ἐνῶ τουναντίον αἱ ἀμοιβαὶ αὐξάνονται κατ' ἀπολύτους ἀριθμούς. Ὡς ἐκ τούτου, δικαιολογεῖται διατι αἱ χῶραι, αἱ ὁποῖαι ἐστήριζαν τὴν οικονομικὴν τῶν πρόοδον εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς παραγωγικότητος, ἐμφανίζον πολλὰκις ἐλλείψεις ἐργατικῶν χειρῶν. Σήμερον, ἐπίσης, αἱ ἐπιχειρηματικαὶ μονάδες ἐπιβαρύνονται καὶ με ἄλλου εἴδους δαπάνας. Αὗται π.χ. εἶναι αἱ ὑποχρεώσεις εἰσφορῶν ὑπὲρ ὀργανισμῶν καὶ λοιπῶν νομικῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἰδρυθῆ διὰ τὴν παρέχον διαφόρων εἰδῶν ἐκδουλεύσεις εἰς τοὺς ἐργαζομένους (σχολαὶ τεχνικοεπαγγελματικῆς ἀναπροσαρμογῆς, ἰδρύματα καὶ ὀργανισμοὶ ἀσφαλίσεως κατὰ τῶν ἐνδεχομένων καταστάσεων ἀνεργίας, ἀσθενείας καὶ ἀτυχημάτων, ὑπηρεσίαι παροχῆς μέσων καὶ εὐκαιριῶν ἀναψυχῆς καὶ ἀναπαύσεως, ὡς εἶναι ἐν Ἑλλάδι ἡ Ἐργατικὴ Ἔστία κλπ).

Ἡ ἐπιβάρυνσις αὕτη, ὡς ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται, δὲν εἶναι ἐπαχθῆς. Τοῦτο διότι τελικῶς τὸ μέσον συνολικὸν κόστος, διαμορφοῦται εἰς χαμηλότερα ἐπίπεδα παρὰ τὴν μεγαλυτέραν συμμετοχὴν τῶν κοινωνικῶν δαπανῶν. Ἐξ ἄλλου, τὴν ἐπιβάρυνσιν ταύτην ἀντισταθμίζει ἡ ἀναζωογόνησις τῆς ἰκανότητος πρὸς ἀπόδοσιν ἐκ τῆς προηγηθείσης ἐντάσεως τῶν καταβληθειῶν προσπαθειῶν τοῦ ἐργάτου. Ὡσαύτως, αἱ χρηματοδοτούμεναι εὐκαιρίαι ἀποκτήσεως πνευματικῶν καὶ ὕλικῶν ἐφοδίων καὶ ἡ προληπτικὴ ἀντιμετώπισις τῆς ἀποτόμου καὶ ἀπροβλέπτου διακοπῆς τῆς ἐργασίας διαμορφῶνουν εὐνοϊκὰς ψυχολογικὰς προϋποθέσεις διὰ μίαν ἀπερίσπαστον καὶ παραγωγικωτέραν ἀπασχόλησιν⁽¹⁵⁾.

Τέλος, ἡ ἀπαιτουμένη καὶ ἡ ἐπιτυγχανομένη ὑψηλὴ στάθμη ἐξειδικεύσεως, ὑπαγορεύει εἰς τὰ ἀπασχολούμενα ἄτομα τὴν συνεχῆ προσκόλλησιν τῶν παραγωγικῶν τῶν προσπαθειῶν ἐντὸς στενοῦ πλαισίου, ὁμοιομόρφου καὶ ἄνευ παραλλαγῶν. Ἡ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἀνάπτυξις δραστηριότητος συνεπάγεται μίαν ἰδιαζούσης μορφῆς κόπωσην, ἐκδηλουμένην με διαταραχὴν τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος τοῦ ἐργαζομένου⁽¹⁶⁾. Ἡ πνευματικὴ αὕτη καταπόνησις, γνωστὴ με τὴν λέξιν «μονοτονία», ἐξασθενεῖ τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμόν, ἀποβαίνουσα πολλὰκις πρόξενος ἀτυχημάτων.

Ἡ ἀντιμετώπισις τῆς δυσμενοῦς ταύτης καταστάσεως πραγματοποιεῖται διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν μονοτόνων ἐργασιῶν ὑπὸ τῶν τεχνικῶν ἐπινοήσεων, διὰ τῆς κατευθύνσεως τῶν ἀτόμων, ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιστημονικῶν κριτηρίων, εἰς τὴν προσιδιάζουσαν εἰς ἕκαστον ἀπασχόλησιν (ψυχοτεχνικὴ διερεύνησις τῆς ἐπαγγελματικῆς καταλληλότητος), διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς κατὰ διαστήματα παρο-ἐπαγγελματικῆς ἀνάπτυξης (π.χ. δύο τετράωρα ἀντὶ ἑνὸς συνεχοῦς ὀκταώρου) καὶ τέλος διὰ τῆς διαμορφώσεως ἀνέτων καὶ εὐχαρίστων συνθηκῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐργασίας καὶ τῶν διακοπῶν (ἀνετοι καὶ ἀσφαλεῖς χώροι, μουσικὴ, εὐκαιρία ἀναψυχῆς, διοργάνωσις ἐκδρομῶν κλπ).

Δ. - Βιβλιογραφία

- 1) B. I. T., «L'évolution récente de salaire dans l'industrie», Revue Internationale du travail, Vol. LXXVI, 1957, p. 220 - 227.
- 2) Σ. 'Ι. Ἀγαπητίδης : Προϋποθέσεις καὶ συνέπειαι τῆς τεχνικῆς προόδου, Ἀθῆναι 1967, σελ. 24.
- 3) Σ. 'Ι. Ἀγαπητίδης : Σύγχρονα Οἰκονομικὰ καὶ Κοινωνικὰ Προβλήματα, Ἀθῆναι 1962, σελ. 12 - 13.
- 4) A. Smithies, «Productivity, Real Wages and Economic Growth», The Quarterly Journal of Economics, Vol. LXXIV, May 1960, No 2, p. 192- 193.
- 5) S. Agapitidis, «Automation et niveau de civilisation», Congrès International de Cybernetique, Namur Belgique, Sept. 1967.
- 6) E. E. Hagen, «Population and Economic Growth», The American Economic Review, Vol. XLII, June 1957, No 3, p. 310 - 311.
- 7) Ἀ. Π. Κανελλοπούλου : Ἡ Οἰκονομικὴ τῆς Ἀναπτύξεως. Ἀνάλυσις καὶ Πολιτικὴ, τόμος Α', σελ. 287 - 289.
- 8) Β. Ι. Ε., Μακροχρόνιοι προοπτικαὶ τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας, Ἀθῆναι 1967, σελ. 122.
- 9) Ὑπουργεῖον Συντονισμοῦ, Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ Ἐπεξεργασίας Προγράμματος, Πρόγραμμα Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος (1968 - 1972) Ἀθῆναι 1967, σελ. 24 ἐπ.
- 10) Σ. 'Ι. Ἀγαπητίδης : Τεχνικὴ καὶ Οἰκονομία, τεῦχος Α', Γενικὸν Μέρος, Ἀθῆναι 1963, σελ. 12 - 13.
- 11) Β. Θ. Βογιατζῆ : Εἰσαγωγή εἰς τὴν Θεωρητικὴν Οἰκονομικὴν, Θεσσαλονικὴ 1967, σελ. 388 - 389.
- 12) Ἀντ. Ν. Δαμασκηνίδου : «Ἡ ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς νεωτέρων καὶ τελειότερων μεθόδων παραγωγῆς ἀσκουμένη ἐπὶ τῆς ἀπασχολήσεως τῆς ἐργασίας, ἐπίδρασις», Δελτίον Ἐμπορικοῦ - Βιομηχανικοῦ Ἐπιμελητηρίου Θεσσαλονίκης, 1959, τεῦχος 7 - 9, σελ. 371 - 372.
- 13) G. Colm and Th. Geiger, «The Economy of the American People», Washington 1967, p. 112 - 113.
- 14) H. Jürgensen, «Private and Social Costs», The German Economic Review, Vol. 2, 1964, No 4, p. 275 cont.
- 15) R. L. Raimon, «Labor Mobility and Wage Inflexibility», The American Economic Review, Vol. LIV, May 1964, No 3, p. 136 - 137.
- 16) W. Mayer-Gross etc., Κλινικὴ Ψυχιατρικὴ (Μετάφρασις Σ. Μολιῆρα), Ἀθῆναι 1960, σελ. 338 - 339.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Η ΜΕΤΡΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 6ον

Ἡ ἔννοια καὶ ἡ σπουδαιότης τῆς μετρήσεως

Ἡ παραγωγικότης καὶ τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα σχετίζονται μὲ τὴν μέτρησιν ταύτης ἀναφέρονται εἰς τὰς διαμορφουμένας καταστάσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπέρχονται ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν συντελεστῶν. Ὡς ἐκ τούτου ἡ μέτρησις τῆς παραγωγικότητος πληροῖ τὴν εὐλογον ἀνάγκην τῆς διερευνήσεως τῆς ὑφισταμένης σχέσεως μεταξὺ τοῦ ἐπιτυγχανομένου παραγωγικοῦ ἀποτελέσματος καὶ τῶν χρησιμοποιουμένων συντελεστῶν, διὰ τοῦ ὅσον τὸ δυνατόν ἀκριβεστέρου προσδιορισμοῦ τῶν ἀξιῶν τούτων. Ἀποτελοῦσα τὴν πλέον ἀντικειμενικὴν προσπάθειαν ἐπιλύσεως τῶν προβλημάτων, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν παραγωγικὴν ἰκανότητα, ἀκολουθεῖ τεχνικὰς μεθόδους, αἱ ὁποῖαι ὑποβοηθοῦν τὰς οἰκονομοῦσας μονάδας εἰς τὸν ἀκριβῆ σχεδιασμὸν καὶ τὸν ἀποτελεσματικὸν ἔλεγχον τῆς ὑπὸ τούτων ἀναπτυσσομένης παραγωγικῆς δραστηριότητος.

Ὡς ἤδη ἔχει λεχθῆ, ἡ τεχνικὴ καὶ ἡ οἰκονομικὴ συνεργάζονται πρὸς ἐπιλογὴν τῆς προσιδιαζούσης καὶ οἰκονομικῶς συμφερούσης τεχνικῆς μεθόδου, διὰ τῆς ὁποίας ἐρευνῶνται αἱ ὡς ἄνω διαμορφούμεναι συνθήκαι. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐπιδιώκεται ἡ παράλληλος καὶ ἡ ὑπὸ ἐνιαίαν μορφήν ἐπωφελεστέρα χρησιμοποίησις τῶν διατιθεμένων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Πρὸς τούτοις, αἱ προσπάθειαι, αἱ ὁποῖαι καταβάλλονται κατὰ τὴν ἐξέτασιν καὶ ἐπίλυσιν τῶν προβλημάτων, τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν μέτρησιν τῆς παραγωγικότητος, δὲν περιορίζονται μόνον εἰς τὴν χρησιμοποίησιν μαθηματικῶν τύπων. Αὗται ἐπεκτείνονται εἰς εὐρύτερα πεδία, οὕτως ὥστε διὰ τῆς παρεμβολῆς οἰκονομικῶν κριτηρίων νὰ διευκολύνεται ἡ ἀντιμετώπισις τῆς συνθέτου φύσεως τῶν αἰτίων καὶ ἀποτελεσμάτων μιᾶς παραγωγικῆς δραστηριότητος.

Ἡ μέτρησις τῆς παραγωγικότητος, μὴ ἀποτελοῦσα αὐτοσκοπὸν, ἐμφανίζεται ὡς μία μέθοδος, διὰ τῆς ὁποίας ἐπιδιώκεται ἡ συλλογὴ τῶν πλέον ἀκριβῶν πληροφοριῶν καὶ ἡ χρησιμοποίησις τούτων εἰς τὸν σχεδιασμὸν καὶ τὸν ἔλεγχον τῆς ἐκάστοτε ἀναπτυσσομένης παραγωγικῆς δραστηριότητος⁽¹⁾. Πρὸς τούτοις ἐπιδιώκεται συνεχῶς ἡ ἐξεύρεσις βελτιωμένων τεχνικῶν μεθόδων, αἱ ὁποῖαι ἐξασφαλίζουν μετρήσεις μὲ μεγαλύτερον βαθμὸν σαφηνείας καὶ ἀκριβείας. Τοιοῦτοτρόπως, τὰ συλλεγόμενα στοιχεῖα τοποθετοῦνται ἐπὶ ἀντικειμενικῆς βάσεως, οὕτως ὥστε καθίστανται συγκρίσιμα καὶ διευκολύνουν τὴν λήψιν οἰκονομικῶς χρησίμων ἀποφάσεων.

Διὰ τῆς μετρήσεως τῆς παραγωγικότητος καθίσταται, τέλος, εὐχερῆς ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ βαθμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον χρησιμοποιοῦνται οἱ συντελεσταὶ τῆς παρα-

(1) F. Chappel : «Economic and Social Importance of Productivity Measurement», Productivity Measurement Review, No 27, Paris 1961, p. 14.

γωγής ὑπὸ μιᾶς οικονομικῶς δρώσης μονάδος, ὅφ' οἰανδήποτε μορφήν ἐμφανίζομένης (ἐθνικὴ οἰκονομία, τομεὺς παραγωγῆς, κλάδος παραγωγῆς, μεμονωμένα ἐπιχειρήσεις, ἄτομα).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 7ο ν

Προβλήματα ἀνακύπτοντα κατὰ τὴν μέτρησιν

A. — Ὁ ὑπολογισμὸς τῶν χρησιμοποιηθέντων συντελεστῶν καὶ τοῦ ἐπιτευχθέντος ἀποτελέσματος

Κατὰ τὴν μέτρησιν τῆς παραγωγικότητος, τὸ κύριον πρόβλημα ἀναφέρεται εἰς τὰς ὑφισταμένης δυνατότητας ὑπολογισμοῦ τῶν χρησιμοποιηθέντων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ ἐπιτευχθέντος παραγωγικοῦ ἀποτελέσματος, κυρίως δὲ εἰς τὴν τεχνικὴν τοῦ καθορισμοῦ σταθερῶν τινῶν μονάδων, εἰς τὰς ὁποίας θὰ ἐκφράζονται ἀμφότερα τὰ μεγέθη.

Εἰδικότερον, καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸν ὑπολογισμὸν τῶν χρησιμοποιουμένων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, αἱ δυσχέρειαι ἀφοροῦν πρῶτον εἰς τὴν ἐπιλογὴν τῆς μονάδος, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἀναχθοῦν οἱ ἀνομοιογενεῖς συντελεσταί, ἀναλόγως τοῦ ἐκάστοτε ἐπιδιωκομένου σκοποῦ, καὶ δευτέρον εἰς τὴν διερεύνησιν τῶν ὑφισταμένων δυνατοτήτων ἐντοπισμοῦ τῆς παραγωγικότητος ἑνὸς ἐκάστου τῶν χρησιμοποιηθέντων συντελεστῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖται ἡ μέθοδος τῶν φυσικῶν μονάδων, αὕτη δὲν ἐγγυᾶται τὸν ὑπολογισμὸν ἀπάντων τῶν συντελεστῶν, καθόσον ἡ ἕτερογένεια τούτων δυσχεραίνει τὴν ποσοτικὴν καὶ ποιοτικὴν μέτρησιν. Ἐπίσης, ἡ διάφορος τεχνολογικὴ καὶ ὀργανωτικὴ στάθμη, εἰς τὴν ὁποίαν ἕκαστος χρησιμοποιεῖται, δὲν διευκολύνει τὴν ἐξαγωγήν δεκτῶν παραγωγικότητος, εὐχερῶς συγκρισίμων.

Ἐν σχέσει πρὸς τὸ παραγωγικὸν ἀποτέλεσμα καὶ ὁσάκις τοῦτο δὲν συνίσταται εἰς ἓν καὶ μόνον ἀγαθὸν ἀλλ' εἰς ποικιλίαν ὑλικῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, ὁ συνδυασμὸς τῶν ἀνομοιομόρφων τούτων στοιχείων εἰς ἓν κοινὸν ἀποβαίνει ὡσαύτως δυσχερῆς (1). Ἐν προκειμένῳ, ἡ διέξοδος, ὡς καὶ κατωτέρω ἀναπτύσσεται, εὐρίσκεται εἰς τὴν παραδοχὴν ἑνὸς κοινοῦ παρονομαστοῦ, μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν τῆς ὑπάρξεως ἐτοιμότητος ἀντιμετώπισεως τῶν τυχόν ἐμφανισθησομένων μεταβολῶν ἢ ἀνομοιομορφιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὑπόκειται τὸ ἐν λόγῳ μέτρον.

Ὡς ἐκ τούτου, αἱ μετρήσεις ἀμφοτέρων τῶν προσδιοριστικῶν στοιχείων τῆς παραγωγικότητος δέον ὅπως διενεργοῦνται εἴτε διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ χρήματος εἴτε διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν φυσικῶν τούτων μονάδων. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἀπαιτεῖται ἀναγωγή τῶν ποικίλων ἐπὶ μέρους συστατικῶν στοιχείων εἰς ἓν ὁμοιόμορφον μέτρον.

B. — Αἱ μετρήσεις διὰ φυσικῶν μονάδων

Αἱ διὰ τῶν φυσικῶν μετρήσεων δυνατότητες ὑπολογισμοῦ τῶν χρησιμοποιουμένων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς ἀναφέρονται εἴτε εἰς τὴν μέτρησιν κεχωρι-

σμένως ἑνὸς ἐκάστου συντελεστοῦ καὶ εἰδικώτερον ἐκάστου στοιχείου τούτου, εἴτε τὴν ἄθροιστικὴν μέτρησιν ἁπάντων τῶν στοιχείων ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν συντελεστῶν.

Ἡ ἰδιαιτέρα μέτρησις τῶν χρησιμοποιουμένων μονάδων ἑνὸς συντελεστοῦ δὲν συνιστᾷ διαφορετικὴν μέτρησιν τοῦ ἰδίου ἀντικειμένου ἀλλὰ τουναντίον ἐκφράζει τὴν συμβολὴν ἐκάστου εἰς τὸ συνολικῶς ἐπιτυγχανόμενον παραγωγικὸν ἀποτέλεσμα. Οὕτως, ἀποτελοῦσα ἓν συμπληρωματικὸν μέτρον ὑπολογισμοῦ τῆς παραγωγικότητος, καθιστᾷ τὴν μέτρησιν ταύτης εὐχερεστέραν. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται, ἐφ' ὅσον ἂφ' ἑνὸς ληφθῆ ὡς ὑπολογιστέον στοιχεῖον ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου ὑφίστανται, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, ἀκριβῆ διαθέσιμα καὶ εὐχερῶς συλλέξιμα στοιχεῖα. Ἐν προκειμένῳ, ὁμως, δὲν πρέπει νὰ παραγνωρισθῆ ἡ ἐπίδρασις, τὴν ὁποίαν ὑφίστανται τὰ στοιχεῖα ἐκ τῆς παραλλήλου χρησιμοποίησεως καὶ τῶν λοιπῶν, πλην ὁμως μὴ ὑπολογιζομένων ἐν τῇ ἐξεταζομένῃ χρονικῇ στιγμῇ, συντελεστῶν.

Ἡ ἀπὸ ἀπόψεως ἀκριβείας εἰς τὴν ἐξαγωγὴν συμπερασμάτων ἐνδεδειγμένη σκοπιμότης παραδοχῆς τῆς μεθόδου τῆς εἰς φυσικὰς μονάδας μετρήσεως τῆς παραγωγικότητος, ὑπαγορεύει τὴν ἐπιδίωξιν ὑπολογισμοῦ τῆς συνολικῆς μετρήσεως ἁπάντων τῶν στοιχείων τῶν χρησιμοποιουμένων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς :

α) διὰ τῆς μετατροπῆς τῶν ἀνομοιογενῶν στοιχείων εἰς ὁμοιογενῆ, τῇ βοήθειᾳ τῆς μεθόδου τῶν ἰσοδυνάμων συντελεστῶν, ἔνθα ἅπαντες οἱ χρησιμοποιούμενοι συντελεσταὶ μετατρέπονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἐργατικὰς μονάδας (*) καὶ β) διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ χρήματος, ἔνθα ἡ σχετικὴ διαδικασίᾳ ὑπαγορεύει τὴν διενέργειαν δύο κειωρισμένων ἀλλήλων μετρήσεων τῶν χρησιμοποιουμένων συντελεστῶν, τουτέστι τῶν φυσικῶν μονάδων καὶ τῶν τιμῶν τούτων(2).

Τέλος, αἱ μετρήσεις τῶν φυσικῶν μονάδων τοῦ ἐπιτυγχανομένου παραγωγικοῦ ἀποτελέσματος, ἐφ' ὅσον ἀναφέρονται εἰς διαχρονικὰς μετρήσεις, πραγματοποιοῦνται διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν σημειουμένων μεταβολῶν εἰς τὸ καθαρὸν ἢ ἀκαθάριστον παραγωγικὸν ἀποτέλεσμα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐξεταζομένης χρονικῆς περιόδου. Ἐν προκειμένῳ, διὰ τὴν ἐξαγωγὴν ἀσφαλεστέρων συμπερασμάτων, ἐπιβάλλεται ἡ χρησιμοποίησις τοῦ δείκτου καθαρῆς παραγωγῆς, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται ἀμέσως εἰς τὰς ὑπὸ μέτρησιν ποσότητας, καίτοι περικλείει μειονεκτήματα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀπὸ κοινοῦ καὶ σύνθετον ἐμφάνισιν τῶν ὑπὸ μέτρησιν ἀγαθῶν. Πρὸς τούτοις, ὁ ὑπολογισμὸς τῶν φυσικῶν μονάδων τοῦ ἐπιτυγχανομένου παραγωγικοῦ ἀποτελέσματος ἀποκτᾷ σημασίαν, ἐφ' ὅσον, ἀναφερόμενος εἰς τὴν μονάδα ἑνὸς χρησιμοποιουμένου συντελεστοῦ, ὑλοποιεῖται εἰς τομεῖς, ὅπου παράγονται ὁμοιογενῆ καὶ εἰς ὀλίγας ποικιλίας προϊόντα.

(*) Γενικῶς, διὰ τῆς εἰς μονάδας ἀναγωγῆς προωθεῖται ἡ ἀκριβεστέρα μέτρησις, ἐκφραζομένη εἰς φυσικοὺς ὄρους ἀνθρωπίνης ἐργασίας, ἐκπροσωπούσης εἴτε ἐργασίμου ὥρας, ἡμέρας, ἐβδομάδας, ἢ ἔτη, εἴτε ἀριθμὸν ἀπασχολουμένων ἀτόμων, εἴτε, τέλος, συνδυασμὸν τῶν ἐργασίμων χρονικῶν ὀρίων καὶ τῶν μονάδων τῶν ἀπασχολουμένων.

Γ. — Αί χρηματικά μετρήσεις

Ἡ χρησιμοποίησις τῆς μεθόδου τῶν χρηματικῶν μετρήσεων βασίζεται, κατ' ἀρχήν, εἰς τὰς τιμὰς τὸσον τῶν παραγομένων ἀγαθῶν ὅσον καὶ τῶν χρησιμοποιουμένων συντελεστῶν. Ἡ ἐξάρτησις δὲ αὕτη ἀπαντᾶται, ὡς ἤδη ἐλέχθη, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον καὶ κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς μεθόδου τῶν φυσικῶν μετρήσεων.

Ἡ μέθοδος αὕτη μετρήσεως τῆς παραγωγικότητος δύναται νὰ ἀναφέρεται, ἐν σχέσει πρὸς τοὺς χρησιμοποιουμένους συντελεστάς, εἴτε εἰς τὸ ἀνὰ μονάδα ἐπιτυγχανομένου παραγωγικοῦ ἀποτελέσματος ἀντιστοιχοῦν κόστος, εἴτε εἰς τὰ ἐπιτυγχανόμενα κέρδη ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως τούτων. Οὕτω, καὶ ἐφ' ὅσον ἐπικρατοῦν κατάλληλοι συνθήκαι εἰς τὴν ἀγοράν⁽³⁾, αἱ τιμαί, τὸ κόστος καὶ τὰ κέρδη, ἀνὰ μονάδα ἐπιτυγχανομένου ἀποτελέσματος, ἀποτελοῦν τοὺς κυριωτέρους δείκτας τῆς παραγωγικότητος, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς φυσικὰς μετρήσεις, ὑπὸ τὴν πρόσθετον προϋπόθεσιν, ὅτι αἱ μετρήσεις δέον νὰ ἀναφέρονται εἰς τὴν πλέον πρόσφορον καὶ ὁμοίομορφον μονάδα, ἱκανὴν νὰ ἀποτρέψῃ τὴν ἐξαγωγήν ἐσφαλμένων διαπιστώσεων ἔνεκα χρονικῶν, τοπικῶν κλπ παραλλαγῶν.

Ὁ διὰ τῆς προσφυγῆς εἰς τὰς χρηματικὰς μετρήσεις ὑπολογισμὸς τῶν τιμῶν καὶ τοῦ κόστους προϋποθέτει τὸν σχηματισμὸν τούτων ἐκ δύο στοιχείων, ἧτοι τῶν ποσοτήτων τῶν χρησιμοποιουμένων συντελεστῶν ἀνὰ μονάδα ἐπιτυγχανομένου ἀποτελέσματος καὶ τῆς ἀνὰ μονάδα τούτων τιμῆς. Ἡ προσοχή, ἐν προκειμένῳ, δέον ὅπως ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ βαθμοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἐξικνεῖται ἢ ἐπίδρασις ἐπὶ τούτων καὶ ἐτέρων παραγόντων. Περαιτέρω, ὡς αἱ αἰτιοῦται εἰδῶς μετρήσεις πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθοῦν διὰ διεθνεῖς συγκρίσεις, καθίσταται ἀπαραίτητος ἡ μετατροπὴ τῶν χρηματικῶν μονάδων εἰς μίαν κοινὴν τοιαύτην, διὰ τῆς ἐξευρέσεως μιᾶς καταλλήλου συναλλαγματικῆς τιμῆς, βασιζομένης εἰς ὅρους τῶν τιμῶν τῶν ἐξεταζομένων μεγεθῶν καὶ ὄχι εἰς ἓν κυκλοφοροῦν νόμισμα, ὁπόθεν ἐνδεχομένως νὰ ἀπεικονισθοῦν ἀπλῶς καὶ μόνον αἱ ὑφιστάμεναι διαφοραὶ εἰς τὴν τιμὴν ἢ τοὺς συντελεστάς τῆς παραγωγῆς. Τέλος, ὡς αἱ πρόκειται περὶ διαχρονικῶν συγκρίσεων, δέον ὅπως μὴ χρησιμοποιεῖται ὁ ἐκάστοτε τρέχων δείκτης τιμῶν, ἀλλ' οὗτος, ὁ ὁποῖος βασίζεται εἰς σταθεράς τιμὰς ἐνὸς ἔτους.

Αἱ εἰς χρῆμα ἀποτιμήσεις τῶν χρησιμοποιουμένων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς ἀποβαίνουν χρήσιμοι εἰς τὴν διαδικασίαν τῆς μετρήσεως τῆς παραγωγικότητος κατὰ τρόπον ἔμμεσον⁽⁴⁾, πλὴν ὅμως οὐχὶ εἰς ἀπάσας τὰς περιπτώσεις ἢ ὑφ' οἷανδήποτε ἐφαρμοζομένην τεχνικὴν. Οὕτω π.χ. ἐνῶ διὰ τὰς διεθνεῖς συγκρίσεις ἐνδείκνυνται αἱ μέθοδοι ὑπολογισμοῦ τῆς τιμῆς καὶ τοῦ κόστους ἀνὰ μονάδα ἐπιτυγχανομένου ἀποτελέσματος, δὲν ἐνδείκνυνται ὁ ὑπολογισμὸς τῶν κερδῶν, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ πλέον κατάλληλος δι' ἐνδοεπιχειρηματικὰς συγκρίσεις. Εἰς αὐτὰς ἢ χρησιμοποίησις τοῦ μὲν κόστους ἐνδείκνυται ὑπὸ ὀρισμένας προϋποθέσεις(*) τῶν δὲ τιμῶν δὲν εἶναι συμφέρουσα⁽⁵⁾.

(*) Τούτεστι, νὰ ἐπικρατοῦν καταστάσεις πλήρους ἢ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ, εἰς τὰς ὁποίας αἱ τιμαὶ νὰ ἐμφανίζονται ἐνιαῖαι καὶ νὰ ὑφίσταται γνῶσις τῶν συνθηκῶν τῆς ἀγορᾶς, ὡς καὶ ὁμοιογένεια τῶν προσφερομένων προϊόντων.

Ἐν σχέσει πρὸς τὰς χρηματικὰς μετρήσεις τοῦ ἐπιτυγχανομένου παραγωγικοῦ ἀποτελέσματος, αὗται, ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἀξίαν εἴτε τοῦ ἀκαθαρίστου εἴτε τοῦ καθαροῦ τοιούτου, ἐμφανίζουν, *mutatis mutandis*, τὰ ἴδια προβλήματα ὡς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν χρησιμοποιουμένων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς.

Δ. – Βιβλιογραφία

- 1) J. W. Kendrick, *Productivity Trends in the United States*, Princeton, 1961, p. 42.
- 2) P. O. Steiner, W. Goldner, *Productivity*, Berkeley 1952, p. 12 - 16.
- 3) L. Rostas, «Alternative Productivity Concepts», O.E.C.D., *Productivity Measurement (Concepts)*, Vol. I, Paris 1955, p. 36.
- 4) O. E. C. D., *Concepts of Productivity Measurement in Agriculture on a National Scale*, Paris, p. 25.
- 5) L. Rostas, *Op. c.*, p. 37 - 38.

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)